

СПІВЗАСНОВНИКИ:

Державна наукова установа
"Книжкова палата України імені Івана Федорова";
Харківська державна академія культури

Шеф-редактор — Сенченко М.
Головний редактор — Давидова І.
Заступниця головного редактора — Васьківська О.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Давидова І. — д-р наук з соц. комунікацій, проф.
(голова редколегії), Україна
Сенченко М. — д-р техн. наук, проф. (заступник голови
редколегії), Україна
Кобелєв О. — д-р наук з соц. комунікацій, проф., Україна
Гандзюк В. — канд. наук з соц. комунікацій, доц., Україна
Ільганасва В. — д-р іст. наук, проф., Україна
Киричок А. — канд. наук з соц. комунікацій, доц.,
Україна
Лопатовська І. — д-р філософії, доц., США
Мар'їна О. — д-р наук з соц. комунікацій, доц., Україна
Маркова В. — д-р наук з соц. комунікацій, проф.,
Україна
Мацюк Г. — канд. наук з соц. комунікацій, Україна
Сербін О. — д-р наук з соц. комунікацій, Україна
Ткаченко В. — д-р техн. наук, проф., Україна
Федушко С. — канд. техн. наук, доц., Україна
Шейко В. — д-р іст. наук, проф., Україна
Шпак В. — д-р іст. наук, проф., Україна

**Рекомендовано до друку вченою радою Книжкової
палати України (протокол № 6 від 29.06.2023).**

Відповідальна за випуск — Жданова Н.
Коректура — Панченко Є.
Комп'ютерні складання та верстання — Алексанян А.

Журнал "Вісник Книжкової палати" Атестаційною колегією
Міністерства освіти і науки України віднесено до наукових
фахових видань України в галузі соціальних комунікацій
(наказ МОН від 29.06.2021 № 735).

*Використання у будь-якій формі матеріалів, що опубліко-
вані в журналі, узгоджується з редакцією. Посилання на
видання обов'язкові. Авторські оригінали не повертаються.
Редакція не завжди поділяє точку зору авторів статей.*

Редакція, видавець і виготовлювач: Державна наукова
установа "Книжкова палата України імені Івана Федорова".

Адреса: просп. Л. Каденюка, 27, Київ, Україна, 02094
Тел.: +380 (44) 292-01-34 (приймальня),
+380 (44) 292-30-11 (редакція)
Факс: +380 (44) 296-71-15
E-mail: visnyk@ukrbook.net

CO-FOUNDERS:

Ivan Fedorov Book Chamber of Ukraine
State Research Institution;
Kharkiv State Academy of Culture

Editorial director — Senchenko M.
Editor-in-Chief — Davydova I.
Deputy Editor — Vaskivska O.

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:

Davydova I. — Dr of Social Communication, Prof. (chairman
of the editorial board), Ukraine
Senchenko M. — Dr of Technical Sciences, Prof.
(deputy chairman of the editorial board), Ukraine
Kobieliev O. — Dr of Social Communication, Assoc. Prof., Ukraine
Handziuk V. — PhD of Social Communication, Assoc. Prof.,
Ukraine
Ihaneaeva V. — Dr of Historical Sciences, Prof., Ukraine
Kyrychok A. — PhD of Social Communication, Assoc. Prof.,
Ukraine
Lopatovska I. — PhD, Assoc. Prof., USA
Mariina O. — Dr of Social Communication, Assoc. Prof., Ukraine
Markova V. — Dr of Social Communication, Prof., Ukraine
Matsiuk H. — PhD of Social Communication, Ukraine
Serbin O. — Dr of Social Communication, Ukraine
Tkachenko V. — Dr of Technical Sciences, Prof., Ukraine
Fedushko S. — PhD of Technical Sciences, Assoc. Prof., Ukraine
Sheyko V. — Dr of Historical Sciences, Prof., Ukraine
Shpak V. — Dr of Historical Sciences, Prof., Ukraine

**The Academic Council of the Book Chamber recommends
printing this Bulletin (Protocol № 6 from 29.06.2023).**

Editor — Zhdanova N.
Proofreader — Panchenko E.
Computer layout — Aleksanyan A.

The Board of Attestation of the Ministry of Education and Science
designed the Bulletin of the Book Chamber of Ukraine as the
professional scientific publication of Ukraine in the field of social
communication. (Order of the Ministry of Education and Science
of Ukraine No. 735 of June 29, 2021).

*You can use the materials printed in the Bulletin by an agreement
with editorial staff. A reference to publications is necessary.
Manuscripts are not returned. Editors are not always agreeing with
point of view of the author.*

Ivan Fedorov Book Chamber of Ukraine, State Research
Institution is the editorial office, publisher and manufacturer.

Address: Av. L. Kadenyuk, 27, Kyiv, Ukraine, 02094
Tel.: +380 (44) 292-01-34 (reception),
+380 (44) 292-30-11 (editors)
Fax: +380 (44) 296-71-15
E-mail: visnyk@ukrbook.net

УДК 015:061.1](477)(051)

DOI: 10.36273/2076-9555.2023.6(323)

З М І С Т

КНИГОЗНАВСТВО. ВИДАВНИЧА СПРАВА

- ОЧЕРЕТЯНА Л.* Книги України у дзеркалі державної бібліографії
(за матеріалами бази даних державної бібліографії "Літопис книг" за 2022 рік) 3
- ВАСЬКІВСЬКА О.* Аналіз адміністративних даних випуску видань України
у 2022—2023 роках 12
- ГУЦОЛГ.* Бібліографічні та історико-фондознавчі дослідження
Книжкової палати України 20
- ЄЖИЖАНСЬКА Т.* Книжкові видавництва України в умовах перманентної кризи 29

БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА

- ГРАБАР Н., КИСЛЮК Л.* Професійне спілкування в науковому середовищі
бібліотечної сфери 36
- РЖЕУСЬКИЙ А., КУНАНЕЦЬ Н.* Інформаційно-технологічні платформи
наукових бібліотек закладів вищої освіти України 42

СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

- МАРКОВА В.* До питання про об'єкт книгознавства 48

С О Н Т Е Н Т

BOOKSCIENCE. PUBLISHING

- OCHERETIANA L.* Books of Ukraine in the mirror of the state bibliography
(according to materials of database of the state bibliography "Book Chronicle" 2022) 3
- VASKIVSKA O.* Analysis of administrative data on the release of Ukrainian publications
in 2022—2023 12
- GUTSOL G.* Bibliographical and historical researches
of the Book Chamber of Ukraine 20
- YEZHYZHANSKA T.* Book publishing houses of Ukraine in conditions of permanent crisis 29

LIBRARIANSHIP

- GRABAR N., KISLYUK L.* Professional communication in the scientific and educational
communicative environment of the library sphere 36
- RZHEUSKYI A., KUNANETS N.* Information technology platforms of scientific libraries
of higher education institutions of Ukraine 42

SOCIAL COMMUNICATION TECHNOLOGIES

- MARKOVA V.* To the question about the object of bibliography 48

УДК 015:655.4](477)"2022":311:519.23](045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2023.6(323).3-12

Лідія Очеретяна,
ст арший науковий співробіт ник
відділу наукової підгот овки держ авних бібліографічних покаж чиків
Книж кової палат и України,
e-mail: litopys@ukrbook.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5894-2955>

Книги України у дзеркалі держ авної бібліографії (за мат еріалами бази даних держ авної бібліографії "Літ опис книг" за 2022 рік)

В умовах ст рімкого зрост ання обсягів інформації, пот реби її пост ійного оновлення т а організації операт ивного дост упу до значних масивів даних акт уалізуєт ься проблема орієнт ації в загальному пот оці віт чизняної друкованої продукції. Вагомим і соціально значущим індикат ором динаміки книговидання в Україні є покаж чик "Літ опис книг", що міст ит ь вичерпну бібліографічну інформацію щодо книг і брошур з усіх галузей знань.

У пропонованому дослідж енні проведено бібліомет ричний аналіз т емат ичного розподілу видань у базі даних "Літ опис книг" за 2022 р., що міст ит ь 13 590 бібліографічних записів відповідно до класів і розділів УДК.

Виконаний бібліомет ричний аналіз дає змогу визначит и сучасні т енденції розвит ку й т емат ичної спрямованост і віт чизняної книговидавничої галузі, науки т а культ ури.

Ключові слова: база даних; бібліографічна інформація; бібліомет ричний аналіз; дослідж ення; книги; брошури

Мета дослідження: виявлення тематичної спрямованості книговидання в Україні на основі кількості записів у базі даних (БД) "Літопис книг" за 2022 р. за класами та розділами УДК.

Методи дослідження: бібліометричний аналіз.

Об'єкт дослідження: база даних "Літопис книг" за 2022 р.

Постановка проблеми. У реаліях динамічного сьогодення надзвичайно важливе значення має можливість оперативного доступу до актуальної інформації. Книжкова палата України дає змогу орієнтуватися в загальному потоці вітчизняної друкованої продукції завдяки підготовці бібліографічних баз даних і видання поточних бібліографічних покажчиків, які є впорядкованою сукупністю бібліографічних записів на книги та брошури. Структура поточних бібліографічних покажчиків передбачає наявність допоміжних покажчиків, які спрощують пошук бібліографічної інформації.

"Літопис книг" — державний бібліографічний покажчик, що містить вичерпну бібліографічну інформацію про книги та брошури з усіх галузей знань: наукові, науково-популярні, навчальні, довідкові, релігійні, офіційні, суспільно-політичні, виробничо-практичні, літературно-художні та популярні видання для дітей і юнацтва тощо. Він уперше побачив світ у 1924 р. і є найстарішим органом державної бібліографії в Україні. Це державне бібліографічне видання виходить друком двічі на місяць як результат аналітико-синтетичного опрацювання обов'язкових

примірників видань, що надходять у Книжкову палату України відповідно до Закону України "Про обов'язковий примірник документів".

Проведене бібліометричне дослідження БД державної бібліографії книжкових видань "Літопис книг" дає змогу простежити сучасні тенденції розвитку книговидавничої галузі, науки та культури.

Аналіз досліджень і публікацій. Укладання БД — відбір книг і брошур, їх аналітико-синтетичне опрацювання та систематизація — здійснювалося на підставі чинних законів, національних стандартів, робочих інструкцій і методичних рекомендацій, розроблених Книжковою палатою України [1—15].

Виклад основного матеріалу дослідження. До БД "Літопис книг" за 2022 р. увійшло 13 590 бібліографічних записів. Дослідження проведено шляхом розподілу та аналізу записів за галузями знань відповідно до класів Міжнародної класифікаційної системи "Універсальна десяткова класифікація" (УДК) (діагр. 1, 2 і табл. 1—10).

У діагр. 1 наведено тематичний розподіл бібліографічних записів на книги та брошури за класами УДК у відсотках від загальної кількості записів:

0 *Загальний клас* — 1495 записів, або 11,00%;

1 *Філософія. Психологія* — 484 записи, або 3,56%;

2 *Релігія. Теологія (богослов'я)* — 374 записи, або 2,75%;

3 *Суспільні науки* — 2868 записів, або 21,10%, — за кількісним розподілом посідає друге місце;

5 Математика та природничі науки — 791 запис, або 5,82%;

6 Прикладні науки. Медицина. Техніка — 1451 запис, або 10,68%, — на третьому місці;

7 Мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво. Ігри. Спорт — 365 записів, або 2,69%;

8 Мова. Мовознавство. Лінгвістика. Література — 5006 записів, або 36,84%, — на першому місці за кількістю опрацьованих видань;

9 Географія. Біографії. Історія — 756 записів, або 5,56%.

Діагр. 1. Розподіл книг і брошур за класами УДК

Результати бібліометричного аналізу бібліографічної інформації щодо книг і брошур в межах класів УДК подано в табл. 1—10 (кількісний і відсотковий розподіл відповідно до загальної кількості записів у класі).

До класу 0 *Загальний клас* увійшли записи з питань науково-технічної інформації, бібліографії й бібліотечної справи, журналістики тощо. Поміж них значну частину становлять видання розділів

087.5 *Публікації для молоді* — 670 записів, або 44,80%; 00 *Пролегомена. Загальні питання науки та культури* — 619 назв, або 41,40%; 01 *Бібліографія і бібліографічні покажчики. Каталоги* — 135 записів, або 9,03%; найменше видань відображено в розділах 050 *Серійні видання. Періодика* та 08 *Видання змішаного змісту. Збірники* — по 1 запису, або 0,07%. У табл. 1 наведено розподіл бібліографічних записів за розділами цього класу.

Таблиця 1

Розподіл книг і брошур за розділами УДК класу 0 Загальний клас

Назва розділу	К-сть записів	% від заг. к-сті записів у класі
00 Пролегомена. Загальні питання науки та культури	619	41,40
01 Бібліографія і бібліографічні покажчики. Каталоги	135	9,03
02 Бібліотечна справа. Бібліотекознавство	20	1,34
050 Серійні видання. Періодика	1	0,07
06 Організації загального типу	27	1,81
07 Медіа. Засоби масової інформації (ЗМІ). Масова комунікація. Дослідження засобів масової інформації та комунікації	20	1,34
08 Видання змішаного змісту. Збірники	1	0,07
087.5 Публікації для молоді	670	44,80
09 Рукописи. Раритети і рідкісні книги	2	0,14
Усього	1 495	100

У табл. 2 подано результати аналізу тематичного розподілу публікацій розділу 00 *Загальні питання науки та культури*. Переважають видання підрозділу 004 *Комп'ютерна наука і технологія. Застосування комп'ютерної технології* — 229 записів, або 37,00%; друге місце посідає підрозділ 005 *Управління. Менеджмент* — 205 записів, або 33,12%; третє —

підрозділ 001 *Наука та знання загалом. Організація розумової праці* — 149 записів, або 24,07%; найменше записів зафіксовано в підрозділах 006 *Стандартизація та стандарти* — 3 записи, або 0,48%, та 007 *Системологія. Теорія систем. Теорія інформації та комунікації. Теорія керування / управління (кібернетика)* — 2 записи, або 0,32%.

**Розподіл книг і брошур за підрозділами УДК
розділу 00 Загальні питання науки та культури**

Назва підрозділу	К-сть записів	% від заг. к-сті записів у класі
001 Наука та знання загалом. Організація розумової праці	149	24,07
002 Друк загалом. Документація. Книги. Авторство	6	0,97
004 Комп'ютерна наука і технологія. Застосування комп'ютера. Оброблення даних	229	37,00
005 Управління. Менеджмент	205	33,12
006 Стандартизація та стандарти	3	0,48
007 Системологія. Теорія систем. Теорія інформації та комунікації. Теорія керування / управління (кібернетика)	2	0,32
008 Цивілізація. Культура. Прогрес	25	4,04
Усього	619	100

За кількістю записів у класі 1 *Філософія. Психологія* переважають видання з психології — 332 записи, або 68,60%, та філософських наук — 107 записів, або 22,11%. Найменшу частку записів містить розділ 16 *Логіка. Епістемологія. Теорія пізнання. Мет одологія т а логіка науки* — 18 записів, або 3,72%. Тематичний розподіл записів у зазначеному класі наведено в табл. 3.

Клас 2 *Релігія. Теологія (богослов'я)* містить 374 записи, з них найбільшу кількість становлять видання, присвячені християнству, — 302 назви, або 80,75%, а найменшу — з питань релігій, які виникли на Далекому Сході, — 1 запис, або 0,27%. Результати аналізу розподілу книг і брошур цієї тематики відображено в табл. 4.

Таблиця 3

Розподіл книг і брошур за розділами УДК класу 1 Філософія. Психологія

Назва розділу	К-сть записів	% від заг. к-сті записів у класі
1/14 Філософія	107	22,11
159.9 Психологія	332	68,60
16 Логіка. Епістемологія. Теорія пізнання. Методологія та логіка науки	18	3,72
17 Філософія моралі. Етика. Практична філософія	27	5,57
Усього	484	100

Таблиця 4

Розподіл книг і брошур за розділами УДК класу 2 Релігія. Теологія (богослов'я)

Назва розділу	К-сть записів	% від заг. к-сті записів у класі
2 Релігія. Теологія (богослов'я)	8	2,14
22 Релігії, які виникли на Далекому Сході	1	0,27
23 Релігії, які виникли на Індійському субконтиненті. Індійська релігія в широкому розумінні	6	1,60
26 Іудаїзм	2	0,53
27 Християнство	302	80,75
28 Іслам	22	5,88
29 Сучасні духовні рухи	33	8,83
Усього	374	100

Клас 3 *Суспільні науки* є одним із найбільших за обсягом — 2868 записів; його найбільшу частину становлять книги з питань освіти, навчання та виховання — 1094 записи, або 38,14%; права — 778 записів, або 27,13%, та економіки — 432 записи, або 15,06%. Результати аналізу розподілу видань наведено в табл. 5.

У класі 5 *Математика та природничі науки* переважають видання з питань математики — 351 запис, або 44,37%, біологічних наук — 101 запис, або 12,77%, фізики — 93 записи, або 11,76%, та хімії — 82 записи, або 10,37%. У табл. 6 наведено результати аналізу розподілу книг і брошур за розділами УДК зазначеного класу.

Таблиця 5

Розподіл книг і брошур за розділами УДК класу 3 Суспільні науки

Назва розділу	К-сть записів	% від заг. к-сті записів у класі
30 Теорія, методологія та методи суспільних наук. Соціографія	20	0,70
31 Демографія. Соціологія. Статистика	125	4,36
32 Політика	106	3,70
33 Економіка. Економічні науки	432	15,06
34 Право. Юриспруденція	778	27,13
35 Державне адміністративне управління. Військова справа	137	4,78
36 Забезпечення духовних і матеріальних життєвих потреб	22	0,77
37 Освіта. Виховання. Навчання. Дозвілля	1 094	38,14
39 Етнографія. Звичаї. Традиції. Спосіб життя. Фольклор	154	5,36
Усього	2 868	100

Таблиця 6

Розподіл книг і брошур за розділами УДК класу 5 Математика та природничі науки

Назва розділу	К-сть записів	% від заг. к-сті записів у класі
5 Математика. Природничі науки	1	0,13
502/504 Наука про навколишнє середовище. Енвіронментологія. Екологія	59	7,46
51 Математика	351	44,37
52 Астрономія. Астрофізика. Космічні дослідження. Геодезія	27	3,41
53 Фізика	93	11,76
54 Хімія. Кристалографія. Мінералогія	82	10,37
55 Геологія. Науки про Землю	37	4,68
56 Палеонтологія	1	0,13
57 Біологічні науки загалом	101	12,77
58 Ботаніка	26	3,28
59 Зоологія	13	1,64
Усього	791	100

У класі 6 *Прикладні науки. Медицина. Техніка* відображено книги та брошури з питань технології різних галузей промисловості, роботи транспорту, сільського господарства, медицини, а також видання з практичного використання загальних законів фізики, хімії, біології для отримання необхідних для життя людини матеріалів і продуктів, використання природних багатств тощо. За кількістю записів у зазначеному класі переважають видання з питань медицини та охорони здоров'я — 526 записів, або 36,25%; техніки та інженерної справи — 323 записи, або 22,26%; сільського господарства — 236 записів, або 16,26%; найменша кількість назв — із питань будівельної промисловості — 22 записи, або 1,52%, та біотехнології — 13 записів, або 0,90%. Результати аналізу тематичного розподілу класу 6 *Прикладні науки. Медицина. Техніка* наведено в табл. 7.

У класі 7 *Мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво. Ігри. Спорт* згруповано книги та брошури з питань архітектури, образо-

творчого мистецтва, музики, спорту тощо. Розділ 79 *Видовищні види мистецтва. Розваги. Ігри. Спорт* налічує 145 записів, або 39,72%; 7.01/.09 *Теорія та філософія мистецтва, методи, періоди, стилі, способи предствлення зображення* — 67 записів, або 18,36%, а найменшу кількість назв містить розділ 77 *Фотографія, техніка кінематографії* — 5 записів, або 1,37%. У табл. 8 наведено результати аналізу розподілу книг і брошур за розділами УДК цього класу.

Під час аналізу з'ясовано, що найбільше записів на книги та брошури — 5006 — припадає на клас 8 *Мова. Мовознавство. Лінгвістика. Література*. Переважну частину зазначеного класу становлять бібліографічні записи на книги та брошури розділів 82 *Література. Літературознавство* — 4265 записів, або 85,20%; 81 *Лінгвістика. Мовознавство. Мови* — 695 записів, що становить 13,88%. Незначною кількістю репрезентовано видання із загальних питань лінгвістики та літератури — 46 записів, або 0,92%. Результати аналізу розподілу видань наведено в табл. 9.

**Розподіл книг і брошур за розділами УДК
класу 6 Прикладні науки. Медицина. Техніка**

Назва розділу	К-сть записів	% від заг. к-сті записів у класі
60 Біотехнологія	13	0,90
61 Медичні науки	526	36,25
62 Інженерна справа. Техніка загалом	323	22,26
63 Сільське господарство та суміжні науки. Лісове господарство. Землеробство. Тваринництво. Полювання. Мисливство. Рибне господарство	236	16,26
64 Домоведення. Домашнє господарство. Комунальне господарство. Служба побуту	60	4,14
65 Організація та управління підприємствами зв'язку, транспорту, торгівлі, поліграфії. Бухгалтерська справа, рахівництво. Зв'язок з громадськістю	168	11,58
66 Хімічна технологія. Хімічна промисловість і споріднені галузі	61	4,20
67/68 Різні галузі промисловості та ремесла. Легка промисловість загалом	42	2,89
69 Будівельна промисловість. Будівельні матеріали. Будівельно-монтажні роботи	22	1,52
Усього	1 451	100

Таблиця 8

**Розподіл книг і брошур за розділами УДК
класу 7 Мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво. Ігри. Спорт**

Назва розділу	К-сть записів	% від заг. к-сті записів у класі
7.01/.09 Теорія та філософія мистецтва, методи, періоди, стилі, способи представлення зображення	67	18,36
71 Планування у межах адміністративно-територіальних одиниць. Планування у міській та сільській місцевостях. Ландшафти, парки. Сади.	24	6,58
72 Архітектура	25	6,85
73/76 Образотворче мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво	53	14,52
77 Фотографія, техніка кінематографії та подібні процеси	5	1,37
78 Музика. Музичні інструменти	46	12,60
79 Видовищні види мистецтва. Розваги. Ігри. Спорт	145	39,72
Усього	365	100

Таблиця 9

**Розподіл книг і брошур за розділами УДК
класу 8 Мова. Мовознавство. Лінгвістика. Література**

Назва розділу	К-сть записів	% від заг. к-сті записів у класі
80 Загальні питання лінгвістики та літератури. Філологія	46	0,92
81 Лінгвістика. Мовознавство. Мови	695	13,88
82 Література. Літературознавство	4 265	85,20
Усього	5 006	100

Матеріали з питань археології, географічних, історичних наук тощо подано у класі 9 *Географія. Біографії. Історія*. Він охоплює 756 бібліографічних записів на книги та брошури, поміж яких найбільшу кількість становлять видання з історії —

430 записів, або 56,87%. Видань із краєзнавства зафіксовано 140 записів, або 18,52%, із питань географії, географічних досліджень Землі та окремих країн — 65 записів, або 8,60%. Тематичний розподіл записів у зазначеному класі наведено в табл. 10.

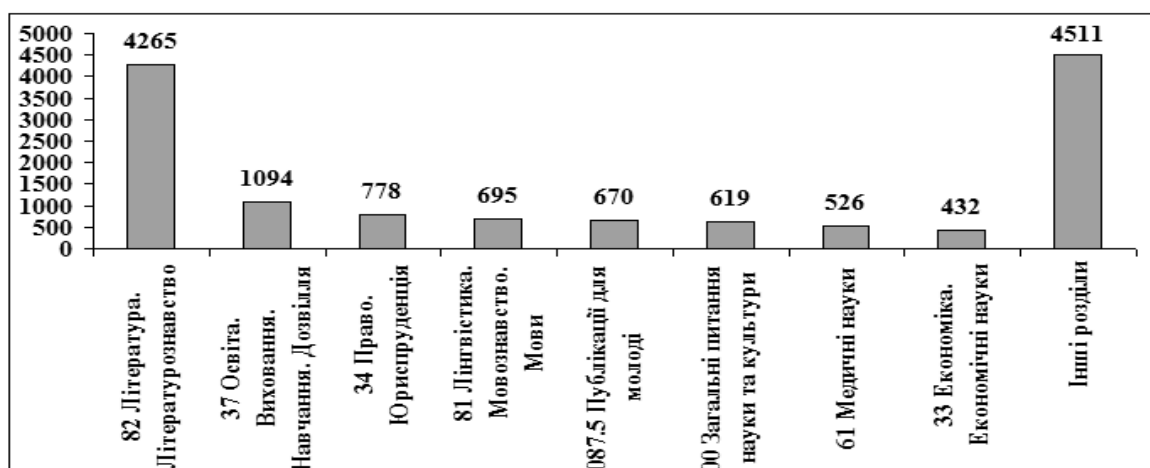
Розподіл книг і брошур за розділами УДК класу 9 Географія. Біографії. Історія

Назва розділу	К-сть записів	% від заг. к-сті записів у класі
902/904 Археологія. Передісторія. Артефакти. Археологічні пам'ятки	18	2,38
908 Краєзнавство	140	18,52
91 Географія. Географічні дослідження Землі та окремих країн	65	8,60
92 Біографічні дослідження. Генеалогія. Геральдика (гербознавство). Прапори, стяги	61	8,07
930 Історична наука. Історіографія	42	5,56
94 Історія загалом	430	56,87
Усього	756	100

На підставі бібліометричного аналізу кількісних показників видань, опрацьованих у БД "Літопис книг" 2022 р. за розділами УДК, проведено порівняльний аналіз (діагр. 2).

Найбільшу кількість книг і брошур зафіксовано в розділі *82 Літ ерат ура. Літ ерат урознавство* (4265 записів, або 31,38% загальної кількості видань). Друге місце посідає розділ *37 Освіта. Виховання. Навчання. Дозвілля* (1094 записи, або 8,05%), третє — розділ *34 Право. Юриспруденція* (778 записів, або 5,72%), четверте — розділ *81 Лінгвістика. Мовознавство. Мови* (695 записів,

або 5,11%), п'яте — *087.5 Публікації для молоді* (670 записів, або 4,93%), шосте — розділ *00 Загальні питання науки та культури* (619 записів, або 4,55%), сьоме — розділ *61 Медичні науки* (526 записів, або 3,87%), восьме — розділ *33 Економіка. Економічні науки* (432 записи, або 3,18%). Зазначені розділи становлять понад половину всіх записів у БД "Літопис книг", що у відсотковому відношенні відповідає 66,81%, або 9079 записам. Решта розділів разом становлять менше половини від загальної кількості записів БД — 33,19%, або 4511 записів.

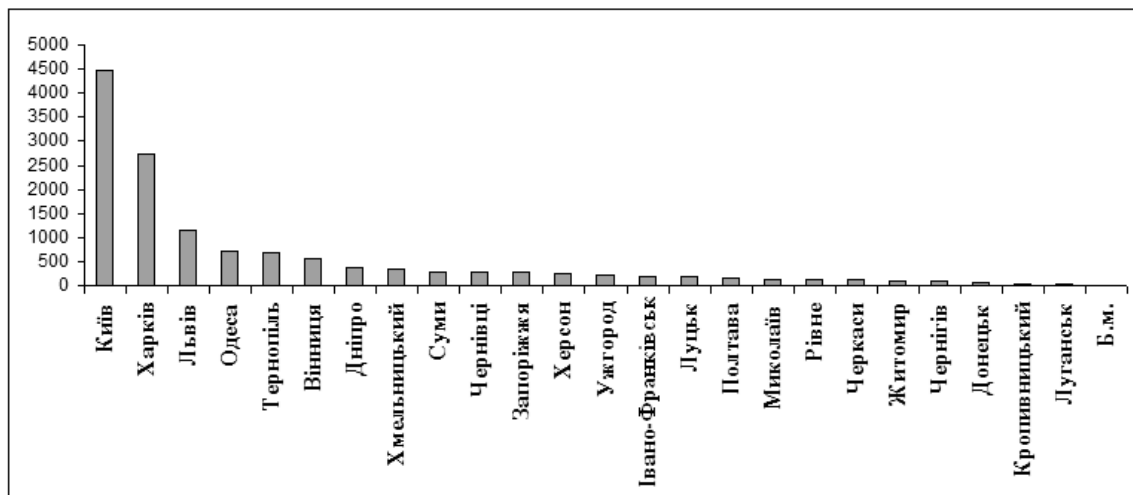
Діагр. 2. Кількісний розподіл книг і брошур за розділами

Результати кількісного аналізу книг і брошур за місцем випуску надають підстави для висновку, що більшість видань надруковано видавництвами й видавничими організаціями Києва та області — 32,91%, або 4472 записи; Харкова та області — 20,20%, або 2745 записів; у 2,5 раза менше книг і брошур видано у Львові та області — 8,50%, або 1155 записів. За іншими областями та обласними центрами маємо такі показники: Одеса — 5,22%, або 710 записів; Тернопіль — 5,02%, або 682 записи; Вінниця — 4,15%, або 564 записи; Дніпро — 2,72%, або 369 записів; Хмельницький — 2,44%, або 331 запис; Суми — 2,08%, або 283 записи; Чернівці — 2,08%, або 282 записи; Запоріжжя — 1,94%, або 264 записи; Херсон — 1,81%, або 246 записів; Ужгород — 1,52%, або 206 записів;

Івано-Франківськ — 1,39%, або 190 записів; Луцьк — 1,38%, або 187 записів; Полтава — 1,21%, або 165 записів. Незначна частина книжкової продукції належить видавництвам центру та області Миколаєва — 0,99%, або 135 записів; Рівного — 0,98%, або 133 записи; Черкас — 0,93%, або 127 записів; Житомира — 0,79%, або 107 записів; Чернігова — 0,67%, або 91 запис; Донецька — 0,56%, або 76 записів; Кропивницького — 0,29%, або 40 записів; Луганська — 0,14%, або 19 записів. Книг і брошур без зазначення місця випуску — 0,08%, або 11 записів.

У діагр. 3 наведено кількісний розподіл книг і брошур за місцем випуску видань, які увійшли в базу даних "Літопис книг" за 2022 р.

Діагр. 3. Кількісний розподіл книг і брошур за територіальною ознакою

Аналіз кількісних показників розподілу книг і брошур за мовною ознакою засвідчив, що найбільшу кількість становлять україномовні видання — 69,69%, або 9471 запис; менший відсоток припадає на книги та брошури, надруковані мовами народів світу — 30,31%, або 4119 записів, серед яких домінують російськомовні — 17,87%, або 2429 записів. Описи видань, що вийшли іншими мовами, розподілено так: англійською — 8,78%, або 1193 записи; польською — 0,77%, або 104 записи; німецькою — 0,51%, або 69 записів; румунською — 0,50%, або 68 записів; французькою — 0,36%, або 49 записів; білоруською — 0,13%, або 18 записів; болгарською — 0,10%, або 14 записів; італійською та таджицькою мовами — по 0,10%, або 13 записів. Незначна частина належить публікаціям іспанською мовою — 0,09%, або 12 записів; словацькою — 0,08%, або 11 записів; молдовською, угорською та узбецькою — 0,07%, або 9 записів. Найменша кількість видань — індонезійською, казахською, киргизською, нідерландською, португальською, санскритом, сербською, татарською та фінською мовами — по 1 запису, або 0,007% (табл. 11).

Таблиця 11

Показники розподілу книг і брошур за мовною ознакою

Мова	К-сть видань
Англійська	1 193
Арабська	5
Білоруська	18
Болгарська	14
В'єтнамська	3
Гагаузька	4
Грузинська	2
Грецька	4

Есперанто	2
Іврит	5
Індонезійська	1
Іспанська	12
Італійська	13
Казахська	1
Киргизська	1
Китайська	7
Кримськотатарська	6
Латинська	27
Литовська	4
Молдовська	9
Нідерландська	1
Німецька	69
Польська	104
Португальська	1
Російська	2 429
Румунська	68
Русинська	5
Санскрит	1
Сербська	1
Словацька	11
Словенська	4
Старослов'янська	4
Таджицька	13
Татарська	1
Турецька	3
Угорська	9
Узбецька	9
Українська	9 471
Фінська	1
Французька	49
Чеська	5

Висновки. У результаті проведеного дослідження БД державної бібліографії книжкових видань (БД "Літопис книг") із застосуванням методу бібліометричного аналізу виявлено, що

найбільше книжкових видань випущено за тематикою, яка належить до класів УДК *0 Загальний клас, 3 Суспільні науки, 6 Прикладні науки. Медицина. Техніка, 8 Мова. Мовознавство. Лінгвістика. Література* — 10 820 записів, або 79,62% загальної кількості видань (художні й літературознавчі твори та книги з питань освіти, юриспруденції, економіки, медицини, науки). Решта видань, що належать до інших класів, разом налічують 2770 записів, або 20,38%. Докладніший розподіл книг і брошур у зазначених класах і розділах УДК такий:

— понад третину всіх записів БД становлять видання класу *8 Мова. Мовознавство. Лінгвістика. Література* — 5006 записів, або 36,84%; найбільше записів — у розділі *82 Література. Літературознавство* — 4265, або 31,38%;

— у класі *3 Суспільні науки* (2868 записів, або 21,10%) значну частку становлять видання розділів: *37 Освіта а. Виховання. Навчання. Дозвілля* — 1094 записи, або 8,05%; *34 Право. Юриспруденція* — 778 записів, або 5,72%; *33 Економіка. Економічні науки* — 432 записи, або 3,18%;

— у класі *0 Загальний відділ* зареєстровано 1495 записів, або 11,00%; найбільшу частку становлять видання розділу *087.5 Публікації для молоді* — 670 записів, або 4,93%;

— у класі *6 Прикладні науки. Медицина. Техніка* зареєстровано 1451 запис, або 10,68% що належать до таких розділів: *61 Медичні науки* — 526 записів, або 3,87%; *62 Інженерна справа. Техніка загалом* — 323 записи, або 2,38%; *63 Сільське господарство та суміжні науки. Лісове господарство. Землеробство. Тваринництво. Полівання. Мисливство. Рибне господарство* — 236 записів, або 1,74%.

За територіальною ознакою, а саме за областями та обласними центрами, лідирують Київська, Харківська та Львівська області; також зберігається тенденція до збільшення випуску книг і брошур в Одеській, Тернопільській, Вінницькій, Дніпропетровській, Хмельницькій, Сумській і Чернівецькій областях; найменша кількість видань припадає на Донецьку, Кіровоградську та Луганську області.

За мовною ознакою найбільшу кількість становлять україномовні видання, менший відсоток припадає на книги та брошури, надруковані мовами народів світу: російською, англійською, польською, німецькою, румунською та французькою. Найменшу кількість видань випущено індонезійською, казахською, киргизською, нідерландською, португальською, санскритом, сербською, татарською та фінською мовами.

Список бібліографічних посилань

1. Про обов'язковий примірник документів : Закон України від 9.04.1999 № 595-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 22/23. Ст. 199.
2. Універсальна десяткова класифікація (УДК) : Основна таблиця. 0/3 Загальний клас. Філософія. Психологія. Релігія. Суспільні науки / [підгот.: М. Й. Ахвердова та ін.] ; Держ. наук. установа "Кн. палата України ім. Івана Федорова". 2-ге вид., виправл. і допов. Київ : Кн. палата України ім. Івана Федорова, 2008. 383 с.
3. Універсальна десяткова класифікація (УДК) : Основна таблиця. 5 Математика та природничі науки. 60 Біотехнологія. 61 Медичні науки / [підгот.: М. Й. Ахвердова та ін.] ; Держ. наук. установа "Кн. палата України ім. Івана Федорова". 2-ге вид., виправл. і допов. Київ : Кн. палата України ім. Івана Федорова, 2008. 419 с.
4. Універсальна десяткова класифікація (УДК) : Основна таблиця. 62 Машинобудування. Техніка в цілому / [підгот.: М. Й. Ахвердова та ін.] ; Держ. наук. установа "Кн. палата України ім. Івана Федорова". 2-ге вид., виправл. і допов. Київ : Кн. палата України ім. Івана Федорова, 2008. 303 с.
5. Універсальна десяткова класифікація (УДК) : Основна таблиця. 63/65 Сільське, лісове, рибне та мисливське господарство. Комунально-побутове господарство. Організація виробництва, торгівлі, транспорту, зв'язку, поліграфії. Бухгалтерія. Реклама : [підгот.: М. Й. Ахвердова та ін.] ; Держ. наук. установа "Кн. палата України ім. Івана Федорова". 2-ге вид., виправл. і допов. Київ : Кн. палата України, 2011. 151 с.
6. Універсальна десяткова класифікація (УДК) : Основна таблиця. 66/69 Хімічна технологія. Хімічна промисловість. Різні галузі промисловості та ремесла. Будівельна промисловість : [підгот.: М. Й. Ахвердова та ін.] ; Держ. наук. установа "Кн. палата України ім. Івана Федорова". 2-ге вид., виправл. і допов. Київ : Кн. палата України, 2012. 263 с.
7. Універсальна десяткова класифікація (УДК) : Основна таблиця. 7/9 Мистецтво. Ігри. Спорт. Мовознавство. Художня література. Літературознавство. Географія. Історія : [підгот.: М. Й. Ахвердова та ін.] ; Держ. наук. установа "Кн. Палата України ім. Івана Федорова". 2-ге вид., виправл. і допов. Київ : Кн. палата України, 2011. 147 с.
8. ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.1—2003, IDT). Чинний від 2007—07—01. Київ : Держспоживстандарт України, 2007. 47 с. (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).

9. ДСТУ ГОСТ 7.80:2007. Бібліографічний запис. Заголовок. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.80—2000, IDT). [Чинний від 2008—04—01]. Київ : Держспоживстандарт України, 2009. III, III, 7 с., вклоч. обкл. (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).
10. ДСТУ ГОСТ 7093:2009. Бібліографічний запис. Скорочення слів і словосполук, поданих іноземними європейськими мовами (ГОСТ 7.11—2004, MOD). [Чинний від 2009—10—19]. Київ : Держспоживстандарт України, 2009. 82 с., вклоч. обкл. (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).
11. ДСТУ 3017:2015. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять. [На заміну ДСТУ 3017—95 ; чинний від 2016—07—01]. Київ : УкрНДНЦ, 2016. IV, 38 с.
12. Використання Універсальної десяткової класифікації при формуванні структури бібліографічних покажчиків : інструкція / [уклад.: О. М. Устіннікова, О. В. Ключніченко, М. Й. Ахвердова]. Вид. 2-ге, випр. та допов. Київ : Кн. палата України, 2019. 43 с.
13. Підготовка та редагування бібліографічних посібників у виданнях : метод. рек. / [уклад.: П. М. Сенько, О. М. Устіннікова] ; Держ. наук. установа "Кн. палата України ім. Івана Федорова". Вид. 2-ге, без змін. Київ : Кн. Палата України, 2017. 66, [1] с. : табл.
14. Складання бібліографічного запису на книги та брошури для каталогів і картотек : метод. рек. / [уклад.: Л. В. Вербицька, О. М. Устіннікова] ; Держ. наук. установа "Кн. палата України ім. Івана Федорова". 2-ге вид., випр. Київ : Кн. палата України, 2017. 63 с.
15. ДСТУ 6096:2009. Універсальна десяткова класифікація. Структура, правила ведення та індексування (ГОСТ 7.90—2007, MOD). [Чинний від 2009—07—01]. Київ : Держспоживстандарт України, 2009. III, III, 21, [1] с. (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).

Lydiia Ocheretiana,

*Senior Researcher of the Department of Scientific Training
State Bibliographic Indexes of the Book Chamber of Ukraine*

Books of Ukraine in the mirror of the state bibliography

(according to materials of database of the state bibliography "Book Chronicle" 2022)

In the conditions of a rapid increase in the amount of information, the need for its constant updating and the organization of operational access to significant data sets, the problem of orientation in the general flow of domestic printed products is becoming actualized. A significant and socially significant indicator of the dynamics of book publishing in Ukraine is the "Chronicle of Books" index, which contains comprehensive bibliographic information on books and pamphlets from all fields of knowledge.

In the proposed study, a bibliometric analysis of the thematic distribution of publications in the "Chronicle of Books" database for 2022, which contains 13 590 bibliographic records according to classes and sections of the UDC, was carried out.

The performed bibliometric analysis makes it possible to outline modern development trends and thematic focus of the domestic book publishing industry, science and culture.

Keywords: *database; bibliographic information; bibliometric analysis; research; books; brochures*

References

1. Pro obov'yazkovij primirnik dokumentiv : Zakon Ukrayini vid 9.09.1999 № 595-XIV. (1999). *Vidomosti Verhovnoyi Radi Ukrayini*, 22/23, st. 199.
2. Ahverdova M. J. ta in. [pidgot.]. (2008). *Universalna desyatkova klasifikaciya (UDK) : Osnovna tablicya. 0/3 Zagalnij klas. Filosofiya. Psihologiya. Religiya. Suspilni nauki*. 2-ge vid., vipravl. i dopov. Kyiv: Kn. palata Ukrayini im. Ivana Fedorova.
3. Ahverdova M. J. ta in. [pidgot.]. (2008). *Universalna desyatkova klasifikaciya (UDK) : Osnovna tablicya. 5 Matematika ta prirodnicni nauki. 60 Biotehnologiya. 61 Medichni nauki*. 2-ge vid., vipravl. i dopov. Kyiv: Kn. palata Ukrayini im. Ivana Fedorova.
4. Ahverdova M. J. ta in. [pidgot.]. (2008). *Universalna desyatkova klasifikaciya (UDK) : Osnovna tablicya. 62 Mashinobuduvannya. Tehnika v cilomu*. 2-ge vid., vipravl. i dopov. Kyiv: Kn. palata Ukrayini im. Ivana Fedorova.
5. Ahverdova M. J. ta in. [pidgot.]. (2011). *Universalna desyatkova klasifikaciya (UDK) : Osnovna tablicya. 63/65 Silske, lisove, ribne ta mislivske gospodarstvo. Komunalno-pobutove gospodarstvo. Organizaciya virobnictva, torgivli, transportu, zv'yazku, poligrafii. Buhgalteriya. Reklama*. 2-ge vid., vipravl. i dopov. Kyiv: Kn. palata Ukrayini.
6. Ahverdova M. J. ta in. [pidgot.]. (2012). *Universalna desyatkova klasifikaciya (UDK) : Osnovna tablicya. 66/69 Himichna tehnologiya. Himichna promislovist. Rizni galuzi promislovosti ta remesla. Budivelnna promislovist*. 2-ge vid., vipravl. i dopov. Kyiv: Kn. palata Ukrayini.

7. Ahverdova M. J. ta in. [pidgot.]. (2011). *Universalna desyatkova klasifikaciya (UDK) : Osnovna tablicya. 7/9 Mistectvo. Igri. Sport. Movoznavstvo. Hudozhnya literatura. Literaturoznavstvo. Geografiya. Istoriya. 2-ge vid., vipravl. i dopov.* Kyiv: Kn. palata Ukrayini.
8. *DSTU GOST 7.1:2006. Bibliografichnij zapis. Bibliografichnij opis. Zagalni vimogi ta pravila skladannya (GOST 7.1—2003, IDT).* (2007). Kyiv: Derzhspozhivstandart Ukrayini.
9. *DSTU GOST 7.80:2007. Bibliografichnij zapis. Zagolovok. Zagalni vimogi ta pravila skladannya (GOST 7.80—2000, IDT).* (2009). Kyiv: Derzhspozhivstandart Ukrayini.
10. *DSTU GOST 7093:2009. Bibliografichnij zapis. Skorochennya sliv i slovopoluk, podanih inozemnimi yevropejskimi movami (GOST 7.11—2004, MOD).* (2009). Kyiv: Derzhspozhivstandart Ukrayini.
11. *DSTU 3017:2015. Vidannya. Osnovni vidi. Termini ta viznachennya ponyat.* (2016). Kyiv: UkrNDNC.
12. Ustinnikova O. M., Klyushnichenko O. V. and M. J. Ahverdova. [uklad.]. (2019). *Vikoristannya Universalnoyi desyatkovoyi klasifikaciyi pri formuvanni strukturi bibliografichnih pokazhchikiv : instrukciya.* Vid. 2-ge, vipr. ta dopov. Kyiv: Kn. palata Ukrayini.
13. Senko P. M. and Ustinnikova O. M. [uklad.]. (2017). *Pidgotovka ta redaguvannya bibliografichnih posibnikiv u vidannyah : metod. rek.* Vid. 2-ge, bez zmin. Kyiv: Kn. Palata Ukrayini.
14. Verbicka L. V. and Ustinnikova O. M. [uklad.]. (2017). *Skladannya bibliografichnogo zapisu na knigi ta broshuri dlya katalogiv i kartotek : metod. rek.* 2-ge vid., vipr. Kyiv: Kn. palata Ukrayini.
15. *DSTU 6096:2009. Universalna desyatkova klasifikaciya. Struktura, pravila vedennya ta indeksuvannya (GOST 7.90—2007, MOD).* (2009). Kyiv: Derzhspozhivstandart Ukrayini.

Надійшла до редакції 13 червня 2023 року

УДК 015:061.1](477):001.891]"2022/2023"(045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2023.6(323).12-20

Ольга Васківська,
вчений секретар Книжкової палати України,
e-mail: ovaskivska@ukrbook.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8572-622X>

Аналіз адміністративних даних випуску видань України у 2022—2023 роках

У статті проаналізовано результати прикладних наукових досліджень Книжкової палати України у II кв. 2023 р. за темою "Розроблення і комплексний аналіз адміністративних даних випуску видань України у 2022—2023 рр. та формування електронних довідково-інформаційних ресурсів".

Результати дослідження, викладені у пропонованій статті, призначені для інформування суспільства про наукову діяльність Книжкової палати України в галузі видавничої справи та інформаційної діяльності.

Матеріал статті згруповано у форматі окремих розділів відповідно до структури щоквартальних інформаційних записок про виконання наукових робіт, які подаються в Держкомтелерадіо, у сфері управління якого перебуває Книжкова палата України. Послідовність розділів подано згідно з поквартальним Календарним планом виконання наукових робіт.

Ключові слова: адміністративні дані; неперіодичні видання; обов'язковий примірник; Універсальна десяткова класифікація; ISBN; ISMN; ISSN; бази даних

Постановка проблеми. У проведенні прикладних наукових досліджень Книжкова палата України керується положеннями законів України "Про видавничу справу" [1, ст. 27], "Про обов'язковий примірник документів" [2], "Про медіа" [3]; постанов Кабінету Міністрів України "Про припинення використання Бібліотечно-бібліографічної класифікації та впровадження Універсальної десяткової класифікації" [4], "Про приєднання до Статуту Міжнародного центру реєстрації серіальних видань (Міжнародного центру ISSN)" [5], державною програмою КПКВК 3802020 "Наукова і науково-технічна діяльність у сфері засобів масової інформа-

ції, книговидавничої справи та інформаційно-бібліографічної діяльності".

Для досягнення результатів наукової роботи було забезпечено збирання, зведення, групування адміністративних даних щодо випуску видавничої продукції у 2022—2023 рр. за основними якісними та кількісними показниками; здійснено комплексний аналіз книжкових видань за тематичним спрямуванням, цільовим призначенням, мовами, тиражними групами, видавцями; проведено дослідження стану функціонування системи обов'язкового примірника документів і систем Міжнародної стандартної нумерації видань ISBN, ISMN, ISSN; моніторинг матеріалів медіа, аналіз

їхньої інформаційної насиченості щодо виявлення потенційних загроз національній безпеці України в інформаційній сфері, впливу матеріалів медіа на формування іміджу України у світі, висвітлення питання євроатлантичної інтеграції України; досліджено основні тенденції та особливості розвитку індустрії книги в Україні та у провідних країнах світу; суспільство забезпечено актуалізованою версією Універсальної десятикової класифікації (УДК) українською мовою, що сприяє опануванню користувачами термінології УДК і спрощенню пошуку в міжнародних бібліографічних базах даних; підготовлено та видано довідники "Календар знаменних і пам'ятних дат", "Друк України (2022)", низку довідкових та інформаційних матеріалів.

Результати зазначених прикладних наукових досліджень потребують ґрунтовнішого висвітлення для інформування суспільства щодо діяльності Книжкової палати України.

Аналіз досліджень і публікацій. Джерельним підґрунтям статті слугували нормативно-правові акти [1—5] та публікації співробітників Книжкової палати України, надруковані в журналі "Вісник Книжкової палати" [6; 7].

Мета статті — оприлюднення результатів прикладних наукових досліджень Книжкової

палати України, виконаних у II кв. 2023 р. за темою "Розроблення і комплексний аналіз адміністративних даних випуску видань України у 2022—2023 рр. та формування електронних довідково-інформаційних ресурсів".

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглянемо докладніше результати наукової діяльності Книжкової палати України у II кв. 2023 р. за визначеною темою.

1. Аналіз зведених адміністративних даних випуску неперіодичних видань України у 2022 р.

У 2022 р. у Книжкову палату України надійшла й зареєстрована 9691 назва книг і брошур загальним тиражем 11 704,2 тис. пр., що менше порівняно з даними 2021 р.: за назвами — на 54,1%, за тиражами — на 73,8%. Образотворчих видань випущено 858 друк. од. тиражем 2406,3 тис. пр., що у порівнянні з 2021 р. менше за назвами на 58,5% і на 51,7% — за тиражами. Картографічних видань у 2022 р. випущено 65 друк. од. тиражем 60,6 тис. пр., порівняно з 2021 р. за назвами їхня кількість зменшилася на 40 друк. од. (38,1%), а тиражі — на 76,1 тис. пр. (55,7%). Нотних видань надійшло 111 друк. од. тиражем 25,4 тис. пр., порівняно з даними 2021 р. кількість назв зменшилася на 83 друк. од. (42,7%), тиражі — на 12,4 тис. пр. (32,8%).

Таблиця 1

Загальні дані про випуск неперіодичних видань

Види видань	2021 р.		2022 р.			
	Кількість видань, друк. од.	Тираж, тис. пр.	Кількість видань, друк. од.	% відношення до 2021 р.	Тираж, тис. пр.	% відношення до 2021 р.
Книги та брошури	21 095	44 753,6	9 691	45,9	11 704,2	26,2
Автореферати дисертацій	4 681	479,9	—	—	—	—
Образотворчі видання	2 065	4 979,6	858	41,5	2 406,3	48,3
Картографічні видання	105	136,7	65	61,9	60,6	44,3
Нотні видання	194	37,8	111	57,2	25,4	67,2

1.1. Оперативні дані випуску книг і брошур станом на II кв. 2023 р.

Станом на 22 червня 2023 р. у Книжкову палату України надійшло 6044 друк. од., тиражем 7296,8 тис. пр., у тому числі книг і брошур — 5404 назви тиражем 5083,6 тис. пр., що становить (у порівнянні з аналогічними даними минулого року) за назвами більше на 172,8%, за тиражами — на 410,7%. Книг і брошур українською мовою надійшло 4469 друк. од. тиражем 4679,9 тис. пр., що становить 82,7% загальної кількості назв і 92,1% загального тиражу, порівняно з аналогічними

даними минулого року кількість назв зросла на 2802 друк. од. (168,1%), тиражі — на 3841 тис. пр. (457,9%). Російською надруковано 321 друк. од. тиражем 136 тис. пр., що становить 5,9% загальної кількості назв і 2,7% загального тиражу, порівняно з аналогічними даними минулого року кількість назв збільшилася на 153 друк. од. (91,1%), тиражі — на 29,6 тис. пр. (27,8%). Без зазначення тиражу у вихідних даних надійшло 929 друк. од., що становить 17,2% загальної кількості назв. Видань минулих років видання надійшло 3348 примірників, або 62% загальної кількості назв.

2. Аналіз стану функціонування системи обов'язкового примірника видань України

2.1. Узагальнені дані про стан доставляння обов'язкових примірників видань України

Упродовж I півріччя 2023 р. здійснено державну бібліографічну реєстрацію ОП 13 530 друк. од. неперіодичних, періодичних і продовжуваних видань, а саме: 6011 друк. од. текстових (книжкових), нотних, образотворчих, картографічних; 5907 — газет; 1612 — періодичних (крім газет) і продовжуваних видань. Отже, кількість ОП всіх видань, що пройшли державну бібліографічну реєстрацію в I півріччі 2023 р., становить 171,7% до відповідного періоду 2022 р. (13 530 у I півріччі 2023 р. та 7879 у I півріччі 2022 р.).

Рівень доставляння ОП основних видів неперіодичних видань у порівнянні з I півріччям 2022 р. збільшився та становить 266,3% (6011 друк. од. у I півріччі 2023 р. та 2257 друк. од. у I півріччі 2022 р.), також зросла й кількість доставлених ОП періодичних і продовжуваних видань: ОП

газет — на 135,5% (5907 друк. од. (582 назви) у I півріччі 2023 р. та 4358 друк. од. (659 назв) у I півріччі 2022 р.); ОП періодичних (крім газет) і продовжуваних видань — 127,5% (1612 друк. од. (705 назв) у I півріччі 2023 р. і 1264 друк. од. (706 назв) у I півріччі 2022 р.).

Обов'язкові примірники неперіодичних видань

Загальна кількість ОП основних видів неперіодичних видань, доставлених у Книжкову палату України в I півріччі 2023 р., збільшилася та становить до відповідного періоду 2022 р. 266,3% (6011 друк. од. у I півріччі 2023 р. та 2257 друк. од. у I півріччі 2022 р.). Зокрема, доставлено книг і брошур на 3296 друк. од. більше (відповідно 5371 і 2075); образотворчих — на 432 (567 і 135); нотних — на 19 (43 і 24); картографічних — на 7 (30 і 23). Проведені аналітичні дослідження дали змогу відстежити стан доставляння ОП основних видів неперіодичних видань у I півріччі 2023 р. і порівняти його з відповідним періодом минулого року (табл. 2).

Таблиця 2

**Стан доставляння ОП основних видів неперіодичних видань:
I півріччя 2022 — I півріччя 2023 рр.**

Види видань	2022 р. (I півріччя)	2023 р. (I півріччя)	
	Кількість видань, друк. од.	Кількість видань, друк. од.	У % до 2022 р.
Усього, у т. ч.	2 257	6 011	266,3
Книги і брошури	2 075	5 371	259,0
Автореферати дисертацій	—	—	—
Нотні	24	43	179,2
Образотворчі	135	567	420,0
Картографічні	23	30	130,4

Аналіз стану доставляння ОП у I півріччі 2023 р. виявив, що серед видавництв і видавничих організацій України державної форми власності, найбільшу кількість ОП видань доставлено: видавництвом "Право", м. Харків — 172 друк. од.; Національним університетом "Запорізька політехніка" — 44; Київським університетом імені Бориса Грінченка — 37; Національним університетом "Львівська політехніка" — 23.

Видавцями України інших форм власності найбільше ОП доставлено: ТОВ "Видавництво "Віват", м. Харків — 284 друк. од.; ТОВ "Видавництво Старого Лева", м. Львів — 206; ДП "Книжковий клуб "Клуб Сімейного Дозвілля", м. Харків — 180; ТОВ "Видавнича група "КМ-Букс", м. Київ — 145; ТОВ "Видавництво "Фоліо", м. Харків — 113; ТОВ "Видавництво "Ліра-К", м. Київ — 103; ТОВ "Видавничий дім "Гельветика", м. Херсон — 95; ПП "Юнісофт", м. Харків — 67.

Обов'язкові примірники періодичних і продовжуваних видань

Упродовж зазначеного періоду Книжковою палатою України здійснено державну бібліографічну реєстрацію 5907 друк. од. (582 назви, із них 3 нових) ОП газет, 1612 — періодичних (крім газет) і продовжуваних видань (705 назв, із них 49 нових), загалом — 7519 друк. од., що становить 133,7% до відповідного періоду 2022 р. (7519 у I півріччі 2023 р. і 5622 у I півріччі 2022 р.).

Аналіз ОП газет засвідчує, що у I півріччі 2023 р. спостерігалось збільшення кількості ОП газет на 1549 друк. од., що становить 135,5% до відповідного періоду 2022 р. (5907 друк. од. (582 назви) у I півріччі 2023 р. і 4358 друк. од. (659 назв) у I півріччі 2022 р.).

Найбільша кількість ОП газет надійшла з м. Києва — 140 назв; Вінницької області — 40; Одеської — 41.

Результати аналізу документного потоку ОП газет за областями свідчать, що у I півріччі 2023 р. у Книжкову палату України не доставлено 540 ОП газет за назвами, які видані у 2022 р. і продовжують виходити й надалі.

У I півріччі 2023 р. опрацьовано 1612 друк. од. ОП періодичних (крім газет) і продовжуваних видань (705 назв, з яких 49 нових).

Аналіз ОП періодичних (крім газет) і продовжуваних видань виявив, що у I півріччі 2023 р. порівняно з відповідним періодом 2022 р. спостерігалось збільшення кількості доставлених ОП цих видань на 348 друк. од., що становить 127,5% (1612 друк. од. (705 назв) і 1264 друк. од. (706 назв). У відсотковому відношенні кількість ОП періодичних (крім газет) і продовжуваних видань за назвами, доставлених у 2023 р., у порівнянні з 2022 р. становить 99,9% (706 і 705 відповідно).

Дослідження документного потоку ОП періодичних (крім газет) і продовжуваних видань за областями свідчить, що у I півріччі 2023 р. у Книжкову палату України не доставлено 419 назв ОП видань, що виходили у 2022 р. та продовжують випускатися надалі. Такі порушення допущено редакціями: м. Києва — 201 назва; Харківської області — 49; Львівської — 28; Одеської — 23; Дніпропетровської — 18; Волинської — 15; Запорізької — 12; Херсонської — 12; Київської — 8; Полтавської — 8; Хмельницької — 7; Рівненської — 5; Закарпатської — 4; Луганської — 4; Донецької — 3; Житомирської — 3; Івано-Франківської — 3; Миколаївської — 3; Сумської — 3; Чернігівської — 3; Кіровоградської — 2; Тернопільської — 2; Черкаської — 2; Вінницької — 1.

2.2. Контроль за доставлянням обов'язкових примірників видань

Упродовж I півріччя 2023 р. отримано звіти про випуск книжкової продукції за I квартал від 396 суб'єктів видавничої справи України:

— видавництв і видавничих організацій державної форми власності — 80;

— видавництв і видавничих організацій інших форм власності — 316.

Результати опрацювання звітів за формою 1-В (книги) (квартальна) свідчать, що 142 суб'єкти видавничої справи України не здійснювали випуск книжкової продукції у звітному періоді.

Серед видавництв і видавничих організацій України державної форми власності 12 надали звітність невчасно. Із запізненням надіслали звіти 69 суб'єктів видавничої справи України інших форм власності. З вимогою щодо своєчасного надсилання звітів про випуск книжкової про-

дукції та доставляння ОП й ліквідації заборгованості (33 звіти, 569 назв ОП видань) у I півріччі 2023 р. суб'єктам видавничої справи України було направлено 2 офіційні та 14 електронних листів. Як підсумок проведеної роботи — 7 суб'єктів видавничої справи надіслали 33 звіти за формою 1-В (книги) та 4 доставили ОП 89 видань.

Упродовж звітнього періоду від 2016 редакцій друкованих медіа України, інших установ, фізичних осіб-підприємців, зареєстрованих у БД "Друковані медіа України" (2021—2023 рр.), отримано звіти за формою № 1-В (ЗМІ) (піврічна) про випуск продукції друкованих медіа за II півріччя 2022 р. лише від 160, що становить 7,9%, із них:

— редакції друкованих медіа — 18;

— фізичні особи-підприємці — 13;

— інші установи — 129.

Результати опрацювання звітів за формою 1-В (ЗМІ) (піврічна) свідчать, що лише 113 суб'єктів діяльності друкованих медіа зі 160 надіслали звіти за II півріччя 2022 р. вчасно.

Усього з 457 назв друкованих медіа, зазначених у звітах, у Книжкову палату України доставлено ОП 311 назв цих видань, 133 — не доставлено, випуск 13 назв припинено.

За результатами аналізу звітів про випуск друкованих медіа у I півріччі 2023 р. суб'єктам діяльності цих видань було направлено 7 офіційних (рекомендованих) і 3 електронних листи щодо ненадсилання звітів та недоставляння ОП видань. У підсумку проведеної роботи 2 суб'єкти діяльності друкованих медіа надіслали 2 звіти та 1 суб'єкт доставив ОП 1 видання.

Упродовж звітнього періоду 51 видавець книжкової продукції та 4 суб'єкти діяльності друкованих медіа отримали консультації від фахівців Книжкової палати України з питань дотримання вимог нормативних документів і законодавчих актів щодо доставляння ОП видань і надання звітів.

2.3. Актуалізація бази даних "Друковані медіа України" (2021—2023 рр.) відомостями за I півріччя 2023 р.

База даних "Друковані медіа України" (2021—2023 рр.) у I півріччі 2023 р. налічувала 1564 назви газет, 2075 назв періодичних (крім газет) і продовжуваних видань.

За I півріччя 2023 р. із бази даних 2022 р. вилучено 256 назв газет і 538 назв періодичних (крім газет) і продовжуваних видань 2020 р. випуску, що не доставлялися в Книжкову палату України впродовж 2021—2022 рр.

У I півріччі 2023 р. базу даних "Друковані медіа України" (2021—2023 рр.) поповнено 3 назвами нових газет та 49 назвами нових періодич-

них (крім газет) і продовжуваних видань; 3 назвами відновлених газет і 42 назвами періодичних (крім газет) і продовжуваних видань попередніх років випуску.

3. *Моніторинг ЗМІ та актуалізація бази даних українських і зарубіжних джерел масової інформації за II кв. 2023 р.*

Упродовж аналізованого періоду проведено моніторинг матеріалів друкованих та електронних національних і зарубіжних інформаційних джерел, які активно поширюються в інформаційному просторі України. Серед головних — матеріали щодо повномасштабної війни Росії проти України, втягування Білорусі у війну, особ-

ливості євроатлантичної інтеграції України, стан і перспективи внутрішньополітичних та соціально-економічних аспектів діяльності влади й суспільства, питання інформаційної безпеки, а також висвітлення проблем книговидання в період війни в Україні.

Середня щотижнева щільність досліджуваних матеріалів становила 225 інформаційних одиниць. Основні мови джерел — англійська, німецька, українська, польська та російська. Розподіл матеріалів українських і зарубіжних медіа, що поширювалися в інформаційному просторі нашої держави, за містом і спрямованістю наведено в табл. 3.

Таблиця 3

**Розподіл матеріалів українських і зарубіжних ЗМІ за II кв. 2023 р.
(кількісний контент-аналіз)**

За змістом	Позитивні			Нейтральні			Негативні			Загалом		
	Західні	Російські	Українські	Західні	Російські	Українські	Західні	Російські	Українські	Західні	Російські	Українські
Матеріали ЗМІ												
Аспекти												
Зовнішня політика	112	48	200	149	112	126	242	302	227	503	389	553
Внутрішня політика	53	21	94	67	52	59	111	140	102	231	286	255
Соціальна політика	23	12	43	28	21	25	53	65	46	104	98	114
Інформаційна політика	32	14	54	40	28	32	64	83	60	136	125	146
Усього	220	95	391	284	213	242	470	590	430	974	898	1 063
	706			739			1 490			2 935		

Актуалізовано базу даних українських і зарубіжних джерел масової інформації, що спрощує проведення наукових досліджень, аналіз матеріалів, поширюваних в інформаційному просторі України, у разі потреби дає змогу проводити верифікацію матеріалів, використаних під час підготовки аналітичних звітів, звертатися до архіву для проведення порівняльного аналізу, розробляти прогнози, формувати наукові підходи до питань, які сприяють підтриманню національної безпеки держави в інформаційній сфері, максимальному наближенню матеріалів і наукових спостережень до зважених і об'єктивних висновків. Актуалізована база даних за II кв. 2023 р. налічує 185 статей.

4. *Моніторинг та аналіз використання ISBNs/ISMNs/ISSNs користувачами. Актуалізація бази даних користувачів систем ISBN, ISMN, ISSN в Україні*

Під час моніторингу проаналізовано стан використання суб'єктами видавничої справи (видав-

цям) ISBNs/ISMNs упродовж II кварталу поточного року. Матеріалом для аналізу слугували листи-заявки щодо одержання ISBNs/ISMNs, плани випуску видань, звіти про використані ISBNs/ISMNs, які надходили від видавництва і видавничих організацій України до відділу ISBN, документний потік обов'язкових примірників.

Станом на 26.06.2023 опрацьовано 175 листів-заявок; підготовлено 320 листів-відповідей щодо видачі ISBN та ISMN, а також супровідну документацію; присвоєно 24 нових і 29 повторних ідентифікаторів у системі ISBN; надано в користування: 183 ISBN за терміновим тарифом, 5401 — за звичайним; 19 ISMN — за звичайним тарифом; 56 ISSN — за звичайним тарифом, 4 ISSN — за терміновим; 25 заявок щодо одержання ISSN — на стадії опрацювання; надано 15 сертифікатів та актуалізовано 15 записів ISSN; проведено понад 1200 консультацій телефоном та через електронну пошту з питань отримання ISBN/ISMN/ISSN.

Станом на 26.06.2023 бази даних користувачів систем ISBN і ISMN містять відомості про 4676 суб'єктів видавничої справи, які здійснюють видавничу діяльність.

5. Розроблення електронного інформаційного масиву "Краєзнавчий каталог: методичні рекомендації щодо організації побудови та структури за УДК"

Краєзнавство як соціально значуща діяльність потребує насамперед відповідного бібліотечно-інформаційного забезпечення. Важливим напрямом краєзнавчої бібліографічної діяльності бібліотеки є формування та використання краєзнавчого довідково-бібліографічного апарату.

Краєзнавчий довідково-бібліографічний апарат (КДБА) — це сукупність традиційних та електронних довідкових і бібліографічних видань, каталогів і картотек, призначених для розкриття складу й змісту документів, пов'язаних із краєм змістом, походженням та авторською належністю. КДБА сприяє доведенню до користувачів краєзнавчої інформації, успішному виконанню завдань щодо бібліографічного обслуговування.

5.1. Електронний інформаційний масив відібраних та структурованих тематичних понять краєзнавчого каталогу

До розділу "908 Краєзнавство" належать видання, що комплексно висвітлюють історію, географію, етнографію, культуру, економіку окремої місцевості: країни, області, району, міста тощо. За допомогою складних індексів УДК, що комбінуються з індексами цього розділу, можна сформувати схему краєзнавчого каталогу, яка висвітлює документи про певну територію. Географічний визначник території формується на основі таблиці 1e "Загальні визначники місця". Також завдяки Допоміжним та Основній таблицям УДК можна побудувати індекси, які значно спрощуватимуть пошук за різними ознаками.

До каталогу відбирають видання, які мають наукову, історичну або практичну цінність. Документи повинні містити описи подій, фактів, явищ, пов'язаних із територією області, зумовлених її природними умовами, станом економіки й культури, історичним розвитком, і відповідати таким основним вимогам:

— надавати відомості про край (область), що мають суспільно-політичне, історичне або наукове значення;

— віддзеркалювати нові явища в житті області (політичному, суспільному, розвитку економіки, культури, науки);

— містити конкретні фактичні чи підсумкові статистичні дані.

До каталогу вносять:

— книги, цілком присвячені області;

— книги, частково присвячені області (глави, розділи або сторінки), якщо цей матеріал має цінність для вивчення області;

— статті зі збірників, періодичних і продовжуваних видань, передмови та інші матеріали, присвячені області цілком або частково;

— статті й матеріали краєзнавчого змісту з газет і журналів;

— рецензії на краєзнавчі видання;

— листівки, плакати;

— друківану графіку та картографічні матеріали;

— аудіальні й візуальні матеріали.

6. Моніторинг, розроблення та прийняття методичних рішень для актуальних і часто вживаних понять / тем, для яких відсутні прями індекси в таблицях УДК, внесення їх у зведений Алфавітно-предметний покажчик до таблиць УДК

У II кв. 2023 р. проведено моніторинг із подальшим розробленням і прийняттям методичних рішень для актуальних та часто вживаних понять і тем, зокрема воєнної тематики, а також подій, засобів, заходів тощо, пов'язаних із поточною ситуацією в Україні. Також було розпочато внесення готових методичних рішень у зведений Алфавітно-предметний покажчик до УДК.

Опрацювання цього пункту наукової діяльності складалося з кількох етапів:

— пошук актуальних тем і понять, для яких виявлено потребу ухвалення методичних рішень;

— обговорення та відбір запропонованих тем і понять, визначення їхньої актуальності й відповідності сучасним реаліям;

— побудова індексів УДК для обраних тем і понять;

— обговорення визначених індексів УДК й ухвалення прийнятих методичних рішень у межах відділу класифікаційних систем;

— подання прийнятих методичних рішень на розгляд і схвалення Вченою радою Книжкової палати України;

— упровадження прийнятих методичних рішень: внесення у зведений Алфавітно-предметний покажчик, розміщення на офіційному вебсайті Книжкової палати України, оприлюднення на семінарах / конференціях / майстер-класах з УДК, наукових статтях тощо.

Результатом наукової роботи за II кв. 2023 р. стали ухвалені методичні рішення у форматі готових індексів УДК для актуальних (як-от "Цифровізація", "Цифрова трансформація", "QR-код",

"Електронний підпис", "Діпфейк", "3D-принтер", "3D-друк", "Конкурентна розвідка" тощо) і часто вживаних понять і тем, для яких відсутні прямі індекси в таблицях УДК, доповнений та актуалізований новими поняттями зведений Алфавітно-предметний покажчик до таблиць УДК.

6.1. Упровадження національного еталона УДК українською мовою

Станом на 23.06.2023 опрацьовано 936 звернень від видавничих організацій щодо консультації з визначення шифру зберігання видання (індекс УДК, авторський знак для документа) відповідно до ДСТУ 4861:2007 "Інформація та документація. Видання. Вихідні відомості".

Упродовж II кв. 2023 р. "Базу даних користувачів послуг" класифікаційної системи УДК поповнено 16 новими користувачами, з яких 6 — юридичні особи. Послуга надавалася як друкованим, так і електронним виданням.

Більшість звернень за географією були з Києва, а також із Черкас, Вінниці, Запоріжжя.

7. Підготовка наукових статей до довідника "Календар знаменних і пам'ятних дат. III кв. 2023 р."

7.1. Електронний масив наукових статей на III кв. 2023 р.

У II кв. укладено статті для щоквартального "Календар знаменних і пам'ятних дат" (№ 3, 2023 р.), здійснено їх наукове редагування. У довідковому виданні розміщено перелік знаменних і пам'ятних дат, що відбулися в різні роки, у квітні—липні 2023 рр., — відповідно 494 події наукового, суспільного, політичного та культурно-мистецького життя України та світу, нариси про відомих вітчизняних і зарубіжних письменників, діячів науки та культури, підготовлені фахівцями відділу наукового редагування бібліографічної інформації, а саме:

— *"Конструктор небесного Титаніка"*. До 185-річчя від дня народження Ф. Цепеліна (до статті укладено список рекомендаційної літератури з 12 бібліографічних записів);

— *"Оператор-чарівник"*. До 130-річчя від дня народження Д. Демуцького (до статті укладено список рекомендаційної літератури з 27 бібліографічних записів);

— *"Згадуємо поета-борця"*. До 200-річчя від дня народження О. Навроцького (до статті укладено список рекомендаційної літератури з 27 бібліографічних записів);

— *"Маляр-реаліст"*. До 150-річчя від дня народження Ф. Красицького (до статті укладено список рекомендаційної літератури з 31 бібліографічного запису);

— *"Завзятий поборник неправди та кривди людської"*. До 170-річчя від дня народження М. Павлика (до статті укладено список рекомендаційної літератури з 43 бібліографічних записів);

— *"Творець розумного сміху"*. До 130-річчя від дня народження М. Годованця (до статті укладено список рекомендаційної літератури з 35 бібліографічних записів).

Загалом до статей про ювілярів складено 175 бібліографічних записів у рекомендаційних списках літератури.

8. Актуалізація інформаційного наповнення вебсайту Книжкової палати України

Результати наукових досліджень, що проводяться Книжковою палатою України в галузі бібліографії, видавничої справи та інформаційної діяльності, для широкого кола користувачів оприлюднюються за допомогою інтернет-сайту. Упродовж II кв. 2023 р. актуалізовано сторінки: "Друковані засоби масової інформації" (оновлено дані про газетні, періодичні та продовжувані видання журнального типу, обов'язкові примірники яких надійшли в Книжкову палату України за I півріччя 2023 р.); "Національна бібліографія"; "Випуск видавничої продукції в Україні" (дані за I кв. 2023 р.); "Оперативні дані випуску видавничої продукції" (щотижневе оновлення).

Галерею "Видання для фахівців" доповнено новинками книжкових видань, обов'язкові примірники яких надійшли в Книжкову палату України у II кв. 2023 р.

Висновки. Завдання в межах прикладних наукових досліджень Книжкової палати України у II кв. 2023 р. за темою "Розроблення і комплексний аналіз адміністративних даних випуску видань України у 2022—2023 рр. та формування електронних довідково-інформаційних ресурсів" виконано в повному обсязі; здобуті результати відповідно до затвердженої теми та завдань передано в Держкомтелерадіо для подальшого інформування органів влади з метою формування державної політики, спрямованої на розвиток вітчизняного книговидання, задоволення культурно-освітніх потреб суспільства, забезпечення захисту національного інформаційного простору та конкурентоспроможності української книги на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Результати наукової роботи фахівці Книжкової палати України оприлюднювали у виступах на конференціях, форумах, семінарах, в яких брали участь упродовж II кв. 2023 р., а також у фахових статтях.

Зокрема, у квітні науковці Книжкової палати України брали участь у засіданні круглого столу

"Книга у воєнний час: проблеми видання та читання" в межах XVII Обласного форуму "Книжкова весна на Хмельниччині"; у травні проведено навчання з індексування та методики по УДК для бібліотечних фахівців аграрних закладів вищої освіти МОН та науково-дослідних установ НААН у межах онлайн-курсів підвищення кваліфікації, організованих Національною науковою сільськогосподарською бібліотекою НААН. До уваги понад 50 слухачів було запропоновано доповіді "Особливості методики побудови індексів УДК 63 класу за допомогою загальних і спеціальних визначників" (В. Муравйова); "Приклади побудови індексів УДК фасетним методом для сільськогосподарської літератури" (В. Солодовнік); М. Сенченко, М. Онищук, Л. Татарінова підготували доповіді до VIII Міжнародної науково-технічної конференції "Поліграфічні, мультимедійні та web-технології", що проходила у травні в ХНУРЕ; у червні І. Погореловська виступила на Міжнародній науково-практичній конференції "VII Тикторівські читання "Актуальні проблеми функціонування медіасфери: видавнича справа та медіакомунікації" з доповіддю "Українська книга та медіа воєно і до війни", а також взяла участь у науково-практичному семінарі "Актуалізація відомостей у базі ISSN"

(доповідь: "Особливості актуалізації записів ISSN"), організованому Видавничим домом "Академперіодика" НАН України; у червні відбувся виступ М. Сенченка на Інтелект-форумі 2023 — щорічному загальнонаціональному заході соціокультурного та комунікативного спрямування; у червні А. Діденко взяла участь у навчально-методичному вебінарі "Індексування документів за УДК: методичні рішення для бібліотек" із доповіддю "Індексування видань за Універсальною десятковою класифікацією з врахуванням інформаційних змін в таблицях УДК: ресурси на допомогу бібліотекам". На вебінарі проаналізовано нові методичні рішення на позначення низки актуальних понять із метою уніфікування визначених індексів УДК, індексування видань за УДК із врахування змін та доповнень 2014—2015 рр., наголошено на важливому значенні інформаційних ресурсів сайту Книжкової палати України.

У журналі "Вісник Книжкової палати" опубліковано статті: у квітні — Воронцової А., Музиченко Н. "Книговидавнича діяльність в Україні за підсумками 2022 року"; у травні — Устіннікової Т., Жигун Т. "Аналіз стану доставляння обов'язкових примірників видань України у 2022 році".

Список бібліографічних посилань

1. Про видавничу справу : Закон України від 05 червня 1997 № 318/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 32. Ст. 206.
2. Про обов'язковий примірник документів : Закон України від 9 квітня 1999 р. № 595-XIV. *Відомості Верховної Ради України*, 1999. № 22—23. Ст. 199.
3. Про медіа : Закон України від 13 грудня 2022 року № № 2849-IX. *Верховна рада України : офіційний вебсайт*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>.
4. Про припинення використання Бібліотечно-бібліографічної класифікації та впровадження Універсальної десяткової класифікації : Постанова Кабінету Міністрів України від 22 березня 2017 р. № 177. *Верховна рада України : офіційний вебсайт*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/177-2017-п#Text>.
5. Про приєднання до Статуту Міжнародного центру реєстрації серіальних видань (Міжнародного центру ISSN) : Постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 163. *Верховна рада України : офіційний вебсайт*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/163-2019-%D0%BF#Text>.
6. Воронцова А., Музиченко Н. Книговидавнича діяльність в Україні за підсумками 2022 року. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 4. С. 3—11. DOI: 10.36273/2076-9555.2023.4(321).3-11.
7. Устіннікова Т., Жигун Т. Аналіз стану доставляння обов'язкових примірників видань України у 2022 році. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 5. С. 3—9. DOI: 10.36273/2076-9555.2023.5(322).3-9.

Olha Vaskivska,

Academic Secretary of the Book Chamber of Ukraine

Analysis of administrative data on the release of Ukrainian publications in 2022—2023

The article analyzes the results of applied scientific research of the Book Chamber of Ukraine in the II quarter. 2023 on the topic "Development and comprehensive analysis of administrative data on publication of Ukrainian publications in 2022—2023 and formation of electronic reference and information resources".

The research results presented in the proposed article are intended to inform society about the scientific activities of the Book Chamber of Ukraine in the field of publishing and information activities.

The material of the article is grouped in the format of separate sections in accordance with the structure of quarterly informational notes on the implementation of scientific works, which are submitted to the State Committee for

Television and Radio, under whose management is the Book Chamber of Ukraine. The sequence of sections is presented in accordance with the quarterly Calendar Plan for the performance of scientific works.

Keywords: administrative data; non-periodical publications; mandatory copy; Universal Decimal Classification; ISBN; ISMN; ISSN; databases

References

1. Pro vidavnicu spravu : Zakon Ukraini № 318/97-VR vid 05.06.97. (1997). *Vidomosti Verhovnoyi Radi Ukraini*, 32, st. 206.
2. Pro obov'yazkovij primirnik dokumentiv : Zakon Ukraini № 595-XIV vid 09.04.99. (1999). *Vidomosti Verhovnoyi Radi Ukraini*, 22—23, st. 199.
3. Pro media : Zakon Ukraini vid 13 grudnya 2022 roku № № 2849-IX. (2022). *Verhovna rada Ukraini : oficijnij vebсайт*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>.
4. Pro pripinennya vikoristannya Bibliotечно-bibliografichnoyi klasifikaciyi ta vprovadzhennya Universalnoyi desyatkovoyi klasifikaciyi : Postanova Kabinetu Ministriv Ukraini vid 22 bereznya 2017 r. № 177. (2017). *Verhovna rada Ukraini : oficijnij vebсайт*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/177-2017-p#Text>.
5. Pro priyednannya do Statutu Mizhnarodnogo centru reyestraciyi serialnih vidan (Mizhnarodnogo centru ISSN) : Postanova Kabinetu Ministriv Ukraini vid 6 bereznya 2019 r. № 163. *Verhovna rada Ukraini : oficijnij vebсайт*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/163-2019-%D0%BF#Text>.
6. Voroncova A., Muzichenko N. (2023). Knigovidavnicha diyalnist v Ukraini za pidsumkami 2022 roku. *Visnik Knizhkovoyi palaty*, 4, pp. 3—11. doi: 10.36273/2076-9555.2023.4(321).3-11.
7. Ustinnikova T., Zhigun T. (2023). Analiz stanu dostavlyannya obov'yazkovih primirnikiv vidan Ukraini u 2022 roci. *Visnik Knizhkovoyi palaty*, 5, pp. 3—9. doi: 10.36273/2076-9555.2023.5(322).3-9.

Надійшла до редакції 14 червня 2023 року

УДК 015:061.1](477):001.891](045)

DOI: 10.36273/2076-9555.2023.6(323).20-29

Галина Гуцол,

заступниця директора з наукової роботи

Книжкової палати України,

e-mail: ggutsol@ukrbook.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1800-0618>

Бібліографічні та історико-фондознавчі дослідження Книжкової палати України

У пропонованій статті розглянуто зміст і результати прикладних наукових досліджень Книжкової палати України у II кв. 2023 р. за темою "Розроблення баз даних поточної державної бібліографії України 2022—2023 рр. та ретроспективного фонду 1920-х, 1970-х рр."

Статтю призначено для інформування суспільства про наукову діяльність Книжкової палати України в галузі поточної та ретроспективної бібліографії, дослідження й розкриття для наукової спільноти та широкого загалу користувачів літературних скарбів із фонду Державного архіву друку, який внесено до Державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання.

Матеріал подано у формі окремих розділів відповідно до структури щоквартальних інформаційних записок про виконання наукових робіт, які подаються в Держкомтелерадіо, у сфері управління якого перебуває Книжкова палата України. Зміст і послідовність розділів подано згідно з поквартальним Календарним планом виконання наукових робіт.

Ключові слова: Книжкова палата України; поточна державна бібліографія; ретроспективна бібліографія; аналітико-синтетичне опрацювання; бібліографічна база даних; біобібліографічна база даних; бібліометричний аналіз; Державний архів друку

Постановка проблеми. Книжкова палата України — державна наукова установа у сфері видавничої справи та інформаційної діяльності, створена з метою забезпечення інтересів держави в нарощенні інтелектуального та інформаційного потенціалу, сприяння розвитку національної культури, науки, освіти, книговидавничої та биб-

ліографічної справи; комплектування й зберігання всієї друкованої продукції — документальної пам'яті України; проведення книгознавчих та бібліографознавчих досліджень; створення баз даних (БД) бібліографічної інформації; видання бібліографічних покажчиків і науково-аналітичних оглядів [1, ст. 27].

Книжкова палата України здійснює прикладні наукові дослідження відповідно до Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність" [2] згідно із завданнями й функціями, викладеними в Законі України "Про видавничу справу" (ст. 27 "Книжкова палата України"), за державною програмою КПКВК 3802020 "Наукова і науково-технічна діяльність у сфері засобів масової інформації, книговидавничої справи та інформаційно-бібліографічної діяльності". Тематику наукових робіт розглядає і обирає з пропонованих до виконання за цією державною програмою Науково-технічна рада Держкомтелерадіо, після чого затверджує відповідним наказом голови Держкомтелерадіо.

Незважаючи на те, що Книжкова палата України регулярно публікує монографії, аналітичні статті за окремими напрямками наукових робіт, випускає державні бібліографічні покажчики, щорічно подає інформацію про виконання всіх наукових робіт на власному вебсайті, її діяльність залишається *terra incognita* для суспільства та потребує систематичного детального розкриття.

Аналіз досліджень і публікацій. У березневому номері поточного року журналу "Вісник Книжкової палати" опубліковано статтю Г. Гуцол "Прикладні наукові дослідження Книжкової палати України у 2022 році: зміст, результати, впровадження" [3]. Пропонована стаття є продовженням започаткованої традиції висвітлення в медіа наукової діяльності Книжкової палати України.

Мета статті — розкриття для суспільства складу та змісту прикладних наукових досліджень Книжкової палати України, виконаних у II кв. 2023 р. за темою "Розроблення баз даних поточної державної бібліографії України 2022—2023 рр. та ретроспективного фонду 1920-х, 1970-х рр."

Наукова новизна. У створенні поточних і ретроспективних бібліографічних БД Книжкова палата України керується тими самими бібліографічними стандартами, що й бібліотеки, однак подальше використання цих БД для формування й видання державних бібліографічних покажчиків, призначених для інформування суспільства про всі види видань, випущених вітчизняними видавцями, розроблення аналітичних оглядів із застосуванням методів бібліометрії здійснює лише зазначена установа, і це є її унікальними функціями. Що стосується послідовного ретроспективного аналітико-синтетичного опрацювання фонду Державного архіву друку, то такі роботи розкривають для суспільства склад і зміст цього унікального зібрання, відкривають нові імена

авторів, раніше не відомі псевдоніми, виявляють видання, які збереглися лише у фонді Книжкової палати України.

Кілька років тому було започатковано історико-фондознавче дослідження фонду Державного архіву друку, яке уможливило багатоаспектне висвітлення змісту книжкових видань і періодики в різні періоди життя України. Таке дослідження проводиться вперше.

Усі бази даних, створені Книжковою палатою України призначені для поповнення національного інформаційного фонду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розділи звіту за II кв. 2023 р.:

1. Аналітико-синтетичне опрацювання документного потоку видань України 2022—2023 рр. і створення поточних бібліографічних баз даних

У звітному періоді 2023 р. продовжено державну бібліографічну реєстрацію видань 2022—2023 рр. На всі види неперіодичних видань та періодичних (крім газет) і продовжуваних видань, що передані на постійне зберігання до фонду Державного архіву друку, створено БД каталогів та державної бібліографії (літописів) за видами видань.

БД поточної бібліографічної інформації створено відповідно до єдиних принципів відбору, бібліографічного опису, систематизації та предметизації, а також чинних в Україні нормативних документів: ДСТУ ГОСТ 7.1:2006, ДСТУ 3582:2013, ГОСТ 7.12-93, ДСТУ 7093:2009, ДСТУ 6096:2009 [4—8].

Систематизація та групування інформаційного масиву БД поточної бібліографії здійснюється на основі національного еталона Універсальної десяткової класифікації (УДК), інструкції "Використання Універсальної десяткової класифікації при формуванні структури бібліографічних покажчиків" і класифікаційних таблиць для інших видів документів (нотні видання, образотворчі видання).

Критерії бібліографічного відбору інформації для представлення в БД поточної бібліографічної інформації викладено у відповідних інструкціях. Записи в БД предметизовано за таблицею "Розташування бібліографічних записів у бібліографічних покажчиках на основі Універсальної десяткової класифікації". Усі інструкції та таблиці класифікації розроблені Книжковою палатою України у складі наукових робіт попередніми роками.

Усі записи баз даних пройшли наукове редагування на правильність складання бібліографічного опису та систематизації для представлення в БД каталогів і публікації в державних бібліографічних покажчиках.

Загальний обсяг поточних бібліографічних БД за звітний період становить 14 929 записів.

1.1. Створення БД каталогів

У II кв. 2023 р. створено поточні бібліографічні БД каталогів усіх видів неперіодичних видань обсягом 5028 записів, зокрема за видами:

- книг і брошур — 4636;
- нотних видань — 111;
- образотворчих видань — 251;
- картографічних видань — 30.

У процесі аналітико-синтетичного опрацювання всіх видів видань здійснено повний бібліографічний опис на підставі чинних в Україні національних стандартів та інструктивно-методичних документів. Видання класифіковано за УДК, присвоєно авторський знак.

БД періодичних (крім газет) та продовжуваних видань — журналів, бюлетенів і збірників

У бібліографічну БД поточних надходжень періодичних (крім газет) та продовжуваних видань Державного архіву друку було внесено 486 назв журналів — 1245 друк. од. (номерів журналів).

За мовою видання найбільше надійшло багатомовних видань — 346, державною мовою 104, англійською — 36. Характерно, що російською мовою не надійшло жодного видання.

З 1245 примірників журналів, більшість становлять видання 2022 р., а саме 605, 2023 р. — 576, 2021 р. — 62, 2020 р. — 2.

Серед 486 назв журналів найбільшу кількість також становлять видання 2022 р. — 295, 2023 р. — 169, 2021 р. — 21, 2020 р. — 1.

Отже, більшість видань, що надійшли у II кв. 2023 р., є виданнями минулих років.

Розподіл журналів за основними видами наведено в табл. 1.

Дані таблиці свідчать, що найбільшу кількість традиційно становлять наукові (393) та популярні (55) видання.

За періодичністю спостерігається найбільша кількість щоквартальних журналів — 177, двічі на рік випускається 109 журналів, щомісячних — 61, шість разів на рік — 56, щорічних — 39. Журнали з іншою періодичністю становлять незначну кількість — від 1 до 9.

Таблиця 1

Розподіл журналів 2023 р. за основними видами

Вид журнального видання	Кількість журналів (за назвами)
Суспільно-політичні	1
Наукові (у тому числі науково-практичні, науково-методичні, науково-технічні)	393
Науково-популярні	6
Популярні (у тому числі рекламні, дитячі)	55
Виробничо-практичні (спеціалізовані)	9
Літературно-художні	5
Релігійні	5
Бюлетені	12
Усього	486

БД газет 2022 р.

Формування річного комплекту газет за областями та назвами відбувається у відділі наукового опрацювання обов'язкових примірників. Моніторинг повноти річних комплектів та їх доукомплектування відбувається впродовж усього календарного року, а також у I кв. наступного року. Приймання на постійне зберігання й розміщення у фонді Державного архіву друку розпочинається у II кв.

У звітному періоді розпочато приймання в архівосховище газет, які надійшли в Книжкову палату України у 2022 р. Опрацьовано газети з Вінницької, Волинської, Дніпропетровської, Донецької, Житомирської, Закарпатської, Запорізької, Івано-Франківської, Київської, Кіровоградської областей та м. Києва. Проведено моніто-

ринг 12 059 друк. од. газетних видань в аспекті їх підготовки до подальшого постійного зберігання: перевірено тотожність вихідних даних, наведених у газеті, а саме: назва, засновник / видавець, місце видання, час заснування, кількість номерів і примірників газет, наявність сторінок, ушкоджень; відстежено наявність дублетних примірників, видань, що склалися з кількох номерів тощо. Усі відомості внесено у БД, яка у звітному періоді складена з 690 записів, що відповідають назвам газетних видань (табл. 2).

Дані, наведені в таблиці, свідчать, що у 2022 р. у Книжкову палату України із зазначених областей надійшло на 200 назв газетних видань менше, ніж у 2021 р., тобто кількість видань у назвах становила лише 77,5% від попереднього року. Зменшення кількості надходжень у назвах

торкнулося всіх областей, за винятком Закарпатської, і варіюється від 2 — у Волинській до 22 — у Дніпропетровській, 25 — у Київській і 95 — у м. Києві. Із Закарпатської області у 2022 р. надійшло на 1 видання більше порівняно з попереднім роком.

Суттєве зменшення кількості газет у всіх без винятку областях спостерігається у друкованих одиницях (примірниках). У 2022 р. із наведених у таблиці областей надійшло лише 12 059 друк. од.,

що становить 46,8% від показників попереднього року. Різке скорочення кількості газетних видань як у назвах, так і в друкованих одиницях обумовлене війною Росії проти України, інтенсивними бойовими діями та окупацією частини кількох областей. Як свідчать дані таблиці, найменша кількість газет у друкованих одиницях припадає на області, частину яких було тимчасово окуповано. Надходження з цих територій припинилися наприкінці лютого — на початку березня 2022 р.

Таблиця 2

Кількість газет 2022 р. видання в порівнянні з 2021 р.

Область	Кількість назв			Кількість друк. од.		
	2022 р.	2021 р.	%	2022 р.	2021 р.	%
АРК	—	—	—	—	—	—
Вінницька	54	58	93,1	1 635	2 152	76,0
Волинська	55	57	96,5	1 438	1 596	90,1
Дніпропетровська	71	93	76,3	1 189	3 586	33,2
Донецька	30	42	71,4	290	1 462	19,8
Житомирська	38	49	77,6	893	1 690	52,8
Закарпатська	21	20	105	706	708	99,7
Запорізька	60	76	78,9	619	3 009	20,6
Івано-Франківська	25	30	83,3	352	628	56,1
м. Київ	267	365	73,1	3 272	8 180	40,0
Київська	49	74	66,2	1 033	1 833	56,4
Кіровоградська	20	26	76,9	632	912	69,3
Усього	690	890	77,5	12 059	25 756	46,8

1.2. Створення баз даних державної бібліографії 2022—2023 рр.

У звітному періоді створено БД державної бібліографії (літописів) загальним обсягом 8725 записів, у тому числі:

- Літопис книг № 7—12 за 2023 р. — 4100;
- Літопис образотворчих видань за 2022 р. — 836;
- Літопис нот за 2022 р. — 217;
- Літопис газетних статей № 2 за 2023 р. — 1003;
- Літопис журнальних статей № 7—12 за 2023 р. — 2459;
- Літопис рецензій — 110.

Через скорочення кількості замовлень, а відповідно й тиражів до менше ніж 30 видань Книжковою палатою України прийнято рішення про публікацію щорічних літописів (образотворчих, нотних, картографічних видань) в електронному форматі на сайті в розділі "Національна бібліографія" → "Державна поточна бібліографія". Випуск цих покажчиків у друкованому форматі припинено.

У процесі аналітико-синтетичного опрацювання видань здійснено їх повний бібліографічний опис на підставі чинних в Україні націо-

нальних стандартів та інструктивно-методичних документів. Записи у базах даних класифіковано за таблицею "Розташування бібліографічних записів у бібліографічних покажчиках на основі Універсальної десяткової класифікації", а також за класифікаційними таблицями для інших видів документів (картографічні видання) для подальшого групування за рубриками УДК у відповідних бібліографічних покажчиках.

З метою розширення інформаційно-пошукових можливостей баз даних та отримання користувачами релевантної інформації на основі змістового аналізу документів у межах кожної БД сформовано допоміжний пошуковий апарат, що складається з розгалуженої системи посилань, основного й допоміжних індексів (за таблицями УДК):

- іменного (для всіх БД);
- географічного (для всіх БД, окрім "Літопис нот", "Літопис рецензій");
- предметно-тематичного (для бази даних "Літопис книг");
- мов (окрім української), якими надруковано книги (для БД "Літопис книг");
- помилкових ISBN (для бази даних "Літопис книг");

- серійних видань (для БД "Літопис книг", "Літопис образотворчих видань");
- назв (для бази даних "Літопис книг");
- назв вокальних творів (для БД "Літопис нот");
- назв збірників (нотні видання) (для БД "Літопис нот");
- перших слів тексту вокальних творів (для БД "Літопис нот");
- періодичних видань (для БД "Літопис газетних статей", "Літопис журнальних статей");
- покажчик назв альбомів і комплектів листівок (для БД "Літопис образотворчих видань");
- покажчик музеїв, в яких зберігаються твори мистецтва (для БД "Літопис образотворчих видань").

За матеріалами БД державної бібліографії "Літопис книг" за 2022 р. підготовлено й подано до публікації в журналі "Вісник Книжкової палати" аналітичний огляд Л. Очеретяної "Книги України у дзеркалі державної бібліографії".

2. Аналітико-синтетичне опрацювання фонду Державного архіву друку та створення ретроспективних бібліографічних баз даних

Загальний обсяг створених у звітному періоді ретроспективних баз даних, які є електронним довідково-пошуковим апаратом до фонду Державного архіву друку, становить 952 записи.

2.1. Створення бази даних періодичних (крім газет) та продовжуваних видань 1965 р.

У II кв. 2023 р. продовжено аналітико-синтетичне опрацювання періодичних (крім газет) та продовжуваних видань, що надійшли в Книжкову палату України у 1965 р. Здійснено бібліографічний опис 62 назв, що становить 336 друк. од., журналів і збірників.

У 1965 р. вийшли друком 6 нових видань, здебільшого республіканських міжвідомчих науково-технічних збірників, а саме: "Горная электро-механика и автоматика" Дніпропетровського ордена Трудового Червоного Прапора гірничого інституту ім. Артема; "Динамика и прочность машин" Державного комітету Ради Міністрів УРСР з координації науково-дослідних робіт; "Дорожный справочно-информационный фонд" Південно-Західної залізниці; "Етика і естетика" Київського ордена Леніна державного університету імені Т. Г. Шевченка; "Инженерная геодезия" Київського інженерно-будівельного інституту; "Клиническая онкология" Київського науково-дослідного рентгено-радіологічного та онкологічного інституту; "Кібернетика" Відділення математики, механіки та кібернетики АН УРСР;

"Экономика и организация промышленности" Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти УРСР.

Серед внесених до БД журналів найбільше було видано в Києві — 40 назв; 6 журналів — у Харкові; по 3 — у Дніпропетровську та Львові; 2 — у Донецьку; по 1 журналу вийшло у Вінниці, Донецьку, Одесі, Полтаві та Сімферополі; також 1 видання ("Труды Днепропетровского института инженеров железнодорожного транспорта") було видано в Москві.

Розподіл аналізованої частини видань 1965 р. за видавництвами є досить рівномірним. Найбільше журналів (по 5 назв) було видано Харківським державним університетом і видавництвом "Здоров'я"; "Радянська Україна" й "Техніка" видали по 4 назви; "Наукова думка" і "Урожай" — по 3; по 2 журнали вийшло у видавництвах "Молодь", "Промінь", "Радянська школа" та видавництвах Київського й Львівського університетів. Інші видавництва випустили по 1 назві журналів, що в сумі становить 11 назв, або 17,7% від загалу. Досить численними, як і минулими роками, були журнали, що не містять даних про видавництво, — 17 назв, або 27,4% від загальної кількості.

Згідно з випускними даними, наведеними у виданнях, журнали 1965 р. друкувалися у 37 друкарнях. Найбільші обсяги за кількістю назв мали 9 друкарень, сумарний обсяг випуску яких становив 56,5% від загальної кількості назв: видавництво і комбінат друку "Радянська Україна" — 7; Київська обласна друкарня — 6; Харківська друкарня № 16 — 5; київські книжкові друкарні № 5, 7 і 6 надрукували відповідно 4, 4 і 3 журнали; Дніпропетровська та Львівська обласні друкарні, а також Харківська книжкова друкарня "Комуніст" — по 2 видання. У кожній із решти 27 друкарень вийшло по 1 назві журналів, що загалом становить 43,5%.

Визначити періодичність виходу журналів досить складно, якщо тільки її не вказано у виданні або випуск номерів має сталу періодичність (щомісяця — 10 видань, 6 разів на рік — 4, щокварталу — 2 тощо). У 41 виданні, а саме 2/3 від загалу, періодичність не зазначено. Значною мірою це стосується видань наукових установ і закладів вищої освіти. Щомісячні журнали й такі, що виходили 6 разів на рік, були найпоширенішими серед видань із чіткою періодичністю.

За мовою видання у 1965 р. переважали російськомовні — 45 назв, і лише 17 назв журналів видано українською мовою.

Серед 8 нових видань лише 1 журнал — "Етика і естетика", виданий Київським державним університетом імені Т. Г. Шевченка, був україномовним. Переважну частину російськомовних журналів становили наукові збірники з різних галузей. Літературно-художні та громадсько-політичні журнали "Дніпро" і "Жовтень", журнал для молоді "Зміна" й незначна частина науково-виробничих видань виходили українською мовою. Щомісячний політико-економічний журнал Держплану Української РСР, Інституту економіки Академії наук Української РСР "Економіка радянської України" мав накладу як українською, так і російською мовами.

Тиражі журнальних видань варіювалися від 100 пр. до 60 тис. пр. Найменшими накладами друкували інформаційні матеріали ("Информационное письмо" / Держкомітет машинобудування Держплану СРСР, Центральне конструкторське бюро механізації виробничих процесів; "Информационные материалы о передовом научно-техническом и производственном опыте" / ЦБТИ Придніпровського раднаргоспу). Натомість найбільший тираж — 60 тис. пр. — мав літературно-художній і громадсько-політичний журнал для молоді "Зміна" Центрального комітету ЛКСМ України.

Тиражі від 500 пр. до 1 тис. пр. мали вісники наукових праць закладів вищої освіти та наукових установ ("Исследования в Атлантическом океане" / Академія наук Української РСР, Морський гідрофізичний інститут; "Экономическая география" / Харківський ордена Трудового Червоного Прапора державний університет імені О. М. Горького). Тиражі наукових, науково-виробничих, і науково-методичних збірників із різних галузей народного господарства варіювалися в межах від 1 до 10 тис. пр. ("Доповіді Академії наук Української РСР", "Картопля, овочеві та баштанні культури" / Український науково-дослідний інститут овочівництва; "Инженерная геодезия" / Київський інженерно-будівельний інститут; "Энергетика и электротехническая промышленность" / Державний комітет Ради Міністрів УРСР з координації науково-дослідних робіт, Міністерство енергетики та електрифікації УРСР).

За тематико-видовими ознаками більшість проаналізованого масиву журналів належала до тематичних наукових збірників і науково-виробничих видань із різних галузей народного господарства: "Горная электромеханика и автоматика", "Динамика и прочность машин", "Економіка і організація сільського господарства", "Кибернетика", "Труды Днепропетровского института инженеров железнодорожного транспорта" та інші.

Решту видань становили громадсько-політичні та соціально-економічні ("Збірник постанов і розпоряджень Уряду Української Радянської Соціалістичної Республіки", "Организация и планирование отраслей народного хозяйства"); літературно-художні ("Жовтень", "Дніпро", "Донбасс"); сільськогосподарські ("Землеробство", "Картопля, овочеві та баштанні культури"); медичні ("Клиническая хирургия", "Эндокринопатии и лечение их гормонами"); культурно-освітні ("Известия высших учебных заведений", "Дошкільна педагогіка і психологія", "Знання та праця") та інші.

2.2. Створення БД образотворчих видань 1956 р.

Упродовж II кв. 2023 р. згідно з Календарним планом проведення наукових робіт здійснено аналітико-синтетичне опрацювання другої чверті річного комплексу образотворчих видань 1956 р. З урахуванням вимог національних стандартів створено БД із 369 записів, що містить відомості про назву, мову, місце та рік видання, видавця (видавництво, видавничу організацію), друкарню, автора, художника, укладача, редактора, тираж, ціну, формат, інвентарний номер, фізичний стан видання тощо.

На початок звітної періоду загальна кількість опрацьованих образотворчих видань 1917—1956 рр. становила 9366 друк. о д У звітному періоді внесено 369 друк. од. Отже, на кінець II кв. 2023 р. БД образотворчих видань містить інформацію про 9735 друк. од.

За місцем видання більшість образотворчих видань за другу чверть 1956 р. (301 друк. од., або 81,7%) видано в Києві; 9 друк. од. (2,4%) — у Сімферополі; 7 друк. од. (1,9%) — у Сталіно; по 6 друк. од. (1,6%) — у Ворошиловграді та Харкові; по 4 друк. од. (1,1%) — у Житомирі, Полтаві, Черкасах і Чернігові; 3 друк. од. (0,8%) — у Макіївці; по 2 друк. од. (0,5%) — у Луцьку, Львові, Одесі, Ужгороді та Херсоні; по 1 друк. од. (0,3%) — у Тростянці, Тернополі, Чернівцях. На 8 друк. од. (2,2%) місце видання не зазначено. Варто зауважити, що оскільки деякі видання містять відомості про місцезнаходження і видавця, і друкарні, то у БД внесено місцезнаходження видавця. У разі, якщо місцезнаходження видавця не зазначено, у БД внесено місцезнаходження друкарні.

Найбільше образотворчих видань другої чверті 1956 р. було випущено трестом "Укрфото" — 159 друк. од. (43,1%); на другому місці — Державне видавництво "Мистецтво" — 68 друк. од. (18,4%); на третьому — Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР — 33 друк. од. (8,9%). Обласні видав-

ництва сумарно випустили 14 друк. од. (3,8%); "Кримвидав" — 9 друк. од. (2,4%); Держтехвидав УРСР — 8 друк. од. (2,2%); Держсільгоспвидав УРСР — 6 друк. од. (1,6%). На 64 друк. од. (17,3%) видавця не зазначено.

Серед образотворчих видань аналізованого періоду переважають україномовні — 237 друк. од. (64,2%); російськомовних видань — 129 друк. од. (35%) і 3 друк. од. видань паралельно російською та українською мовами (0,8%).

Кількісні показники образотворчих видань за видовими ознаками наведено в табл. 3.

З таблиці видно, що серед образотворчих видань другої чверті 1956 р. за видами переважають картки та листівки — їх є в наявності 214 друк. од. (58%), а також плакати —

129 друк. од., або 35%, найбільше серед яких навчальних / наочних (82 друк. од., або 22,2%). Інші види видань варіюються від 12 до 1.

Ще один параметр, за яким можна проаналізувати наявні в БД видання, — тираж. Найчисленнішою є група видань, тираж яких становить від 10 до 50 тис. пр. (154 друк. од., або 41,8%); на другому місці — видання тиражем від 1 до 5 тис. пр. (102 друк. од., або 27,6%); на третьому — видання тиражем від 5 до 10 тис. пр. (60 друк. од., або 16,3%). Тиражем до 500 пр. випущено 13 друк. од. (3,5%); від 500 пр. до 1 тис. пр. — 11 друк. од. (3%). Видань тиражем від 50 до 100 тис. пр. та понад 100 тис. пр. — по 9 друк. од. (по 2,4%). На 11 друк. од. (3%) тираж не зазначений.

Таблиця 3

Кількість образотворчих видань за видовими ознаками

Види аркушевих образотворчих видань	Друк. од.	%
Картки, листівки	214	58,0
Плакати, у тому числі:	129	35,0
навчальні (наочні)	82	22,2
рекламно-інформаційні	22	6,0
агітаційні	11	3,0
громадсько-політичні	7	1,9
інструктивно-методичні	7	1,9
Комплектні видання	12	3,2
Репродукції	11	3,0
Альбом	2	0,5
Календарі, стінки для них	1	0,3
Усього	369	100

2.3. Створення БД літературно-художніх, громадсько-політичних, наукових періодичних (крім газет) і продовжуваних видань 1922 р. "Письменники доби становлення української державності"

Для розкриття фонду Державного архіву друку Книжкової палати України та введення в науковий обіг рідкісних і маловідомих джерел, літературно-художніх, літературознавчих, фольклорних, фольклористичних, публіцистичних творів, надрукованих у періодичних (крім газет) та продовжуваних виданнях, випущених на території України у 1922 р., розписано зміст 32 номерів (16 назв) цих видань.

Сформовано БД "Письменники доби становлення української державності: матеріали до бібліографії 1922 р. (періодичні (крім газет) та продовжувані видання)", що вміщує 309 записів і з максимальною повнотою інформує про літературно-художні публікації (поезія, проза, драматургія), літературознавчі праці, публіцистичні та біографічні твори, мемуарну літературу, переклади, фольклорні твори й фольклористичні

праці українських авторів, незалежно від впливу письменника на літературно-художній процес і ваги його спадщини.

Створено біобібліографічну БД "Модерна література України: поезія, проза, драматургія у фонді Державного архіву друку 1922 р.", що складається з 212 бібліографічних записів. Записи згруповано згідно з розробленою схемою відповідно до жанрів літературно-художніх творів: Поезія; Проза; Драматургія.

Створено БД музеєзнавчих публікацій із періодичних (крім газет) і продовжуваних видань 1922 р. На базі цього матеріалу підготовлено та подано до публікації наукову статтю Д. Кепіна "Пресознавчі аспекти музейної та пам'яткоохоронної справи в Україні (за матеріалами періодичних видань 1922 р. фонду Державного архіву друку)".

Продовжено дослідницько-пошукову роботу з виявлення невідомих прізвищ авторів, нерозкритих псевдонімів і криптонімів (74 прізвища) для наповнення БД "Маловідомі письменники України: біографічні відомості, бібліографія".

2.4. Історико-фондознавче дослідження Державного архіву друку "Друковані видання 1970-х рр.: тематичні та змістовні пріоритети"

Відповідно до плану на II кв. 2023 р., у ході виконання історико-фондознавчого дослідження "Друковані видання України 1970-х рр.: тематичні та змістовні пріоритети" підготовлено статтю Л. Дояр "Десятирічка ідеологічних ювілеїв та її віддзеркалення в періодиці УРСР 1970-х років".

Дослідження здійснено на підставі моніторингу карткових каталогів неперіодичних і періодичних видань, а саме: хронологічного каталогу 1970—1979 рр.; генерального алфавітного каталогу в межах скриньок міністерств та відомств УРСР; видавничого каталогу в межах столичних і регіональних видавництв; каталогу періодичних (крім газет) та продовжуваних видань відповідного періоду. Мету статті побудовано на імплікативному судженні про очевидний зв'язок між найгучнішими ідеологічними ювілеями 1970-х рр. (100-річчям від дня народження Леніна (1970), 50-річчям від часу утворення СРСР (1972), 60-річчям перемоги Революції 1917 р. на теренах колишньої Російської імперії (1977)) і розвитком тогочасної національної культури українського народу. У контекст контroversійного обговорення похідно потрапив і дискурс щодо переважної білінгвальності вихованих радянською владою українців. Першоджерельною базою дослідження став журнал "Соціалістична культура" — періодичний орган друку Міністерства культури Української РСР, що був орієнтований на різні верстви населення республіки й у досліджуваній період позиціонував себе як "масовий громад-

сько-політичний щомісячник теорії і практики культурного будівництва". Висновковою констатацією статті стало твердження про розвиток української радянської культури в парадигмі гармонічного поєднання між соціалістичним змістом і національною формою всіх проявів культурного життя УРСР.

3. Актуалізація зведених бібліографічних баз даних інформацією за II кв. 2023 р.

Зведені БД — це універсальні електронні бібліографічні ресурси, створенні шляхом злиття поточних бібліографічних БД Книжкової палати України за видами видань від моменту їх запровадження й до сьогодні. Підтримання в актуальному стані цих БД необхідно для пошуку відомостей за запитом користувачів, зокрема державних органів влади, юридичних і фізичних осіб.

У звітному періоді в результаті проведеного аналітико-синтетичного опрацювання документного потоку видань України зведені БД каталогів актуалізовано шляхом вливання записів із поточних БД реєстрів, БД державної бібліографії — із поточних БД державної бібліографії книг та брошур (№ 5—11 2023); журнальних статей (№ 5—11 2023); газетних статей (№ 4 2022); рецензій (№ 2 2022). Бібліографічною інформацією за звітний період актуалізовано зведені БД. Кількісний розподіл записів у зведених БД каталогів і літописів наведено у табл. 4, 5.

Загалом зведені БД актуалізовано 13 790 записами: 5329 записів каталогів і 8461 — державної бібліографії. Разом зведені БД налічують 1 764 246 записів.

Таблиця 4

Кількість записів у зведених базах даних каталогів, актуалізованих інформацією за II кв. 2023 р.

Назва зведеної бази даних	Кількість записів у БД
"Книги за роки незалежності" (база даних книг та брошур із 1991 р.)	542 048
База даних авторефератів дисертацій із 2006 р.	99 698
База даних нотних видань із 2007 р.	3 193
База даних образотворчих видань із 2007 р.	15 618
База даних картографічних видань із 2007 р.	3 271
База даних електронних видань із 2002 р.	1 391
База даних службових видань із 2006 р.	5 004
База даних видань групового опрацювання з 2013 р.	3 429
Усього	673 652

Таблиця 5

Кількість записів у зведених базах даних державної бібліографії, актуалізованих інформацією за II кв. 2023 р.

Назва зведеної бази даних	Кількість записів у БД	Кількість записів, актуалізованих у звітному періоді
Літопис книг із 2000 р.	369 970	4 900
Літопис журнальних статей із 2003 р.	375 384	2 871
Літопис газетних статей із 2005 р.	196 666	580

Назва зведеної бази даних	Кількість записів у БД	Кількість записів, актуалізованих у звітному періоді
Літопис авторефератів дисертацій із 2001 р.	119 002	—
Літопис картографічних видань із 2005 р.	3 428	—
Літопис образотворчих видань із 2003 р.	13 642	—
Літопис нотних видань із 2003 р.	3 838	—
Літопис рецензій із 2003 р.	8 664	110
Усього	1 090 594	8 461

4. Формування бібліографічних баз даних щодо євроатлантичної інтеграції України

На виконання доручення Держкомтелерадіо для інформаційного забезпечення суспільства з питань євроатлантичної інтеграції України проведено моніторинг журнальних і газетних видань із метою виявлення публікацій означеної тематики.

У II кв. 2023 р. сформовано БД, що складаються з 41 запису: 22 журнальних і 19 газетних статей. Бібліографічні списки про публікації в періодиці передано в Держкомтелерадіо.

Висновки. У II кв. 2023 р. здійснено частину прикладних наукових досліджень, визначену річним Календарним планом виконання наукових робіт Книжковою палатою України за темою "Розроблення баз даних поточної державної бібліографії України 2022—2023 рр. та ретроспективного фонду 1920-х, 1970-х рр."

Результати НР за зазначеною темою за II кв. 2023 р.

Загальна кількість записів поточних (каталогів і державної бібліографії), ретроспективних та тематичних бібліографічних баз даних стано-

вить 15 922. На основі баз даних державної бібліографії опубліковано 16 номерів державних бібліографічних показників.

Кількісні характеристики БД євроатлантичної інтеграції України передано в Держкомтелерадіо для подальшого інформування відповідних органів влади з метою формування зовнішньої політики держави.

Зведені БД актуалізовано 13 790 записами: 5329 записів каталогів та 8461 державної бібліографії. Разом зведені БД, створені Книжковою палатою України в різні періоди, починаючи з 1991 р., містять 1 764 246 записів.

У межах історико-фондознавчого дослідження фонду Державного архіву друку в журналі "Вісник Книжкової палати" опубліковано статтю Л. Дояр "Десятирічка ідеологічних ювілеїв та її віддзеркалення в періодиці УРСР 1970-х років" [9].

Подано до публікації наукову статтю Д. Кепіна "Пресознавчі аспекти музейної та пам'яткоохоронної справи в Україні (за матеріалами періодичних видань 1922 р. фонду Державного архіву друку)".

Список бібліографічних посилань

1. Про видавничу справу : Закон України від 05.06.97 № 318/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 32. Ст. 206.
2. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 3. Ст. 25.
3. Гуцол Г. Прикладні наукові дослідження Книжкової палати України у 2022 році: зміст, результати, впровадження. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 3. С 3—11. DOI: 10.36273/2076-9555.2023.3(320).3-11.
4. ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 (ГОСТ 7.1—2003, IDT). Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання. [Чинний від 2007—07—01]. Київ : Держспоживстандарт України, 2007. III, III, 43 с. (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).
5. ДСТУ 3582—2013. Інформація та документація. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). [Чинний від 2014—01—01]. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. III, 15 с. (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).
6. ДСТУ ГОСТ 7093:2009. Бібліографічний запис. Скорочення слів і словосполук, поданих іноземними європейськими мовами (ГОСТ 7.11—2004, MOD). [Чинний від 2009—10—19]. Київ : Держспоживстандарт України, 2009. 82 с., вкл. обкл. (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).
7. ДСТУ ГОСТ 7093:2009. Бібліографічний запис. Скорочення слів і словосполук, поданих іноземними європейськими мовами (ГОСТ 7.11—2004, MOD). [Чинний від 2009—10—19]. Київ : Держспоживстандарт України, 2009. 82 с., вкл. обкл. (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).
8. ДСТУ 6096:2009. Універсальна десяткова класифікація. Структура, правила ведення та індексування (ГОСТ 7.90—2007, MOD). [Чинний від 2009—07—01]. Київ : Держспоживстандарт України, 2009. III, III, 23 с. (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).
9. Дояр Л. Десятирічка ідеологічних ювілеїв та її віддзеркалення в періодиці УРСР 1970-х років. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 5. С. 39—48. DOI: 10.36273/2076-9555.2023.5(322).39-48.

Galyna Gutsol,
Deputy Director for Scientific Work
of the Book Chamber of Ukraine

Bibliographical and historical researches of the Book Chamber of Ukraine

The proposed article examines the content and results of applied scientific research of the Book Chamber of Ukraine in the II quarter of 2023 on the topic "Development of databases of the current state bibliography of Ukraine in 2022—2023 and the retrospective fund of the 1920s, 1970s."

The article is intended to inform society about the scientific activities of the Book Chamber in the field of current and retrospective bibliography, research and disclosure for the scientific community and the general public of users of literary treasures from the fund of the State Printing Archive, which is included in the State Register of scientific objects that are national property.

The material is presented in the form of separate sections in accordance with the structure of quarterly informational notes on the implementation of scientific works, which are submitted to the State Television and Radio Committee, under whose management the Book Chamber is located. The content and sequence of sections are presented in accordance with the quarterly Calendar Plan for the performance of scientific works.

Keywords: Book Chamber of Ukraine; current state bibliography; retrospective bibliography; analytical and synthetic processing; bibliographic database; biobibliographic database; bibliometric analysis; State Printing Archive

References

1. Pro vidavnicnu spravu : Zakon Ukraini № 318/97-VR vid 05.06.97. (1997). *Vidomosti Verhovnoyi Radi Ukraini*, 32, st. 206.
2. Pro naukovu i naukovo-tehnichnu diyalnist : Zakon Ukraini № 848-VIII vid 26.11.15. (2016). *Vidomosti Verhovnoyi Radi Ukraini*, 3, st. 25.
3. Gucol G. (2023). Prikladni naukovi doslidzhennya Knizhkovoyi palati Ukraini u 2022 roci: zmist, rezultati, vprovadzhennya. *Visnik Knizhkovoyi palati*, 3, pp. 3—11. doi: 10.36273/2076-9555.2023.3(320).3-11.
4. *Bibliografichnij zapis. Bibliografichnij opis. Zagalni vimogi ta pravila skladannya. DSTU GOST 7.1:2006 (GOST 7.1—2003, IDT)*. (2007). Kyiv: Derzhspozhivstandart Ukraini.
5. *Informaciya ta dokumentaciya. Bibliografichnij opis. Skorochennya sliv i slovopoluchen ukrajinskoju movoyu. Zagalni vimogi ta pravila (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). DSTU 3582—2013*. (2014). Kyiv: Munekonomrozvitku Ukraini.
6. *Bibliografichnij zapis. Skorochennya sliv i slovopoluk, podanih inozemnimi yevropejskimi movami (GOST 7.11—2004, MOD). DSTU GOST 7093:2009*. (2009). Kyiv: Derzhspozhivstandart Ukraini.
7. *Bibliografichnij zapis. Skorochennya sliv i slovopoluk, podanih inozemnimi yevropejskimi movami (GOST 7.11—2004, MOD). DSTU GOST 7093:2009*. (2009). Kyiv: Derzhspozhivstandart Ukraini.
8. *Universalna desyatkova klasifikaciya. Struktura, pravila vedennya ta indeksuvannya (GOST 7.90—2007, MOD). DSTU 6096:2009*. (2009). Kyiv: Derzhspozhivstandart Ukraini.
9. Doyar L. (2023). Desyatirichka ideologichnih yuvileyiv ta yiyi viddzerkalennya v periodici URSR 1970-h roki. *Visnik Knizhkovoyi palati*, 5, pp. 39—48. doi: 10.36273/2076-9555.2023.5(322).39-48.

Надійшла до редакції 8 червня 2023 року

УДК 655.4/.5-044.372(477)(045)

DOI: 10.36273/2076-9555.2023.6(323).29-35

Тетяна Єжижанська,
старша викладачка кафедри медіапродюсування та видавничої справи
факультету журналістики Київського університету імені Бориса Грінченка,
e-mail: t.yezhyzhanska@kubg.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4114-7207>

Книжкові видавництва України в умовах перманентної кризи

У статті визначено суть поняття перманентної кризи в українському книговидаванні. Простежено динаміку вітчизняного книжкового ринку в умовах системної кризи. Визначено засади державної підтримки суб'єктів видавничої справи. Проаналізовано досвід функціонування видавництва в умовах війни та пандемії COVID-19. Здійснено хронологічну періодизацію для вивчення динаміки розвитку видавництва у кризових умовах. Виявлено комунікаційні виклики, з якими стикаються видавці під час кризи.

Ключові слова: криза; перманентна криза; війна; пандемія COVID-19; книговидавничий ринок; книжкові видавництва; програма "єПідтримка"; комунікаційні виклики

Постановка проблеми. Кризи стають звичним явищем у сучасному суспільстві й виникають внаслідок впливу різноманітних деструктивних чинників, як-от економічна та політична нестабільність, пандемія COVID-19, повномасштабне вторгнення РФ в Україну тощо. Для вітчизняного книговидавничого ринку ці виклики мають глобальні наслідки та системний характер змін, оскільки ставлять видавництва на межу виживання. Ситуацію з читанням, книговидаванням і книгорозповсюдженням в Україні вже багато років визначають як катастрофічну [19; 21].

Аналіз досліджень та публікацій. Джерельною базою для проведення дослідження впливу криз на діяльність книговидавців України слугували статистичні дані [18]; результати досліджень функціонування книговидавничої галузі в умовах пандемії COVID-19 [1; 14; 20; 22] і війни, розв'язаної РФ проти України [7—11]; моніторинг інфостору, зокрема публікацій медіа [13; 15; 19], сайтів видавництв, соцмереж тощо. Оскільки під час криз учасники книжкового ринку покладають значні сподівання на державну підтримку, то проаналізовано законодавчі акти [16; 17; 21] і громадські ініціативи [3; 4; 23], що мають сприяти розвитку вітчизняної книговидавничої галузі. Наукові дослідження з цієї тематики присвячено вивченню трансформації бізнес-моделей видавництв в умовах війни та пандемії [25].

Водночас замало уваги приділено аналізу динаміки українського книжкового ринку в умовах кризи та вивченню комунікаційних викликів, з якими стикаються видавці в переламні періоди.

Мета статті — дослідити динаміку вітчизняного книжкового ринку в умовах перманентної кризи; проаналізувати досвід функціонування вітчизняних книжкових видавництв України в умовах пандемії COVID-19 і військової агресії РФ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вітчизняний книговидавничий ринок розвивається в умовах перманентної кризи. Один із найстаріших словників англійської мови Collins визнав *permacrisis* ("пермакриза") словом 2022 р. Це термін, що визначає "тривалий період нестабільності та незахищеності" та стосується поточних криз, з якими світу довелось зіткнутися, як-от кліматичні катастрофи, економічні проблеми, політична нестабільність у світі, пандемія коронавірусу, вторгнення РФ в Україну тощо [2]. Перманентна криза, на думку укладачів видання, є точним описом подій кількох останніх років і 2022-го особливо.

Простежимо динаміку українського книжкового ринку в умовах системної кризи. Останніми роками книговидавничу галузь країни охопили кілька типів криз: економічна, криза читання, пандемії, війни. Книжковий ринок є одним із найвразливіших, адже "економічні кризи передусім впливають на креативні індустрії, що найбільш незахищені, особливо в Україні" [22, с. 2].

Упродовж 1990—2000-х рр. українські книжкові видавництва не витримували конкуренції з російськими. Найгіршим роком в історії вітчизняної книговидавничої справи доби Незалежності визнано 1999 р., коли було видано майже 22 млн книжок разом із підручниками [20]. Ситуація на книговидавничому ринку України суттєво змінилася після 2014 р., коли суспільні процеси стимулювали розвиток української самоідентичності, розбудову держави, а також актуалізували потребу захисту її територій та інформаційного продукту.

Упродовж останніх десятиліть в україномовній книжковій галузі відбувалися значні коливання. Хоча книжковий ринок зазнав занепаду 2014 та 2015 рр. через війну з Росією, від 2016 до 2020 р. спостерігалось певне пожвавлення: зростала частка літератури, виданої українською мовою, з'являлися й активно розвивалися нові видавничі бренди, активізувалося культурне життя, збільшилася кількість заходів і подій у книговидавничій галузі, як-от літературні фестивалі, книжкові ярмарки, презентації, зустрічі з авторами, автограф-сесії тощо. На відкритті Книжкового Арсеналу-2017 українська письменниця й громадська діячка О. Забужко зауважила, що нарешті українці починають читати, а книжковий ринок "ожив, заграє, стрімголов розвивається, з'являються нові жанри, заповнюються лакуни оригінальною літературою", а отже є підстави стверджувати, що "Україна починає входити до числа книжкових націй" [15]. Роки після першої активної фази російсько-української війни та до початку пандемії COVID-19 (2016—2019) можна вважати найуспішнішими для вітчизняного книговидавання [1].

Проте економічна криза, спричинена пандемією COVID-19 і карантинними обмеженнями, негативно вплинула на розвиток українського книжкового ринку. Десятки закритих видавництв, скорочення обсягів виробництва й працівників — такий результат перших місяців карантину для книговидавничої галузі. Результати дослідження Української асоціації видавців і книгорозповсюджувачів (УАВК), оприлюднені в липні 2020 р., свідчать про скорочення обсягів

випуску літератури майже на 50% порівняно з показниками I півріччя 2019 р. [18]. І хоча під час карантину більше українців почали купувати й читати книжки (частка покупців за перші місяці 2020 р. зросла вдвічі порівняно з 2014 р.: із 31 до 62%, зокрема частка покупців друкованих видань — із 30 до 59%, електронних — із 3 до 51% [14]), видавати літературу стали значно менше. Восени 2020 р. падіння тиражів становило 80% порівняно з аналогічним періодом попереднього року, і на 31 серпня 2020 р. в Україні було видано лише 5,5 млн примірників, тобто 0,1—0,2 книги на душу населення, що дало підстави голові УАВК О. Афоніну визнати 2020-й "надзвичайно критичним", а ситуацію, що склалася на ринку, — "катастрофічною" [20].

Під час проведення громадського форуму "Українська книжкова революція" (Київ, 27 травня 2021 р.) Ю. Макаров, журналіст, голова Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка, наголосив, що "держава прогавила" ситуацію з українською книжкою, адже "робиться недостатньо і точково: до неефективної державної політики додався фактор локдауну і український книжковий ринок посипався" [23].

У 2021 р. темпи падіння певною мірою загальмувалися, відбулося поживлення галузі, "ринок ожив, ожив асортимент, зросла кількість назв, але у нас не зріс обсяг ринку, він навіть не повернувся на рівень 2008 року" [4]. І головна проблема такої ситуації, на думку О. Забужко, пов'язана з комунікаціями, адже чимало українських інформаційних ресурсів, спрямованих на пропаганду української книжки серед населення, були в різний спосіб "дуже грамотно зачищені", тобто "українські ЗМІ, українське інформаційне поле працювали на російську книжку" [4]. Українська держава в період пандемії мала б всіляко підтримувати книговидання, на чому наполягали представники громадського сектору, влади, письменники, видавці, книгорозповсюджувачі під час форуму "Українська книжкова революція".

Наприкінці 2021 р. завдяки запровадженню державної програми "еПідтримка" динаміка книжкового ринку зросла майже втричі порівняно з таким самим періодом попереднього року, оскільки українці активно витрачали на літературу так звану "ковідну тисячу", зокрема менш ніж за два місяці придбали книжок на 1 млрд грн, що стало суттєвою підтримкою видавничого бізнесу [12]. Головною проблемою видавництва стало забезпечення шаленого попиту споживачів: "еПідтримка" дала змогу збільшити

обсяги продажів у 3—5 разів, і ринок опинився в нетиповій ситуації, коли бракувало літератури. Видавці не були готові до такого навантаження й ледве могли впоратися з надмірною кількістю замовлень [13]. Книговидавничий бізнес здобув додатковий потік клієнтів після багатомісячного режиму роботи в умовах карантинних обмежень [12].

Отже, результати реалізації програми "еПідтримка" продемонстрували, що український книжковий ринок має перспективи розвитку, адже зацікавленість у літературі є, лише витрати на неї — не у пріоритеті. Попри два роки роботи в обмеженому форматі через COVID-19, 2022 р. книжковий ринок майже повернувся до повноцінної діяльності, що стало довгоочікуваною подією для багатьох видавців. Програма "еПідтримка" надала відчутний імпульс розвитку галузі й можливість для більшості видавців розплатитися з боргами та планувати майбутнє. Проте повномасштабне вторгнення РФ 24 лютого 2022 р. ці плани зруйнувало.

З початком російської агресії українські книжкові видавництва змушені були залишити склади з мільйонами видань чи самостійно евакуювати їх з-під обстрілів; співробітники видавництв стали волонтерами чи вступили до лав ЗСУ і добровольчих батальйонів. Сповна оцінити масштаби збитків галузі книговидання неможливо, оскільки немає повного переліку об'єктів, що постраждали від російського вторгнення. Відомо про руйнування найбільших в Україні харківських друкарень, що випускали книжки видавництва "Віват", "Фоліо", "Ранок" та інші. Проте більшість видавців спромоглися відновити роботу та подбати про безпеку співробітників, подолати проблему дефіциту паперу, перевезти подалі від зони бойових дій склади, налаштувати нові логістичні шляхи та знайти фінансування на ці процеси. За результатами опитування культурно-видавничого проєкту "Читомо", станом на грудень 2022 р. 85,9% видавництв в Україні продовжували функціонувати в умовах воєнного стану, 14,1% — частково провадили діяльність. Ці показники свідчать про позитивну динаміку галузі, оскільки у квітні 2022 р. працювали лише 39% видавництв, 51,2% — частково (онлайн чи офлайн)) [7].

Якщо в перші місяці повномасштабного вторгнення обсяги продажу літератури катастрофічно знизилися ("практично впали до нуля"), то за 9 місяців війни більшість видавців спостерігали поступове підвищення інтересу до читання. Окремі з них частково відновили рівень продажів

("Видавництво Жупанського", "Нора-Друк", "Родовід", "Комора" та ін.) і навіть збільшили його ("Видавництво Анетти Антоненко", "Смолюк", "А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА", Yakaboo Publishing та ін.) [8]. Загалом, видавці характеризували ситуацію, як "складну, але вже контролювану" [11].

Варто зазначити, що окрім випуску літератури, співробітники видавництв провадять волонтерську діяльність ("Наш Формат", "Видавництво Старого Лева", "Білка", "Комора", "Віхола", "Лабораторія", "Дух і Літера" та ін.), перебувають на передовій, служать у ЗСУ ("Наш Формат", "Школа", "Фоліо", ArtHuss, "Видавництво Старого Лева", "НК-Богдан", "Дім Химер", "Свічадо" та ін.).

Під час повномасштабного вторгнення видавництва намагалися адаптуватися до складних умов і навіть випускали книжки [5]. Порівняно з квітнем 2021 р. за перший рік війни кількість виданої літератури зменшилася вдвічі (за даними Книжкової палати України, за 2022 р. у країні було видано 9691 назву книг і брошур накладом 11 млн 704,2 примірників, що у 2—4 рази менше, ніж попередніми роками (<http://www.ukrbook.net/>)) [19]. Вітчизняний книжковий ринок став жвавішим через масову відмову читачів від російськомовної літератури й зростання інтересу до творчості українських авторів. За даними Державного комітету телебачення і радіомовлення, упродовж 2022 р. в Україні "178 компаній і приватних підприємців... виявили бажання займатися книговидавництвом і книгорозповсюдженням" [10]. Окрім цього, українські видавці виходять на іноземний ринок і беруть діяльну участь у міжнародних подіях, пошуку нових партнерів, продажу прав, репрезентації книжок в іноземних книгарнях тощо [9]. За влучним висловом О. Забужко, найкращим промоутером української культури й української літератури у світі є ЗСУ [6].

Війна — це складне випробування для усіх видавців, і на ринку виживуть ті, хто зможе раціонально розпорядитися ресурсами, інвестувавши їх у створення якісного продукту для внутрішнього ринку та експорту на висококонкурентні західні й азійські ринки. Як зауважує засновник видавництва "Лабораторія" А. Мартинюк, "це дуже складне завдання, і, якщо ми його вирішимо — майбутнє буде привабливе" [11]. Водночас видавець наголошує на важливості допомоги від держави та міжнародних організацій, бо "руки ринку буде точно недостатньо" [11]. Безперечно, під час війни видавничій галузі, як і креативній індустрії загалом, важко вижити без державної підтримки. Для розвитку книжкового

ринку потрібна ефективна реклама книги, промоція новинок друку, донесення інформації до читача тощо. Виконувати місію популяризації читання у країні повинні не лише видавництва, а й державні та громадські інституції. На жаль, в Україні так і не запрацювала Стратегія розвитку читання на 2021—2025 роки "Читання як життєва стратегія", репрезентована Українським інститутом книги спільно з Міністерством культури та інформаційної політики (МКІП), покликана забезпечити "створення екосистеми навколо читання, вигідних умов для видавництв, книгарень та усіх представників сфери" [21], що сприяло б активізації книжкового ринку загалом і розвитку книжкових видавництв зокрема. Нову Стратегію розвитку читання на період до 2032 року "Читання як життєва стратегія" навесні поточного року схвалено Кабінетом Міністрів України [21], проте стати покроковим документом для відновлення галузі вона зможе лише тоді, коли уряд країни виділить фінансування на впровадження.

У липні 2022 р. Верховна Рада України ухвалила закони про захист українського книжкового ринку. Однак Закон України "Про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання розвитку українського книговидавництва і книгорозповсюдження", що зобов'язує державу з 2023 р. компенсувати видатки на оренду книгарням, які реалізують видання українською мовою, та передбачає надання громадянам України щорічних сертифікатів на придбання книжок, підписаний Президентом, проте не профінансований, а тому не діє [24]. Інший "книжковий" закон ("Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення обмежень на ввезення та розповсюдження видавничої продукції, що стосується держави-агресора, Республіки Білорусь, тимчасово окупованої території України"), Президент підписав через рік після ухвалення документа Верховною Радою під тиском громадськості, яка подала відповідну петицію та навіть організувала в соцмережах флешмоб "Час підписати книжковий закон". У держбюджеті на 2023 р. не передбачено коштів на реалізацію планів щодо надання сертифікатів читачам і субсидій книгарням [24]. В Україні це не перша спроба заявленої державної підтримки, були й інші, але далі ухвалення стратегій справа не рухалася, а закони лише частково захищали український ринок.

У такій ситуації видавцям залишалося сподіватися на власні ресурси й можливість не тільки щодо просування конкретних книг до читача, а й промоції читання загалом. Проте нині з'явився історичний шанс формування самодос-

татнього українського книжкового ринку, створення сприятливих умов для розвитку вітчизняного книговидання та книгорозповсюдження. Зріс попит на твори українських авторів, багато хто принципово не читає російською і не купує книг, виданих країною-агресоркою. Книжкові мережі самостійно відмовляються від літератури російського виробництва. Через велику кількість біженців з нашої країни підвищився інтерес до української книжки за кордоном. Водночас не лише на чужині, а й в Україні мало знають твори вітчизняних письменників, тому слід розробити спеціальні заходи з популяризації української літератури. З'являються оптимістичні прогнози видавців щодо розвитку книговидавничого ринку після перемоги. За словами власника видавництва "Наш Формат" В. Кириченка, "війна вплинула на роботу видавництва прекрасно", "наразі пріоритет в української книжки", "книжки стали продуктами першої необхідності", що дає підстави говорити про "ренесанс української книги" [19]. Про те, що "на нас чекає справжній ренесанс української книжки", зауважує і директорка видавництва "Віват" Ю. Орлова [11], тобто видавці розглядають кризу як можливість для подальшого розвитку.

Висновки. Виклики, спричинені пандемією, карантинном, широкомасштабною війною, не минули жодного видавництва. Болючі наслідки кризи позначилися і на великих, і на малих підприємствах галузі. Окремі з них закрилися чи взяли паузу, щоб перечекати несприятливі часи, багато хто переглянув видавничі плани й переніс чи навіть скасував випуск певних видань. Проблеми книговидання в Україні, занепад книжкового ринку, зниження інтересу до читання — усі ці питання доводиться вирішувати видавцям, до того ж не лише фінансово, а й активізуючи та оптимізуючи комунікацію підприємства. Водночас з'являються нові видавництва, друкуються нові книжки, проводяться онлайн- та офлайн-заходи, що збирають тисячі вдячних читачів. Споживачі книжкової продукції гуртуються навколо видавничих брендів, виявляють підтримку улюбленим авторам і видавцям.

Вивчення діяльності книжкових видавництв України в умовах глобальної кризи сприяє осмисленню комунікаційних викликів, дає змогу з'ясувати, які стратегії кризових комунікацій слід застосовувати для виходу з кризи та налагодження ефективної роботи.

Список бібліографічних посилань

1. Оніщук М., Татарінова Л. 2019: найуспішніший рік для книговидання перед пандемією COVID-19. *Вісник Книжкової палати*. 2021. № 2. С. 10—15. DOI: 10.36273/2076-9555.2021.2(295).10-15.
2. The Collins word of the year 2022 is... Permacrisis. *Collins dictionary*. URL: <https://www.collinsdictionary.com/woty>.
3. Видавці та письменники оголосили "Українську книжкову революцію": вимагають припинення російської експансії, підтримку української книги і бібліотек. *Цензор.нет*, 01.06.2021. URL: https://censor.net/ua/news/3268634/vydavtsi_ta_pysmennyky_ogolosyly_ukrayinsku_knyjkovu_revolyutsiyu_vymagayut_prypynennya_rosiyiskoyi.
4. Держава має надати вагому підтримку українській книжці — Забужко. *Українформ*, 27.05.2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3253817-derzava-mae-nadati-vagomu-pidtrimku-ukrainskij-knizci-zabuzko.html?fbclid=IwAR1T3VYm62fkWSIP01YGerVJZUGTxybPq8oj-zYAfBO1oLejOkvT3Im9mq4>.
5. Дукач Ю. Книжки під час війни: видано 290 нових. Про що вони? *Тексти*, 31.08.2022. URL: <https://texty.org.ua/articles/107579/knyzhky-pid-chas-vijny/>.
6. Забужко О. "ЗСУ зараз робить промоцію нам усім... українські митці-письменники-журналісти-і т. д. — прямі бенефіціари перемог нашої армії". *Facebook*, 18 вересня 2022. URL: <https://www.facebook.com/oksana.zabuzhko>.
7. Загоруй А. Як працюють українські видавці в умовах війни — опитування. *Читомо*, 12.04.2022. URL: <https://chytomo.com/iak-pratsiuiut-ukrainski-vydavtsi-v-umovakh-vijny-opytuvannia/>.
8. Загоруй А., Хмельовська О. 9 місяців вторгнення: як українські видавці працюють під час війни *Читомо*, 29.11.2022. URL: <https://chytomo.com/9-misiatsiv-vtorhnennia-ia-k-zaraz-pratsiuiut-vydavtsiv-v-ukraini/>.
9. Загоруй А., Хмельовська О. Воєнна акселерація: як українські видавці зміцнюють свій імідж і бізнес за кордоном. *Читомо*, 17.05.2022. URL: <https://chytomo.com/voien-na-akseleratsiia-ia-k-ukrainski-vydavtsi-zmitsniuiut-svij-imidzh-i-biznes-za-kordonom/>.
10. Кількість виданих в Україні російськомовних книжок зменшилася майже на 60%. Моніторинг роботи Держкомтелерадіо за друге півріччя 2022 року. *Детектор медіа*, 26.12.2022. URL: <https://detector.media/infospace/article/206338/2022-12-26-killist-vydanykh-v-ukraini-rosiyskomovnykh-knyzhok-zmenshylasya-mayzhe-na-60-monitoring-roboty-derzhkomteleraudio-za-druge-pivrichchya-2022-roku/>.
11. Лівін М. Що відбувається з українською книгою в умовах війни. Розповідають видавці. Чотири видавництва про наші книжки в умовах війни. *The-village*, 30 червня 2022. URL: <https://www.the-village.com.ua/village/culture/cultural-question/327627-scho-z-vidavnichim-rinkom>.
12. МКІП: Українці витратили мільярд гривень на книжки в рамках програми «Підтримка». *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mkip-ukrayinci-vitratili-milyard-griven-na-knizhki-v-ramkah-programi-yepidtrimka>.

13. Морозов О. "Ми не були готові до такого навантаження". Про 1000 за вакцинацію і бізнес. *The-village*, 11 січня 2022. URL: <https://www.the-village.com.ua/village/business/buisness/321193-epidtrymka-planeta-kino-nash-format-laboratoriya-2022>.
14. Під час карантину більше українців почали читати і купувати книжки — Info Sapiens. *Буквоїд*, 24.04.2020. <http://bukvoid.com.ua/events/bookmarket/2020/04/24/084846.html>.
15. Попова Т. "Книжкове Євробачення" вже відкрилося. *Радіо "Свобода"*, 18 травня 2017 р. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28494696.html>.
16. Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення обмежень на ввезення та розповсюдження видавничої продукції, що стосується держави-агресора, Республіки Білорусь, тимчасово окупованої території України : Закон України від 19 червня 2022 року № 2309-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2309-IX#Text>.
17. Про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання розвитку українського книговидання і книгорозповсюдження : Закон України від 19 червня 2022 року № 2313-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2313-20#Text>.
18. Результати опитування суб'єктів видавничої справи щодо їхньої ділової активності у I півріччі 2020 року порівняно з I півріччям 2019 року. URL: <https://www.facebook.com/UkrPBA/posts/3699751400040315>.
19. Семенюта І. Брак паперу, знищені друкарні та "ренесанс" української книжки. Як війна вплинула на видавців. *Детектор медіа*, 24.03.2023. URL: <https://detector.media/rinok/article/209315/2023-03-24-brak-papery-znyshcheni-drukarni-ta-renesans-ukrainskoi-knyzhky-yak-viyna-vplynula-na-vydavtsiv/>.
20. Ситуація катастрофічна: держава має рятувати українську книгу. *УАБК*, 03.09.2020. URL: <http://upba.org.ua/index.php/uk/vydavnystva/item/247-sytuatsiia-katastrofichna-derzhava-maie-riatuvaty-ukrainsku-knyhu>.
21. Стратегія розвитку читання на 2021—2025 роки "Читання як життєва стратегія". URL: <https://kompkd.rada.gov.ua/uploads/documents/34027.pdf>; Стратегія розвитку читання на період до 2032 року "Читання як життєва стратегія" : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 березня 2023 р. № 190-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2023-%D1%80#Text>.
22. Український книжковий ринок в умовах кризи читання (оглядова довідка за матеріалами преси та інтернету 2020 р.). *ДЗК*. Випуск 12.05.2020. URL: https://nlu.org.ua/storage/files/Infocentr/Tematch_oglyadi/2020/kryza.pdf с.2.
23. Український книжковий ринок має запрацювати як повноцінний бізнес — Юрій Макаров. *Укрінформ*, 27.05.2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3254058-ukrainskij-knizkovij-rinok-mae-zpracuvati-ak-povnocinnij-biznes.html>.
24. Уточнена позиція УІК щодо надання сертифікатів і субсидій. *Український інститут книги*, 12.01.2023. URL: <https://ubi.org.ua/uk/news/kategoriya-2/utochnena-poziciya-uik-schodo-nadannya-sertifkativ-i-subsidiy>.
25. Шендерівська Л. П., Гук О. В., & Мохонько Г. А. Трансформація бізнес-моделей видавництва в умовах війни та пандемії. *Економічний простір*. 2022. № 179 С. 79—85. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/179-12>.

Tetiana Yezhyzhanska,

*Senior Lecturer at the Department of Media Production and Publishing
of the Faculty of Journalism of the Borys Grinchenko Kyiv University*

Book publishing houses of Ukraine in conditions of permanent crisis

The article defines the essence of the concept of permanent crisis in Ukrainian book publishing. The dynamics of the Ukrainian book market in the conditions of the systemic crisis were followed. The principles of state support for publishing entities have been defined. The experience of the functioning of publishing houses in the conditions of war and the COVID-19 pandemic is analyzed. Periodization was carried out to study the development of publishing houses in crisis conditions. The communication challenges faced by publishers during the crisis have been identified.

Keywords: *crisis; permanent crisis; war; COVID-19 pandemic; book publishing market; book publishing houses; "eSupport"; communication challenges*

References

1. Onyshchuk M., Tatarinova L. (2021). 2019: nauispishnishyi rik dlia knyhovydannia pered pandemiieiu COVID-19. *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, 2, pp. 1—15. doi: 10.36273/2076-9555.2021.2(295).10-15.
2. The Collins word of the year 2022 is... Permacrisis. (2023). *Collins dictionary*. Available at: <https://www.collinsdictionary.com/woty>.
3. Vydavtsi ta pysmennyky oholosyly "Ukrainsku knyzhkovu revoliutsiiu": vymahaiut pryypynennia rosiiskoi ekspansii, pidtrymku ukrainskoi knyhy i bibliotek. (2021). *Censor.net*. URL: https://censor.net/ua/news/3268634/vydavtsi_ta_pysmennyky_ogolosyly_ukrayinsku_knyzhkovu_revolutsiiu_vymagayut_pryypynennya_rosiyskoyi.
4. Derzhava maie nadaty vahomu pidtrymku ukrainskii knyzhky — Zabuzhko. (2021). *Ukrinform*. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3253817-derzhava-maie-nadaty-vahomu-pidtrimku-ukrainskij-knizci-zabuzhko.html?fbclid=IwAR1T3VYm62fkWSIP01YGerVJZUGTxybPq8oj-zYAfBO1oLejOkvT3Im9mq4>.

5. Dukach Yu. (2022). Knyzhky pid chas viiny: vydano 290 novykh. Pro shcho vony? *Texty*. Available at: <https://texty.org.ua/articles/107579/knyzhky-pid-chas-vijny/>.
6. Zabuzhko O. (2022). "ZSU zaraz robyt promotsiiu nam usim... ukrainski myttsi-pysmennyky-zhurnalisty-i t. d. — priami benefitsiary peremoh nashoi armii". *Facebook*. Available at: <https://www.facebook.com/oksana.zabuzhko>.
7. Zahorui A. (2022). Yak pratsiuiut ukrainski vydavtsi v umovakh viiny — opytuvannia. *Chytomo*. URL: <https://chytomo.com/iak-pratsiuiut-ukrainski-vydavtsi-v-umovakh-vijny-opytuvannia/>.
8. Zahorui A. & Khmelovska O. (2022). 9 misiatsiv vtorhnennia: yak ukrainski vydavtsi pratsiuiut pid chas viiny. *Chytomo*. Available at: <https://chytomo.com/9-misiatsiv-vtorhnennia-iak-zaraz-pratsiuiut-vydavtsiv-v-ukraini/>.
9. Zahorui A. & Khmelovska O. (2022). Voienna akseleratsiia: yak ukrainski vydavtsi zmitsniuiut svii imidzh i biznes za kordonom. *Chytomo*. Available at: <https://chytomo.com/voien-na-akseleratsiia-iak-ukrainski-vydavtsi-zmitsniuiut-svij-imidzh-i-biznes-za-kordonom/>.
10. Kilkist vydanykh v Ukraini rosiiskomovnykh knyzhok zmenshylasia maizhe na 60%. Monitorynh roboty Derzhkomtelradio za druhe pivrichchia 2022 roku. (2022). *Detektor media*. Available at: <https://detector.media/infospace/article/206338/2022-12-26-kilkist-vydanykh-v-ukraini-rosiiskomovnykh-knyzhok-zmenshylasia-maizhe-na-60-monitoryng-roboty-derzhkomtelradio-za-druhe-pivrichchya-2022-roku/>.
11. Livin M. (2022). Shcho vidbuvaietsia z ukrainskoiu knyhoiu v umovakh viiny. Rozpovidaiut vydavtsi. Chotyry vydavnytstva pro nashi knyzhky v umovakh viiny. *The-village*. Available at: <https://www.the-village.com.ua/village/culture/cultural-question/327627-scho-z-vidavnychim-rinkom>.
12. MKIP: *Ukrainsi vytratyly miliard hryven na knyzhky v ramkakh prohramy yePidtrymka*. (2023). Available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/mkip-ukrayinci-vitratili-milyard-griven-na-knizhki-v-ramkah-programi-yepidtrimka>.
13. Morozov O. (2022). "My ne buly hotovi do takoho navantazhennia". Pro 1000 za vaktynatsiiu i biznes. *The-village*. Available at: <https://www.the-village.com.ua/village/business/buisness/321193-epidtrymka-planeta-kinonash-format-laboratoriya-2022/>.
14. Pid chas karantynu bilshе ukrainsiv pochaly chytaty i kupuvaty knyzhky — Info Sapiens. *Bukvoid*. (2020). <http://bukvoid.com.ua/events/bookmarket/2020/04/24/084846.html>.
15. Popova T. (2017). "Knyzhkove Yevrobachennia" vzhe vidkrylosia. *Radio "Svoboda"*. Available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/28494696.html>.
16. *Pro vnesennia zmin do deiaknykh zakoniv Ukrainy shchodo vstanovlennia obmezhen na vvezennia ta rozpovsiudzhennia vydavnychoi produktsii, shcho stosuietsia derzhavy-ahresora, Respubliky Bilorus, tymchasovo okupovanoi terytorii Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 19 chervnia 2022 roku № 2309-IX*. (2022). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2309-IX#Text>.
17. *Pro vnesennia zmin do deiaknykh zakoniv Ukrainy shchodo stymuliuvannia rozvytku ukrainskoho knyhovydannia i knyhorozpovsiudzhennia : Zakon Ukrainy vid 19 chervnia 2022 roku № 2313-IX*. (2022). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2313-20#Text>.
18. *Rezultaty opytuvannia subiektiv vydavnychoi spravy shchodo yikhnoi dilovoi aktyvnosti u I pivrichchi 2020 roku porivniano z I pivrichchiam 2019 roku*. (2020). Available at: <https://www.facebook.com/UkrPBA/posts/3699751400040315>.
19. Semeniuta I. (2023). Brak paperu, znyshcheni drukarni ta "renesans" ukrainskoi knyzhky. Yak viina vplynula na vydavtsiv. *Detektor media*. Available at: <https://detector.media/rinok/article/209315/2023-03-24-brak-paperu-znyshcheni-drukarni-ta-renesans-ukrainskoi-knyzhky-yak-viina-vplynula-na-vydavtsiv/>.
20. Sytuatsiia katastrofichna: derzhava maie riatuvaty ukrainsku knyhu. (2020). *UPBA*. Available at: <http://upba.org.ua/index.php/uk/vydavnytstva/item/247-sytuatsiia-katastrofichna-derzhava-maie-riatuvaty-ukrainsku-knyhu>.
21. *Stratehiia rozvytku chytannia na 2021—2025 roky "Chytannia yak zhyttieva stratehiia"*. <https://kompk.rada.gov.ua/uploads/documents/34027.pdf>. (2023); *Stratehiia rozvytku chytannia na period do 2032 roku "Chytannia yak zhyttieva stratehiia" : Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3 bereznia 2023 roku. № 190-p*. (2023). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2023-%D1%80#Text>.
22. Ukrainskyi knyzhkovyi rynok v umovakh kryzy chytannia (ohliadova dovidka za materialamy presy ta internetu 2020 r.). (2020). *DZK*. Available at: https://nlu.org.ua/storage/files/Infocentr/Tematich_ogliadi/2020/kryza.pdf c.2.
23. Ukrainskyi knyzhkovyi rynok maie zapratsiuvaty yak povnotsinnyi biznes — Yurii Makarov. (2021). *Ukrinform*. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3254058-ukrainskij-knizkovij-rinok-mae-zpracuvati-ak-povnocinnij-biznes.html>.
24. Utochnena pozytsiia UIK shchodo nadannia sertyfikatuv i subsydii. (2023). *Ukrainskyi instytut knyhy*. Available at: <https://ubi.org.ua/uk/news/kategoriya-2/utochnena-pozyciya-uik-schodo-nadannya-sertifikatuv-i-subsydii>.
25. Shenderivska L. P., Huk O. V. & Mokhonko H. A. (2022). Transformatsiia biznes-modelei vydavnytstv v umovakh viiny ta pandemii. *Ekonomichnyi prostir*, 179, pp. 79—85. Available at: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/179-12>.

Надійшла до редакції 20 червня 2023 року

УДК 021.6:004.773.5](477)(045)

DOI: 10.36273/2076-9555.2023.6(323).36-41

Наталія Грабар,

докторка наук із соціальних комунікацій, доцентка,
професорка кафедри ЮНЕСКО "Філософія людського спілкування"
та соціогуманітарних дисциплін
Державного біотехнологічного університету, м. Харків,
e-mail: grabar-ng@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5120-0382>

Любов Кислюк,

кандидатка наук із соціальних комунікацій,
доцентка кафедри документознавства та української мови
Національного аерокосмічного університету імені М. С. Жуковського "ХАІ",
e-mail: l.kyslyuk@khai.edu
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9764-4280>

Професійне спілкування в науковому середовищі бібліотечної сфери

У статті досліджено специфіку бібліотечного професійного спілкування в науковому середовищі в умовах кризових явищ, що спричинили суттєві зміни в науковій комунікації взагалі та бібліотечній галузі зокрема. Методологія дослідження базується на застосуванні соціально-комунікативного підходу та комплексу наукових методів для узагальнення літературних даних і практик наукового спілкування в бібліотечно-інформаційній галузі. Професійне спілкування в науковому середовищі бібліотечної сфери розглянуто як особливу комунікативну технологію, що у кризових умовах зміщується в цифровий простір. Проаналізовано сучасні формати організації дискусій у науковому середовищі бібліотечної сфери. Наголошено на важливому значенні наукового спілкування бібліотечних фахівців для розвитку бібліотечної галузі та інформаційно-наукового супроводження різних напрямів суспільної діяльності в межах онлайн-форумів, віртуальних лабораторій, конференцій, міжнародних проєктів. Розглянуто особливості використання соціальних мереж фахівцями бібліотечної галузі для обміну науковою інформацією. Визначено, що професійне наукове спілкування вирізняється діалогічним і полілогічним характером. Доведено, що в кризових умовах відбувається перехід до онлайн-ового та гібридного професійного спілкування.

Ключові слова: бібліотечне професійне спілкування; наукове спілкування; бібліотечний онлайн-форум; віртуальна лабораторія; наукова конференція; міжнародний проєкт; бібліотечна сфера; кризові умови

Постановка проблеми. Перехід до цифрового середовища, пов'язаний зі стрімким розвитком інформаційних технологій і засобів, ускладнений карантинними заходами, порушенням безпеки, кризовими явищами під час воєнного стану, змінює способи, методи та інструменти здійснення різних видів діяльності; потребує пошуку нових шляхів розвитку бібліотеки як соціальної інституції. Особливої ваги набуває розвиток бібліотечної науки, професійного спілкування в науковому бібліотечному середовищі в сучасних кризових умовах. Дослідження специфіки професійного наукового спілкування сприятиме подальшому розвитку бібліотечної науки, освіти та практики, а отже й підвищенню якості забезпечення суспільних потреб.

Аналіз досліджень і публікацій. Останнім часом питання професійного спілкування активно порушують закордонні та українські науковці. Зокрема, серед іноземних праць варте уваги дослідження американських учених М. Radford і

G. Radford [9], які вбачають бібліотечне спілкування центральною проблемою бібліотечної професії, що потребує підвищеної уваги через стрімкий розвиток цифрового середовища. Індійські дослідники К. Rajaram, S. P. Kumaran, S. Jevachitra розглядають різні форми комунікації та наголошують на вагомому значенні безпосереднього усного спілкування та через різні сервіси [10]; А. Shukla, J. MS. Dawngliana визначили роль віртуального дискусійного форуму NMLIS (New Millennium LIS Professionals) у науковому спілкуванні бібліотечної спільноти [11]. І. А. Anwarul, N. Kumar, А. М. Ikeda з'ясували, як академічні бібліотеки співпрацюють із користувачами для створення інноваційних послуг [3].

Значну увагу спілкуванню як формі соціальної взаємодії приділяє відома українська вчена В. Ільганаєва [5]. Безпосередньому науковому спілкуванню бібліотечних фахівців присвячено статті Т. Колесникової, В. Корнієнко, Г. Шемаєвої та інших [1; 2; 6].

У науковому спілкуванні важливе місце належить конференціям. Сучасні формати їх організації, зокрема в галузі бібліотечної та інформаційної науки, досліджує Т. Колеснікова [6].

Водночас проблема професійного спілкування в науковому середовищі бібліотечної сфери потребує додаткового висвітлення.

Мета статті полягає в розкритті особливостей професійного спілкування у бібліотечному науковому середовищі в сучасних кризових умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У наш час зростає значення наукових дискусій у межах діяльності бібліотечних асоціацій. Зауважимо, що логіка професійної комунікації у процесі наукової діяльності будується на доповненні й розширенні світоглядних уявлень науковців і фахівців.

У сучасному науковому спілкуванні бібліотечної сфери виокремлюємо традиційні (безпосередні) та віртуальні зв'язки, зумовлені розвитком нових комунікативних форм і кризовими явищами сьогодення. Практики дистанційного наукового спілкування набули найбільших змін під час пандемії та воєнного стану в Україні. У цьому форматі, як і в традиційному безпосередньому, вирізняємо такі зв'язки:

- науковців з освітянами, які досліджують проблеми бібліотекознавства;
- науковців та освітян із практиками;
- бібліотекознавців із науковцями споріднених галузей;
- викладачів, науковців, бібліотечарів-практиків зі студентами.

Цим взаємодіям притаманна інтерактивність, гнучкість, колективність і діалогічність.

Як свідчать результати проведеного аналізу бібліотечних сайтів, зростає кількість публічних бібліотек та бібліотек ЗВО, що здійснюють наукові дослідження з використанням соціологічних, аналітичних та історичних методів. У цьому аспекті професійне спілкування бібліотечних фахівців із бібліотечними науковцями відбувається у формі консультацій, семінарів, тренінгів і потребує посилення, зокрема в напрямі розроблення методологічних засад. Результати бібліотекознавчих досліджень вітчизняних науковців свідчать про потребу в такій взаємодії та поглибленні знань щодо застосування прогностичних, аналітико-дослідницьких методів на засадах безпосередніх консультацій "віч-на-віч", організації спеціальних семінарів і тренінгів [1; 5; 6].

Варто зауважити про тенденцію до налагодження професійних зв'язків амбітних фахів-

ців бібліотек із провідними вченими галузі у зв'язку з проведенням наукових досліджень кандидатського рівня. Оновлення процедури захисту дисертацій звужує можливості наукового спілкування, оскільки не передбачає долучення широкого загалу вчених до дискусії щодо теми дослідження.

Найактивніше наукові теми бібліотечні фахівці обговорюють у професійних віртуальних форумах, пов'язаних з інформаційними системами, цифровими бібліотеками, відкритим доступом, що їх організовують бібліотечні науковці та бібліотечарі університетів провідних країн світу. Наприклад, закордонний досвід свідчить про формування наукових мережевих колективів, які спільно працюють над реалізацією академічних проєктів. Партнери взаємодіють через регулярні електронні зв'язки на кшталт "один до одного" та "всі до всіх"; через блоги, форуми на спеціально утворених сайтах наукових проєктів, а також періодично проводять безпосередні зустрічі, що мають гібридний формат у сучасних кризових умовах. У цьому аспекті варто уваги досвід наукового спілкування фахівців з європейських країн у межах реалізації міжнародного проєкту за програмою Erasmus + DECriS ("Цифрова освіта в умовах кризових ситуацій: час коли немає альтернативи 2020—2023"). Зокрема, було організовано чотири міжнародні зустрічі в гібридному форматі, учасники яких обговорювали результати проведеного анкетування критичних чинників успіху, типології й класифікації відкритих освітніх ресурсів, їх створення та використання [7].

Під час персональних зустрічей формується спільний досвід, долаються мовні та міжнародні перепони. Як зазначають дослідники, реальні й віртуальні наукові колективи вирізняються не так складом, як обраними засобами професійного спілкування [6; 11].

Одним із найпродуктивніших форумів для професійного діалогу бібліотечних фахівців на європейському рівні є *Міжнародний бібліотечний інтернет-форум (Internet Librarian International, ILI)*, започаткований 1999 р. для обміну ідеями, налагодження контактів, обговорення ініціатив щодо спільних проєктів і досліджень. Захід має щорічну тематику для дискусій, наприклад, цікавими є дискусії щодо вдосконалення фізичного, соціального й технологічного простору бібліотеки, які розгорталися навколо таких питань:

- поєднання експериментальних даних і підприємництва в бібліотечній освіті та практиці;

— нові рішення для поглиблення співпраці у бібліотечній сфері між бібліотечними фахівцями;

— нова роль бібліотекарів: бібліотекар — цифровий куратор; бібліотекар — учений даних, який здійснює аналіз інформації, знань і сучасних сервісів та обґрунтовує шляхи їх впровадження у бібліотечну діяльність;

— інноваційні способи розуміння користувачького досвіду на основі дизайн-послуг.

Корисною є практика організації професійних наукових дискусій індійськими бібліотечними фахівцями та науковцями через онлайн-форум *NMLIS*. В його межах запропоновано кілька категорій наукового спілкування, найважливішими поміж яких є: конференції, семінари, практики,

симпозіуми; стажування, орієнтаційні програми, курси розвитку; обмін інформацією щодо розв'язання технічних проблем, грантової діяльності, спільних досліджень [4].

Зважаючи на перехід наукового спілкування в цифрове середовище, в умовах невизначеності постало завдання вивчення досвіду професійної комунікації науковців бібліотечної сфери в соціальних мережах. За результатами проведеного онлайн-опитування з'ясовано, що майже всі соціальні мережі бібліотечні фахівці використовують і для власних потреб, і з науковою метою. Водночас показник залучення соціальних мереж до наукового спілкування значно менший (табл. 1).

Таблиця 1

Використання соціальних мереж фахівцями бібліотечної сфери

Назва	Використання для власних потреб, %	Використання з науковою метою, %
Facebook	68	12
Google	17	11
Twitter	12	5
Blogs	20	18
Wiki	26	28
Skype	48	37
Research Gate	3	8
Mendeley	5	7

Отже, відбувається створення нових форматів дискусійного середовища бібліотечної сфери, урізноманітнюються комунікативні інструменти наукового професійного спілкування від міжособистісних до групових у напрямі формування предметно-орієнтованих дискусійних груп, форумів, використання спеціалізованих і масових соціальних мереж. Також набуває розвитку процес організації дистанційних колективів всередині бібліотечної галузі (науковців, освітян, практиків і між ними). Як зазначалося, важливе місце у професійному спілкуванні належить науковим дискусіям у межах конференцій.

Аналізуючи специфіку міжнародного професійного спілкування в комунікативному середовищі бібліотечної сфери, робимо висновок про розвиток макросуб'єктних відносин у процесі міжнародної корпоративної та інтегрованої комунікації.

Вартий уваги закордонний досвід організації віртуальної бібліотечної лабораторії *BiblioLab*, започаткованої публічними бібліотеками Барселони для проведення дискусій і заходів, спрямованих на організацію доступу до знань, забезпечення нових потреб професіоналів (зокрема, пропонуються цифрові послуги, адаптовані до

нових технологій). Простір лабораторії призначений для проведення офлайн та онлайн-семінарів, майстер-класів зі створення цифрового професійного профілю та розрахунку h-індексу авторів тощо, якнайповнішого розкриття ресурсів бібліотек. Комплекс цих заходів має на меті підвищення рівня бібліографічних досліджень, просування публікацій у відкритому доступі, поширення відкритої науки, а також практик, спрямованих на посилення впливу наукової продукції [8].

Викликає зацікавлення міжнародна конференція "*Бібліотеки в епоху цифрових технологій*" (*LIDA*), що раз на два роки об'єднує дослідників, викладачів, студентів, практиків і розробників з усього світу на форумі для особистих обмінів, дискусій і навчання.

Специфіка професійного спілкування передбачає здебільшого фізичний формат. Останнім часом до цього прагнуть і учасники проєкту *DECriS*, мета якого — усунення невідповідності майбутніх навичок, сприяння досконалості в розвитку цифрових компетенцій; забезпечення внеску закладів вищої освіти в інновації та інклюзивну цифрову освіту, зміцнення зв'язків на міжнародному рівні. Водночас в умовах кризових

ситуацій лектори використовували різні форми навчання: традиційне, дистанційне, гібридне [7].

Активний обмін інформацією щодо нових ідей, підходів, теоретичних розробок і шляхів їх практичної реалізації у бібліотечній сфері відбувається і на міжнародних конференціях. Наприклад, доволі специфічною є конференція *BOBCATSSS* (від найменування міст, представники яких 1993 р. взяли участь в її організації: Будапешт, Осло, Барселона, Копенгаген, Амстердам, Тампере, Шеффілд, Штутгарт, Сомбатхей), адже готують її студенти. Основна мета заходу — посилення міжнародної взаємодії у сфері бібліотечної науки та освіти, що сприяє реалізації проєктів, в яких беруть участь як науковці (професори), так і студенти.

Різноманітні форми наукового спілкування на теми інформаційно-бібліотечної науки та освіти, зокрема *workshop* (робочі зустрічі), дають змогу обговорювати перспективи розвитку бібліотек, навчальні програми, методики досліджень, моделі просування бібліотек у цифровому просторі, проблеми комунікації, організації доступу до наукової та публічної інформації, якості інформації, перспективи LIS-освіти, збереження бібліотечних колекцій, питання інтелектуального права та етики інформаційних фахівців тощо [2].

Професійне спілкування між бібліотечними фахівцями з різних регіонів України на національному рівні організовує *Національна бібліотека імені В. І. Вернадського (НБУВ)*, зокрема й у межах конференцій. НБУВ є провідною науковою бібліотекою, що визначає наукові пріоритети в бібліотечній сфері. Універсальний характер конференцій НБУВ, попри акцент наукових бібліотек та їхнє місце в наукових комунікаціях, дає змогу залучити до взаємодії фахівців різних типів і видів книгозбірень. Загальна кількість учасників цього наукового форуму коливається в межах 400 осіб (науковці, які працюють у бібліотеках та інших соціокомунікаційних структурах і мають наукові ступені, бібліотекарі, викладачі, інформаційні спеціалісти, видавці, працівники архівних закладів тощо).

Зазначимо, що на національному рівні окремі конференції відбуваються тільки онлайн або в гібридному форматі.

З огляду на завдання дослідження особливостей професійного спілкування не можна оминати увагою щорічну конференцію Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка "*Короленківські читання*", яка від 2013 р. набула статусу міжнародної. Особливостями цього заходу є започаткування міждисциплінарного

спілкування та підвищення ступеня взаємодії фахівців різних наукових напрямів бібліотечної галузі. Міждисциплінарність забезпечується різноманітними конвергентними процесами через синтез бібліотечної науки з інформаційною, архівною, музейною, культурологією тощо. На тлі цих процесів головними цінностями стають інноваційність, якість, системна інтеграція. Професійне спілкування в межах "Короленківських читань" відбувається між фахівцями з різних регіонів України.

У 2020 р. під час пандемії працювали дві постерні сесії (платформа Padlet): Напрямок 1. "Бібліотеки, архіви, музеї: культурно-ціннісні орієнтири сучасного світу"; Напрямок 2. "Роль документних пам'яток в історії формування та діяльності українських бібліотек, архівів та музеїв"; відбувся майстер-клас "Організування і просування кросмедійних проєктів" (платформа Google Meet).

Дискусії, ініційовані на наукових конференціях, безперечно, стимулюють до нових досліджень крізь призму практичної ефективності. Тематичний зміст конференцій "Короленківські читання" дає змогу визначити найактуальніші проблеми, що виникають під час професійного спілкування між бібліотечними фахівцями та працівниками бібліотек і музеїв (діагр. 1). Наприклад, учасники обговорювали питання співпраці; створення партнерської моделі, що базується на інтеграції інформаційних ресурсів, інформації, знань; визначення принципів взаємодії та об'єднання різноманітних ресурсів на засадах використання сучасних стандартів, технічних засобів, форматів; організації форуму для спілкування працівників бібліотек, музеїв, архівів; репрезентували найефективніші практики та інновації.

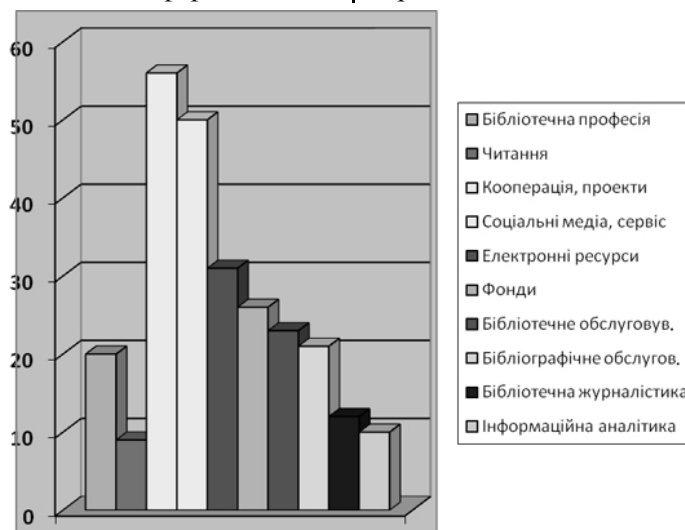
Результативним є проведення в межах конференцій майстер-класів, тренінгів, подійних дискусій, воркшопів, на яких відбувається обмін інформацією, передовим досвідом, досягненнями та проблемами.

В умовах невизначеності наукове професійне спілкування бібліотечної сфери змінює вектор організації від дистанційного формату до гібридного, з орієнтацією на міжнародну комунікацію, що передбачає урізноманітнення зовнішніх зв'язків: ціннісно-світоглядних, нормативно-регулятивних, субординаційно-координаційних, історико-наукових тощо.

Віртуалізація спілкування поглиблює можливості комунікації, допомагає вченим проводити наукові консультації, швидко поширювати результати досліджень, реалізовувати спільні

проекти. Залежно від специфіки конкретного наукового завдання визначається вибір комунікативних інструментів і засобів. Отже, професійне бібліотечне спілкування на конференціях дає

змогу розвивати полілогічність у науковому дискурсі; розширювати тематику, що віддзеркалює загальну тенденцію розвитку бібліотечної справи; визначати спільні наукові проблеми.

Діагр. 1. Відсоткове співвідношення тематики дискусій у межах "Короленківських читань"

Висновки. Професійне спілкування в науковому середовищі бібліотечної сфери видозмінюється, позначається перехід до цифрового простору. Основу наукових дискусій становить "дискурс аналізу", що зумовлено багатоаспектністю розвитку бібліотечної сфери, взаємопроникненням бібліотечних та інших наукових дисциплін. В умовах невизначеності активізується

опосередкована комунікація з допомогою сучасних засобів, розвивається групове й міжгрупове професійне бібліотечне спілкування в мережевому просторі на основі форумів, конференцій тощо.

Перспективу подальших досліджень становить визначення векторів бібліотечного професійного спілкування на міжнародному рівні.

Список бібліографічних посилань

1. Корнієнко В. Наукове спілкування як один із ефективних засобів підвищення професіоналізму. *Вісник Книжкової палати*. 2012. № 7. С. 19—21.
2. Шемаєва Г. В., Грабар Н. Г. Проектно-орієнтоване професійне спілкування як умова розвитку бібліотечного комунікативного середовища *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 1. С. 5—11.
3. Anwarul I. A., Kumar N., Ikeda A. M. How do academic libraries work with their users to co-create value for service innovation? A qualitative survey. URL: <http://surl.li/bizw> (Last accessed: 06.01.2023).
4. Biswas A. Analysis of Library and Information Science Professionals' Scholarly Communication over LIS-FORUM from INDIA. URL: <https://www.researchgate.net/publication/350017968>.
5. Ilganayeva V. Communication in the system of social interaction of the media era. *Média a vzdělávání 2019 — Media & Education 2019*. Praha, 2019. Pp. 74—78. URL: <http://www.media4u.cz/mav/9788087570456.pdf>.
6. Kolesnikova T. O. Conference time in the library and information sciences. Part 1: conference proceedings and proceedings (conference) paper University Library at a New Stage of Social Communications Development. *Conference Proceedings*. 2020. № V. UniLibNSD-2020. URL: <http://eadnurt.diit.edu.ua/bitstream> (Last accessed: 12. 01.2023).
7. Mičunović M., Rako S., Feldvari K. State-of-the-play of the use of OERs at European higher education institutions in the field of Library and Information Science during the COVID-19 pandemic. Osijek. URL: https://decris.ffos.hr/documents/o1/DECriS_IO1_Survey_Report_Final.pdf (Last accessed: 12. 01.2023).
8. Nuestra biblioteca potencia el Bibliolab y el Club de Lectura. URL: <https://www.vallhebron.com/>.
9. Radford M. L., Radford G. P. Library conversations. Reclaiming interpersonal communication theory for understanding professional encounters. ALA, 2017. 168 p.
10. Rajaram K., Kumaran S. P., Jevachitra S. Importance of information and communication Skills in the digital world. *JASET*. 2017. V 3. № 1. P. 25—36. (Last accessed: 12. 01.2023).
11. Shukla A., Dawngliana J. MS. Library professionals' scholarly communications over online forum: content analysis of new millennium LIS Professionals (NMLIS). 2018. Conference: 11th International CALIBER 2017 on re-envisioning role of libraries: transforming scholarly communication. URL: <https://www.researchgate.net/publication>.

Natalia Grabar,
Doctor of Social Communications, Associate Professor,
Professor of the UNESCO Department "Philosophy of Human Communication"
and Socio-Humanitarian Disciplines
State Biotechnological University, Kharkiv

Lyubov Kislyuk,
PhD of Social Communications,
Associate Professor of the Department of Document Studies and Ukrainian Language
of the N. E. Zhukovskiy State Aerospace University "KHAI"
**Professional communication in the scientific
and educational communicative environment of the library sphere**

The article is aimed at highlighting the specifics of library professional communication in the scientific environment in the context of crisis phenomena that caused significant changes in scientific communication in general and in the library industry in particular. The research methodology is based on the application of the socio-communicative approach and a complex of scientific methods for summarizing literary data and practices of scientific communication in the library and information field. Professional communication in the scientific environment of the library sphere is revealed as a special communication technology that shifts to the digital space in crisis conditions. Modern formats of organizing discussions in the scientific environment of the library sphere are analyzed. First of all, attention is drawn to the importance of scientific communication of library specialists for the development of the library industry and information and scientific support of various areas of social activity within online forums, virtual laboratories, conferences, and international projects. The use of social networks by specialists in the library industry for the exchange of scientific information is analyzed. It was determined that professional scientific communication is distinguished by a dialogical and polylogical character. It has been proven that in crisis conditions there is a transition to online and hybrid professional communication.

Keywords: library professional communication; scientific communication; library online forum; virtual laboratory; scientific conference; international project; library sphere; crisis conditions

References

1. Kornienko V. (2012) Naukove spilkuvannya yak odin iz efektyvnykh zasobiv pidvischennya profesionalizmu. *Visnik Knizhkovoyi palati*, 7, pp. 19—21.
2. Shemaeva G. V. & Grabar N. G. (2021). Proektno-orientovane profesiyne spilkuvannya yak umova rozvitku bibliotekhnogo komunikativnogo seredovischa. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informologiya*, 1, pp. 5—11.
3. Anwarul I. A., Kumar N. & Ikeda A. M. (2023). *How do academic libraries work with their users to co-create value for service innovation? A qualitative survey*. Available at: <http://surl.li/bizw>.
4. Biswas A. (2023). *Analysis of Library and Information Science Professionals' Scholarly Communication over LIS FORUM from INDIA*. Available at: <https://www.researchgate.net/publication/350017968>.
5. Ilganayeva V. (2019). Communication in the system of social interaction of the media era. *Média a vzdělávání 2019. — Media & Education 2019*. Praha, pp. 74—78. Available at: <http://www.media4u.cz/mav/9788087570456.pdf>.
6. Kolesnikova T. O. (2020). Conference time in the library and information sciences. Part 1: conference proceedings and proceedings (conference) paper University Library at a New Stage of Social Communications Development. *Conference Proceedings*, V. UniLibNSD-2020. Available at: <http://eadnurt.diit.edu.ua/bitstream> (Last accessed: 12.01.2023).
7. Mičunović M., Rako S. & Feldvari K. (2021). *State-of-the-play of the use of OERs at European higher education institutions in the field of Library and Information Science during the COVID-19 pandemic*. *Osijek*. Available at: https://decris.ffos.hr/documents/o1/DECriS_IO1_Survey_Report_Final.pdf (Last accessed: 12. 01.2023).
8. *Nuestra biblioteca potencia el Bibliolab y el Club de Lectura*. (2023). Available at: <https://www.vallhebron.com/>.
9. Radford M. L. & Radford G. P. (2017). *Library conversations. Reclaiming interpersonal communication theory for understanding professional encounters*. ALA.
10. Rajaram K., Kumaran S. P. & Jevachitra S. (2017). Importance of information and communication Skills in the digital world. *JASET*, 3 (1), pp. 25—36 (Last accessed: 12. 01.2023).
11. Shukla A. & Dawngliana J. MS. (2018). library professionals' scholarly communications over online forum: content analysis of new millennium LIS Professionals (NMLIS). *Conference: 11th international CALIBER 2017 on re-envisioning role of libraries: transforming scholarly communication*. Available at: <https://www.researchgate.net/publication>.

Надійшла до редакції 6 червня 2023 року

УДК 027.021:[024/.025:004.77](477)(045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2023.6(323).42-48

Антоній Ржеуський,

кандидат наук із соціальних комунікацій,
докторант Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв,
e-mail: antonii.v.rzheuskyi@lpnu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8711-4163>

Наталія Кунанець,

докторка наук із соціальних комунікацій,
професорка кафедри інформаційних систем та мереж
Національного університету "Львівська політехніка",
e-mail: nek.lviv@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3007-2462>

Інформаційно-технологічні платформи наукових бібліотек закладів вищої освіти України

Досліджено аспекти створення та надання доступу до електронних бібліотек, електронних колекцій та інституційних репозитаріїв книгозбірнями вітчизняних закладів вищої освіти України в умовах пандемії та воєнного стану. Поняття електронної бібліотеки охоплює не лише процеси її наповнення, а й створення комфортного навчального та наукового віртуального комунікаційного простору. Перевага електронної бібліотеки полягає в економії простору, часу, наданні користувачеві доступу до електронних інформаційних ресурсів із будь-якого пристрою в будь-який час. Сьогодні бібліотеки мають подвійне навантаження: переведення в електронний формат інформації на традиційних носіях, нагромадженої у фондах бібліотек упродовж десятиліть, та опрацювання зовнішніх потоків інформації, що мають сталу тенденцію до зростання. Зроблено висновок, що сучасний бібліотечний фахівець (зокрема, й задля особистої безпеки через події в державі) здатний здійснювати наповнення електронної бібліотеки, редагування метаданих, інформаційне обслуговування користувачів віддалено, поза межами фізичної бібліотеки, виконуючи роль віртуального бібліотекаря.

Ключові слова: електронна бібліотека; вебсайт; електронні інформаційні ресурси; дистанційне обслуговування; карантинні обмеження; воєнний стан; віртуальний бібліотекар

Постановка проблеми. Запровадження карантинних обмежень та воєнного стану в Україні зумовило нагальну потребу реалізації концепції "бібліотеки без стін", тобто електронної бібліотеки (ЕБ).

Актуальність статті полягає в дослідженні тенденцій створення та розміщення на вебсайтах книгозбірень вітчизняних закладів вищої освіти (ЗВО) електронних інформаційних ресурсів, що зберігаються в електронних бібліотеках, електронних колекціях та інституційних репозитаріях, оскільки вони є основною ресурсною базою для дистанційного обслуговування користувачів.

Аналіз досліджень і публікацій. Досі немає усталеного визначення понять "електронна бібліотека", "електронна колекція", "інституційний репозитарій". У ДСТУ 7448:2013 "Інформація та документація. Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять" концепт подано як "інформаційну систему, призначену для накопичення, упорядкування, обліку, оброблення, зберігання, керування та використання електронних документів і для обслуговування користувачів бібліотеки через телекомунікаційні мережі" [1].

Згідно з Українською бібліотечною енциклопедією, "електронна бібліотека" — це інформаційна система, що складається з впорядкованого фонду електронних ресурсів, каталогу на цей фонд та комплексу апаратно-програмних засобів, які підтримують стабільне функціонування пошукової системи та надають можливість оперативного поповнення, реєстрації, довготривалого зберігання фонду електронної бібліотеки та розподіленого доступу до нього через мережу Інтернет [2]. Водночас інформація у будь-яку інформаційну систему вноситься не впорядкованою, тобто не можна стверджувати, що інформаційна система містить впорядкований фонд електронних ресурсів.

У цих дифініціях електронну бібліотеку трактовано як інформаційну систему, що містить фонд електронних документів та електронних ресурсів, однак не зазначено форматів електронних документів та видів інформаційних ресурсів. Йдеться також про локальні електронні ресурси бібліотек, тоді як електронна бібліотека має містити й мережеві електронні інформаційні ресурси. Проблему збереження мережевих

електронних інформаційних ресурсів порушено в монографії В. Копаневої [3].

Натомість закордонні дослідники визначають електронну бібліотеку як цифрову й називають онлайн-бібліотекою, інтернет-бібліотекою, цифровим репозитарієм або цифровою колекцією. На їхню думку, це онлайн-база даних цифрових об'єктів, що охоплює текст, статичні зображення, аудіо, відео, цифрові документи чи інші формати цифрових медіа, доступних через інтернет. Об'єкти електронної бібліотеки можуть складатися з оцифрованого контенту друкованих видань чи фотографій, а також оригінально створеного файлу текстового процесора чи публікації в соціальних мережах. Окрім зберігання, електронні бібліотеки надають засоби для організації та пошуку об'єктів, що містяться в електронній колекції [4].

Електронна колекція — це систематизована сукупність інформаційних ресурсів, об'єднаних за певним критерієм, яким може слугувати будь-яка властивість електронного інформаційного ресурсу або їхня ієрархічна структура.

Електронний інформаційний ресурс — інформаційний ресурс, що зберігається в електронному чи комп'ютеризованому форматі та може бути доступний, знайдений і перетворений засобами електронної мережі або іншої електронної технології опрацювання даних [5].

Електронні інформаційні ресурси — систематизовані відомості й дані, створені, опрацьовані та збережені в електронній формі за допомогою технічних засобів та/або програмних продуктів [6].

Електронні інформаційні ресурси утворюють багаторівневу структуру, до того ж кожний рівень може бути ієрархією [5]. Відповідно пошук в електронній бібліотеці зазвичай є багатокроковим: електронний каталог, далі — електронна колекція, наступний крок — підфонд електронної колекції. Окрім того, на кожному етапі пошуку, якщо дозволяє функціонал інформаційної системи, пошук об'єкта можна здійснювати за критерієм, атрибутами, гіперактивними посиланнями.

Н. Сенченко аналізує питання формування цифрових колекцій електронних бібліотек і під такою колекцією розуміє систематизовану сукупність електронних документів та інших цифрових об'єктів, об'єднаних загальною ознакою, із забезпеченням до них доступу і можливості використання разом із метаданими, що описують цифрову колекцію. Цифрові об'єкти групують у колекцію за змістовим наповненням, типами документів (текстові, рукописні, картографічні, нотні тощо), хронологією, призначенням, видами джерел тощо [7].

В. Лобузін розглядає цифрову бібліотеку як один із різновидів електронної бібліотеки, що забезпечує збереження та доступ до оцифрованих повнотекстових матеріалів або колекцій зображень [8].

В. Бондаренко з'ясовує роль електронних бібліотек у дистантному обслуговуванні та вважає їх засобом доступу до світових культурних і наукових надбань [9].

О. Мар'їна визначила найважливішу функцію електронної бібліотеки як поступову цифровізацію та інтеграцію в електронному технологічному медіапросторі різних видів і типів інформаційних об'єктів наукового та соціокультурного значення [10].

Мета статті — дослідити особливості створення та надання доступу до електронних бібліотек, електронних колекцій та інституційних репозитаріїв книгозбірнями вітчизняних закладів вищої освіти України в умовах пандемії та воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження.

На основі наведених тверджень автори статті сформулювали думку, що дослідники розглядають електронну бібліотеку як форму дистанційного обслуговування користувачів і засіб збереження національного культурного надбання.

Г. Шемяєва вбачає процес формування електронних бібліотек на основі повнотекстового розширення електронних каталогів, а також розглядає репозитарій як перспективний напрям розвитку системи електронних ресурсів [11].

На думку М. Сенченка, Л. Костенка та В. Копаневої, принципова відмінність репозитаріїв від електронних бібліотек полягає в тому, що вони є інтегрованим дослідницьким, науково-видавничим і бібліотечно-інформаційним середовищем певної інституції, в якому питань, пов'язаних з авторським правом, не виникає (їх регламентують внутрішні нормативні документи) [12]. З цим твердженням автори пропонованої статті не погоджуються, адже інституційний репозитарій (розглядаємо його належність до закладів вищої освіти) — це інформаційна система, що здійснює накопичення, опрацювання, зберігання й забезпечує відкритий доступ до метаданих та електронних документів. Електронні колекції в інституційному репозитарії зазвичай мають ієрархічну структуру та зручний механізм пошуку електронних документів. Одиницями зберігання є наукові видання, доробок працівників ЗВО: методичні матеріали, автореферати дисертацій, статті й тези доповідей, мультимедійні матеріали у формі лекцій ви-

кладачів. З огляду на це інституційний репозитарій розглядаємо як різновид електронної бібліотеки, що формується з дотриманням законодавства з авторського права.

К. Лобузінна глумачить електронну бібліотеку як керовану інформаційну систему, що дає змогу накопичувати, зберігати та ефективно використовувати різноманітні колекції електронних документів, доступні користувачам у зручному форматі (текст, графіка, аудіо, відео тощо) через глобальні мережі передавання даних. Програмні засоби електронних бібліотек мають надавати єдиний інтерфейс доступу до електронних документів, тобто забезпечувати користувачу сприйняття наявної інформації як єдиного інформаційного простору [13]. Це визначення тяжіє до трактування інформаційно-технологічної платформи, а не лише електронної бібліотеки. Отже, більшість дослідників розглядають контекстуальність електронної бібліотеки, тоді як К. Лобузінна розглядає її функціональність.

Під час дослідження вебсайтів бібліотек закладів вищої освіти України виявлено подані нижче форми ЕБ.

Наукова бібліотека Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника надає можливість скористатися інформаційним ресурсом "Електронна бібліотека повнотекстових видань". Користувач вводить у вікно пошуку ключові слова та отримує перелік документів. Поряд із документом може міститися позначка "Відкритий доступ", а отже користувач може ознайомитися з повнотекстовою версією видання.

Науково-технічна бібліотека Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" надає віддалений доступ до електронного каталогу, а для зареєстрованих користувачів — до повнотекстових баз даних "Навчальні видання" та "Праці вчених НТУ "ХПІ".

Наукова бібліотека Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова надає віддалений доступ до електронного каталогу, а зареєстрованим користувачам — до повнотекстових документів.

Зареєстровані користувачі Наукової бібліотеки Українського державного університету науки і технологій можуть дистанційно скористатися електронною бібліотекою, що містить електронний каталог, повнотекстові бази даних та придбані бази даних.

Наукова бібліотека Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова надає зареєстрованим користувачам доступ до електронного каталогу та електронної бібліотеки повнотекстових видань.

Наукова бібліотека Хмельницького національного університету пропонує зареєстрованим читачам скористатися електронною бібліотекою, що містить електронні версії книг, журналів, методичних посібників, матеріалів конференцій, графічні елементи, відео- та аудіоматеріали.

Наукова бібліотека Запорізького національного університету надає доступ до електронної бібліотеки, що містить електронні версії книг, згруповані за тематичними розділами.

Наукова бібліотека Національного університету "Запорізька політехніка" пропонує цілодобовий доступ до електронної бібліотеки. Як зазначено на вебсайті, інформаційний ресурс "Електронна бібліотека" складається майже зі 13 100 назв навчальних посібників, книг, конспектів лекцій, статей, методичних вказівок та авторефератів дисертацій працівників університету.

Наукова бібліотека імені М. В. Довнар-Запольського Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана (КНЕУ) надає зареєстрованим користувачам доступ до електронної бібліотеки, що містить електронні версії підручників, навчально-методичних видань, навчальних посібників, опублікованих у видавництві КНЕУ. На нашу думку, цю електронну бібліотеку можна вважати інституційним репозитарієм.

Отже, проаналізовані електронні бібліотеки є інформаційними системами, що зберігають, опрацьовують, накопичують і надають у використанні не тільки метадані, а й повнотекстові версії документів через прописування зв'язків із повнотекстовими базами даних.

Спільною рисою наведених ЕБ є те, що доступ до інформації, зокрема баз даних, надається через електронний каталог. Можемо припустити, що до карантинних обмежень доступ до баз даних із повнотекстовими документами надавався лише з електронних читальних залів, дистанційно через електронний каталог можна було лише ознайомитися з метаданими. Упровадження карантинних обмежень спонукало бібліотеки розширити сервіси, щоб підвищити конкурентоспроможність власних електронних інформаційних ресурсів і здійснювати якісне інформаційне забезпечення користувачів за непередбачуваних обставин.

Другий тип електронних бібліотек становлять відкриті повнотекстові електронні колекції.

На вебсайті наукової бібліотеки Національного університету "Києво-Могилянська академія" у вільному доступі репрезентовано цифрову колекцію Національного університету "Києво-Могилянська академія".

На нашу думку, цей проект є електронною бібліотекою, що створена на платформі Omeka й містить консолідований інформаційний ресурс, який складається з оцифрованих рідкісних документів із фондів наукової бібліотеки, архіву та музею Національного університету "Києво-Могилянська академія", розміщених для перегляду у вільному доступі.

Наукова бібліотека Українського державного університету науки і технологій запровадила проект "Залізнична українка" — реєстр рідкісних та цінних видань у відкритому доступі.

Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна надає віддалений доступ до eScriptorium — відкритого архіву рідкісних видань і рукописів, що є корпоративним проектом, започаткованим бібліотекою на платформі DSpace.

Третій тип електронних бібліотек становлять електронні колекції документів різних форматів, розміщені централізовано в одній вкладці на вебсайті бібліотеки.

На вебсайті Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (ОНУ) сформовано окремий розділ під назвою "Електронна бібліотека", що містить у вільному доступі такі електронні інформаційні ресурси: інституційний репозитарій праць співробітників університету; повнотекстову колекцію періодичних видань ОНУ та видань, що продовжуються; електронну бібліотеку рідкісних видань (побудовану на платформі DSpace), в якій зібрано електронні версії європейських і вітчизняних стародруків, рідкісних та цінних видань XIX—XX ст., у тому числі "Україніка" та краєзнавча література щодо Одеси й Північного Причорномор'я, періодика, а також картографічні матеріали з фондів НБ ОНУ; навчальні та методичні матеріали.

Інформаційний ресурс "Електронна бібліотека" Науково-технічної бібліотеки Національного університету харчових технологій (НУХТ) складається з таких повнотекстових колекцій:

- навчально-методичні матеріали НУХТ;
- підручники, навчальні посібники, монографії;
- періодичні видання;
- автореферати дисертацій.

Науково-технічна бібліотека Національного авіаційного університету (НАУ) пропонує скористатися електронною бібліотекою, що містить:

- електронний каталог;
- інституційний репозитарій;

- наукову періодику НАУ — портал, на якому розміщено електронні версії наукових журналів, що видаються в університеті, з архівами;

- електронні конференції НАУ — електронний архів, в якому зберігаються матеріали конференцій, що відбуваються у ЗВО;

- електронну мультимедійну бібліотеку цінних і рідкісних видань.

Окремої уваги вартий проект "Єдиний бібліотечний простір", репрезентований О. Шевченко та В. Спрінсяном, що інтегрує структурні елементи електронної бібліотеки й соціальної мережі, пов'язані між собою функціональним призначенням [14].

На нашу думку, не зовсім коректно вважати електронною бібліотекою сконцентровані електронні інформаційні ресурси, доступ до яких надається через єдину вкладку з вебсайту книгозбірні як інтерфейсу інформаційно-технологічної платформи, створеної на бібліотечному сервері. Електронну бібліотеку доцільно представити як наведену нижче модель (схема 1).

Проаналізувавши форми електронних бібліотек, розміщених на вебсайтах книгозбірень ЗВО, автори дійшли висновку, що ЕБ створюють за двома принципами:

1. Для інформаційного супроводу навчального та наукового процесів, який бібліотеки університетів мають здійснювати за будь-яких обставин, а тому для зберігання, опрацювання, нагромадження та надання в користування повнотекстових версій наукових і навчальних матеріалів формують електронні бібліотеки або локальні бази даних, що набули мережевого статусу. Дистанційна форма обслуговування не має обмежень, окрім як на авторські права, через що, а також задля інформаційної безпеки раціональним є обмеження доступу до повнотекстових версій документів. Правила користування ними для зареєстрованих читачів визначає адміністрація бібліотеки: надання можливості завантаження винятково з навчальною метою або ж доступу до користування повнотекстовою версією документа лише в режимі ознайомлення без можливості завантаження.

2. Для формування електронних колекцій і популяризації цифрового контенту власних інформаційних ресурсів. За результатами моніторингу зауважимо, що доступ до електронних об'єктів (до багатьох з яких важко або неможливо отримати доступ фізично) у проаналізованих електронних колекціях надається безперешкодно для всіх користувачів.

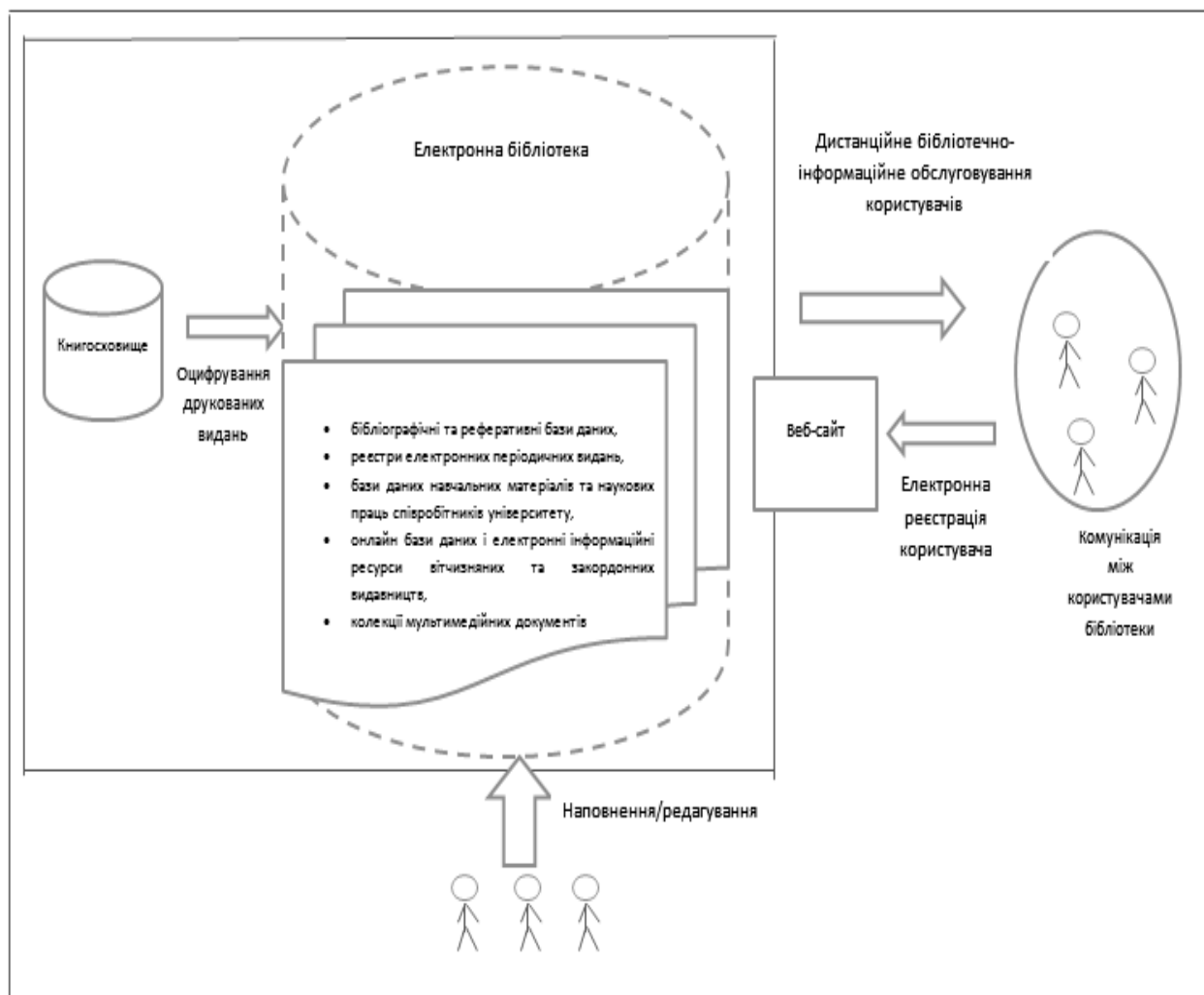

Схема 1. Модель електронної бібліотеки

Висновки. Поняття електронної бібліотеки охоплює не лише процеси наповнення ресурсу, а й створення комфортного навчального та наукового віртуального комунікаційного простору. Перевага ЕБ полягає в економії простору, часу, наданні доступу до інформаційних ресурсів з будь-якого пристрою та в будь-який час. На нашу думку, тенденція до створення електронних бібліотек на основі консолідованих електронних інформаційних ресурсів зберігатиметься.

Варто наголосити, що сьогодні діяльність книгозбірень має подвійне навантаження: переведення в електронний формат інформації на традиційних носіях, що накопичувалась у фондах

бібліотек впродовж десятиліть, та опрацювання зовнішніх потоків інформації, яка має сталу тенденцію до зростання, що, зі свого боку, призведе до переосмислення й переформатування напрямів роботи бібліотечних структурних підрозділів.

Автори вперше зробили висновок, що в наш час бібліотечний фахівець (зокрема, й задля особистої безпеки через події в державі) здатний здійснювати наповнення електронної бібліотеки, редагування метаданих, інформаційне обслуговування користувачів віддалено, поза межами фізичної бібліотеки, виконуючи роль віртуального бібліотекаря.

Список бібліографічних посилань

1. ДСТУ 7448:2013. Інформація та документація. Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять. [Чинний від 2014-07-01]. Вид. офіц. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. III, 41 с.
2. Українська бібліотечна енциклопедія. URL: <https://ube.nlu.org.ua/article/Електронна%20бібліотека>.
3. Копанєва В. О. Бібліотека як центр збереження інформаційних ресурсів інтернету. Київ : НАНУ; НБУ імені В. І. Вернадського. 2009. 200 с.
4. Witten I., Bainbridge D., Nichols D. How to Build a Digital Library. (2nd ed.). 2009. 629 p.

5. Резніченко В. А., Захарова О. В., Захарова Е. Г. Електронні бібліотеки: інформаційні ресурси та сервіси. *Цифрові бібліотеки*. 2005. № 4. С. 60—72.
6. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 1.12.2022 № 2807-IX. *Верховна Рада України : офіційний вебсайт*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#Text>.
7. Сенченко Н. Актуальні питання формування цифрових колекцій електронних бібліотек. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 1. С. 15—25.
8. Лобузін І. В. Цифрові колекції наукової бібліотеки: організація інформаційних ресурсів та мережевої комунікації : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій (д-ра філософії) : 27.00.03. Київ, 2017. 20 с.
9. Бондаренко В. Електронні бібліотеки в контексті дистантного обслуговування користувачів. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 6. С. 15—18.
10. Мар'їна О. Ю. Бібліотеки України в цифровому медіапросторі: теоретико-методологічні засади розвитку : дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Харків, 2018. 40 с.
11. Шемаєва Г. Електронні ресурси бібліотек України в інформаційному забезпеченні науки: стан та перспективи розвитку. *Бібліотечна планета*. 2006. № 4. С. 21—25.
12. Сенченко М., Костенко Л., Копанєва В. Розвиток бібліотечно-інформаційних систем в умовах цифрової трансформації України. *Вісник Книжкової палати*. 2022. № 1. С. 16—22.
13. Технології організації знанневих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності : монографія / Катерина Лобузїна ; відп. ред. О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2012. 252 с.
14. Шевченко О., Спрінсян В. Модернізація бібліотек закладів вищої освіти України. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 2. С. 7—14.

Antonii Rzheuskyi,
PhD of Social Communications,
Doctoral Student of the National Academy
of Management of Culture and Arts
Natalia Kunanets,
Doctor of Social Communications,
Professor of the Department of Information Systems and Networks
Lviv Polytechnic National University

Information technology platforms of scientific libraries of higher education institutions of Ukraine

Electronic libraries are the main form of remote user service during quarantine restrictions and martial law. The purpose of the article is to investigate the peculiarities of the creation and provision of access to electronic libraries, electronic collections and institutional repositories by the book collections of domestic institutions of higher education of Ukraine in the conditions of a pandemic and martial law. The concept of an electronic library is not limited only to the definition of its content, but also to the creation of comfortable educational and scientific virtual communication simplicity. The advantage of an electronic library is to save space, time, and provide the user with access to electronic information resources from any device and at any time. A double burden is placed on libraries today: converting information on traditional media that has accumulated in library collections for decades into electronic format, and processing external flows of information, which has a tendency to only increase. For the first time, it was noted that a library specialist today (including in connection with events in the state for his own safety) is able to fill the electronic library, edit metadata, provide information services to users remotely, outside the physical library, acting as a virtual librarian.

Keywords: *electronic library; website; electronic information resources; remote service; quarantine restrictions; martial law; virtual librarian*

References

1. DSTU 7448:2013. *Informaciya ta dokumentaciya. Bibliotechno-informacijna diyalnist. Termini ta viznachennya ponyat*. (2014). [Chinnij vid 2014-07-01]. Vid. ofic. Kyiv: Minekonomrozvitku Ukraini.
2. *Ukrayinska bibliotechna enciklopediya*. (2023). Available at: <https://ube.nlu.org.ua/article/Електронна%20бібліотека>.
3. Kopanyeva V. O. (2009). *Biblioteka yak centr zberezheniya informacijnih resursiv internetu*. Kyiv.
4. Witten I., Bainbridge D., Nichols D. (2009). *How to Build a Digital Library* (2nd ed.).
5. Reznichenko V. (2005). *Elektronni biblioteki: informacijni resursi ta servisi. Cifrovi biblioteki*, 4, pp. 60—72.
6. Pro Nacionalnu programu informatizaciji : Zakon Ukrayini vid 1.12.2022 № 2807-IX. (2022). *Verhovna Rada Ukrayini : oficijnij vebsajt*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#Text>.
7. Senchenko N. (2023). *Aktualni pitannya formuvannya cifrovih kolekcij elektronnih bibliotek. Visnik Knizhkovoyi palaty*, 1, pp. 15—25.
8. Lobuzin I. (2017). *Cifrovi kolekciji naukovoyi biblioteki: organizaciya informacijnih resursiv ta merezhevoyi komunikaciji*. PhD. Kyiv.

9. Bondarenko V. (2015). Elektronni biblioteki v konteksti distantnogo obslugovuvannya koristuvachiv. *Visnik Knizhkovoyi palaty*, 6, pp. 15—18.
10. Mar'yina O. (2018). *Biblioteki Ukraini v cifrovomu mediaprostorii: teoretiko-metodologichni zasadi rozvitku rozvitku*. PhD. Harkiv.
11. Shemayeva G. (2006). Elektronni resursi bibliotek Ukraini v informacijnomu zabezpechenni nauki: stan ta perspektivi rozvitku. *Bibliotekna planeta*, 4, pp. 21—25.
12. Senchenko N., Kostenko L. & Kopanyeva V. (2022). Rozvitok bibliotekno-informacijnih sistem v umovah cifrovoyi transformaciyi Ukraini. *Visnik Knizhkovoyi palaty*, 1, pp. 16—22.
13. Lobuzina K. (2012). *Tehnologiyi organizaciyi znannyevih resursiv u bibliotekno-informacijnij diyalnosti*. Kyiv.
14. Shevchenko O. & Sprinsyan V. (2022). Modernizaciya bibliotek zakladiv vishoyi osviti Ukraini. *Biblioteko-znavstvo. Dokumentoznavstvo. Informologiya*, 2, pp. 7—14.

Надійшла до редакції 11 травня 2022 року

СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 002.2(477)(045)

DOI: 10.36273/2076-9555.2023.6(323).48-52

Вікторія Маркова,

докторка наук із соціальних комунікацій, професорка,
завідувачка кафедри журналістики ХДАК,

e-mail: vicmark777@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1866-5735>

До питання про об'єкт книгознавства

У статті констатовано, що нині серед книгознавців немає одностайної думки щодо об'єкта книгознавства. Обґрунтовано, що наявні підходи не відповідають реаліям нового комунікаційного середовища. Об'єктом книгознавства запропоновано визначити саме книжкову комунікацію, котра є динамічною, протейчною, нелінійною, багаторівневою системою взаємодії автора й читача за допомогою книги; здійснюється як на синхронному, так і на діахронному рівнях та охоплює соціальні інститути, пов'язані з буттям книги, що трансформуються в часі. В узагальненій формі книжкова комунікація складається з наведених рівнів, які, безумовно, є історичними: 1) реальний світ — автор; 2) автор — власна суб'єктивність; 3) текст — культурно-історичний контекст; 4) комунікативні посередники (інститут книговидання) — текст; 5) книга — культурно-історичний контекст; 6) комунікативні посередники (інститут книгорозповсюдження та книгозбереження) — книга; 7) книга — читач; 8) автор — читач; 9) читач — соціальна пам'ять; 10) читач — власна суб'єктивність; 11) читач — читач.

Підсумовано, що саме на вивченні цих рівнів має зосередити увагу книгознавство, якщо претендує на цілісний теоретичний погляд на види діяльності, пов'язані з функціонуванням книги в суспільстві. Безперечно, перелік рівнів може бути розширений. Книгознавчі дослідження мають здійснюватися на міждисциплінарному рівні. Тільки за таких умов книгознавство може претендувати на відповідність новому постнекласичному етапу розвитку науки, обираючи як об'єкт складні системи, що саморозвиваються.

Ключові слова: книгознавство; об'єкт книгознавства; книга; електронна книга; книжкова справа; книжкова комунікація

Постановка проблеми. У межах класичного підходу кожна наука має власний об'єкт дослідження, виділений фрагмент світу, обраний для вивчення. Саме об'єкт науки дає змогу чітко позначити її контури, відокремивши від інших наук. Зазвичай, якщо наука є сформованою, її об'єкт не викликає жодного сумніву, не заперечується. Зовсім інша ситуація з книгознавством. Поряд із досить усталеним, зафіксованим в енциклопедичних виданнях і навчальних посібниках поглядом на об'єкт книгознавства як систему книги та книжкової справи у книгознавчому дискурсі наявні й інші підходи до цього питання.

Зокрема, українська книгознавиця Н. Черниш у своєму навчальному посібнику "Основи бібліології" вирізняє ще й такі:

— книга;

— система "книга — читач";

— система "твір — книга — читач";

— система "книжка — книжкова справа — читач".

Узагальнюючи викладені погляди, дослідниця визначає об'єкт книгознавства як "твори писемності та друку у зв'язках з діяльністю людей, тими умовами, в яких вони виникають та впливають на суспільне життя" [7, с. 12]. Отже, можемо конста-

тувати, що сьогодні в науковій спільноті бракує єдиного погляду на таке життєво важливе для будь-якої науки питання, як об'єкт, що проблематизує існування книгознавства як наукової дисципліни. Таке різноманіття підходів до питання щодо об'єкта науки, неприпустиме в межах класичної раціональності, є цілком законним у неklasичній, що допускає гіпотетичність теорій, відносність наукових істин, імовірнісний характер закономірностей, включеність суб'єкта до поля дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. Постне-klasичну науку як новий тип виробництва знання розглядала Л. Броннікова; різноманітним аспектам вивчення електронної книги присвячено праці Р. Владімірської, С. Водолазької, В. Дніпренка, О. Каракоз та інших.

Мета статті — обґрунтувати книжкову комунікацію як об'єкт книгознавства в умовах нової комунікаційної реальності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Книгознавство як галузь наукового знання має непросту історію, як, утім, і будь-яка інша наука. Тому коли вчені порушують питання про об'єкт певної науки, то мають враховувати її історизм, тобто той факт, що в розвитку будь-якої науки відбувається не лише нагромадження нового знання, а й змінюються її обриси, пов'язані з процесами диференціації та інтеграції наукового знання. Це спричиняє зміни окремих компонентів наукової діяльності: об'єктів, що вивчаються, засобів і методів дослідження. Можна констатувати, що нині книгознавство зіткнулося з низкою викликів, які, безсумнівно, здатні призвести до серйозних трансформаційних процесів.

Складність із книгознавством зумовлена ще й тим, що в книгознавчому дискурсі його традиційно розглядають, по-перше, як комплекс споріднених, тісно взаємопов'язаних, але самостійних дисциплін, по-друге, як комплексну науку про книгу та книжкову справу. Крім того, останніми роками виразні спроби вбудувати книгознавство в ієрархію інших наук (документологію, ноокомунікологію). Очевидно, що про об'єкт книгознавства можна вести мову, лише визнаючи, що є певне інтегроване знання про всі процеси, пов'язані із сутністю, генезою та розвитком книги, її виробництвом, розповсюдженням і споживанням. І не так принципово, називати це комплексною наукою, системним знанням про книгу чи метатеорією книгознавчого циклу. У будь-якому разі маємо справу з іншою оптикою, під якою розглядаємо окремі дисципліни, так чи інакше пов'язані з книгою. Доречним у цьому контексті буде вдатися до метафори картографування — збільшення масштабу веде до зник-

нення деталей, проте водночас підвищує широту охоплення. Саме такого підвищення й має прагнути книгознавство, зокрема у визначенні об'єкта.

Термін "книжкова справа" означає систему галузей культури та народного господарства, які взаємодіють і вирішують спільні завдання зі створення, виготовлення, розповсюдження й використання книги та охоплюють видавничу справу, поліграфічну промисловість, книжкову торгівлю, бібліотечну й бібліографічну справу. Безумовно, якщо ставитися до книгознавства прагматично, як до науки, що є теоретичною надбудовою над виробничим ланцюжком і розв'язує питання оптимізації процесів книговиробництва та книгорозповсюдження, то вибір такого об'єкта є цілком обґрунтованим. Проте якщо визначити місце книгознавства насамперед серед наук гуманітарного циклу, де воно виникло спочатку, то дослідницьке поле не повинно обмежуватися зазначеним ланцюжком, а охоплювати весь спектр побутування книги в соціально-комунікативному просторі, включаючи автора та читача. Якщо наукова спільнота не збирається миритися з тим, що книгознавство доживає останні дні, то очевидно, що вибір за другим напрямом. І причини цього полягають аж ніяк не в довільності вибору об'єкта самою науковою спільнотою, а в реаліях подальшого розвитку книжкової сфери.

Активне впровадження у процеси створення, розповсюдження та споживання книги нових інформаційно-комунікаційних технологій призвело до кардинальної зміни сформованих у ході тривалого історичного розвитку звичних галузей, умовно об'єднаних під спільною вивіскою "книжкова справа". Перші спроби відрефлексувати ці процеси мали дуже показовий характер: з дитячою наївністю авторитети книгознавчої, бібліотечної, бібліографічної думки додавали до вже наявних понять прикметник "електронний" і вважали, що нову сутність "схоплено" в пастку визначення. Не судитимемо їх суворо й на виправдання наведемо думку М. Маклюєна, який ще наприкінці 1960-х рр. зауважував, що головна проблема нашого часу полягає в тому, що ми живемо в нову, електричну епоху, але продовжуємо мислити зразками доби панування книжкової комунікації [8].

Водночас електронне середовище руйнує звичні уявлення про традиційні процеси авторської, видавничої, книготорговельної та читачької діяльності, інтегрує їх в єдиний комунікаційний простір, роблячи демаркацію кордонів між окремими видами діяльності складним завданням. В елект-

ронному середовищі книга втрачає "речовинність", припиняє бути суто носієм, трансформуючись у потік, процес. Немає більше окремих галузей, а є інтегроване середовище, де один із найважливіших напрямів діяльності становить дистрибуція. У цьому середовищі автор цілком може впоратися без видавництва, скориставшись сервісом самопублікації, але, не розв'язавши питання дистрибуції, ризикує загубитися в неосяжному морі таких самих авторів. Автор і читач можуть інтегруватися в єдиній фігурі користувача, долучившись до мережевого проекту й зовсім не вдаючись до послуг видавництва і книгарень — у цих взаємовідносинах їхня роль не передбачена взагалі. Фахівці вважають, що навіть інтернет-крамниці є до певної міри анахронізмом, спробою перенесення реалій традиційної книжкової комунікації в електронну, яку в майбутньому неминуче витіснить продаж доступу до електронних бібліотек. Інакше кажучи, концепцію книги як товару (хоча за умов електронної торгівлі — й віртуального) змінить концепція книги як послуги. Очевидно, що реалії сучасної комунікативної ситуації потребують "апгрейду" об'єкта книгознавства.

В умовах постнекласичного типу раціональності передбачено співвіднесеність здобутих знань про об'єкт не тільки з особливістю засобів та операцій діяльності, а й із ціннісно-цільовими структурами, що охоплюють як внутрішньонаукові, так і соціальні цінності та цілі. Принципово важливим є те, що поява нового типу раціональності не скасовує попередній, а змінює ракурс дослідження [1]. Якщо класичний підхід у книгознавстві надає можливість досліджувати прості системні об'єкти, некласичний — складні, то постнекласичний — ті, що саморозвиваються. На наш погляд, саме з останнім маємо справу в сучасному комунікаційному середовищі.

Дискусійність питання про те, чи вважати електронну книгу законним об'єктом книгознавчих досліджень, виразна ще на початку 1990-х рр., змінилася повною одноставністю до початку XXI ст. Книгознавча спільнота усвідомила, що без визнання електронної книги черговим етапом в еволюції цього найважливішого в житті суспільства артефакту, книгознавство ризикує звузити дослідницьке поле до історичних розвідок і стати однією з допоміжних історичних дисциплін. І загалом нічого поганого в цьому немає — існує ж у Франції дуже плідна Школа історії читання. Проте якщо доля розпорядилася так, що в науковій традиції цієї території сформувалася та доволі тривало й цілком успішно розвивалася дисципліна, котра розглядала книгу та пов'язану з нею діяль-

ність не тільки історично, а й теоретично, було б недалекоглядно відмовлятися від цього.

Нині в Україні з подальшим розвитком книгознавства виникла низка проблем. Підсумком інтеграції в європейський освітній простір і приведення номенклатури спеціальностей у відповідність до європейської стало зникнення понад половини освітніх та наукових спеціальностей, зокрема й книгознавства. У новій спеціальності "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа", за якою сьогодні здійснюється підготовка студентів та аспірантів, місце книгознавства заведве можна знайти лише серед "інформаційного" складника. Відповідно наукова спеціальність "Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство" теж припинила існувати. Книгознавство залишилося лише навчальною дисципліною з незначною кількістю годин на деяких спеціальностях, так чи інакше причетних до процесів створення, розповсюдження та використання книги. Тобто, по суті, наукова традиція виявилася штучно перерваною.

Водночас навіть таке скрутне становище, в яке потрапило книгознавство в Україні через недалекоглядні політичні рішення, не дає підстав впадати у розпач і переривати дослідження функціонування книги, особливо в умовах, коли відбуваються революційні зміни в процесах створення, поширення та споживання інформації. Книгознавство, принаймні від другої половини 1990-х рр., активно інтегрувало електронну книгу в лоно свого дослідницького поля, свідченням чого стали численні публікації, автори яких намагаються всебічно осмислити це явище [2—6]. Однак і нині в українському книгознавчому просторі теоретичний погляд на нього залишається не сформованим. І цьому є цілком об'єктивні пояснення, оскільки не можна ігнорувати той факт, що в сучасній ситуації співвідношення між книжковою та електронною комунікацією постійно змінюються на користь останньої, і ця тенденція лише посилюватиметься. Відповідно вноситимуться корективи до визначення електронної книги через протейчну природу електронного середовища. Отже, поле книгознавчих досліджень залишається відкритим для різноманітних підходів (документознавчих, типологічних, культурологічних, соціокомунікативних) до феномену електронної книги. На наш погляд, трансформація поняття "книга" в умовах електронної комунікації проходитиме в напрямі зміщення акцентів із матеріальної форми на процес створення та використання. Сучасні тенденції свідчать, що головною ознакою, за якою вона виділятиметься в мережевому просторі, буде

аксіологічна. Можна припустити, що під поняття "книга в електронному просторі" підпадатимуть тексти творів певного обсягу, що містять семантичну інформацію та призначені насамперед для читання широким колом користувачів у віртуальному середовищі, за зміст яких відповідає автор тексту, автор проекту, куратор, адміністратор сайту. Водночас слід враховувати, що електронна книга є складною інформаційною системою, котра працює тут і зараз, її функціонування повністю залежить від злагодженої взаємодії всієї інфраструктури — від кодування до енергопостачання. Отже, книгу неможливо розглядати поза комунікаційною системою, в якій вона функціонує, що неминуче підштовхує до того, аби визначити об'єктом книгознавства саме книжкову комунікацію, яка є динамічною, протейчною, нелінійною, багаторівневою системою взаємодії автора та читача за допомогою книги, здійснюється як на синхронному, так і на діахронному рівнях та охоплює соціальні інститути, пов'язані з буттям книги, що трансформуються в часі. В узагальненій формі книжкова комунікація складається з таких рівнів, які, безумовно, є історичними:

1) реальний світ — автор; результатом комунікації на цьому рівні стане певний текст;

2) автор — власна суб'єктивність; результатом комунікації (автокомунікації) буде досягнення саморозуміння завдяки акту письма;

3) текст — культурно-історичний контекст; у результаті комунікації на цьому рівні текст може набувати ознак моделі культури або актуалізувати приховані аспекти свого змісту, а також вбудовуватися в загальний інтертекст культури;

4) комунікативні посередники (інститут книговидання) — текст; результатом комунікації є створення книги як цілісності матеріального та духовного, завдяки чому авторське повідомлення долає просторово-часові обмеження;

5) книга — культурно-історичний контекст; у результаті комунікації на цьому рівні книга набуває конотативної (символічної) функції;

6) комунікативні посередники (інститут книгорозповсюдження та книгозбереження) — книга; у результаті комунікації на цьому рівні є подолання книгою технічних і частково психологічних та соціальних бар'єрів на шляху до читача;

7) книга — читач; у результаті комунікації книга набуває статусу рівноправного співрозмовника;

8) автор — читач; у результаті комунікації на цьому рівні книга виконує роль засобу трансляції тексту як у просторі, так і в часі, а також є засобом зворотного зв'язку;

9) читач — соціальна пам'ять; у результаті комунікації відбувається поповнення соціальної пам'яті або (і) актуалізація одних аспектів інформації, що міститься в ній, та тимчасове чи повне вилучення інших;

10) читач — власна суб'єктивність; у результаті комунікації на цьому рівні під впливом книги відбуваються зміни в особистості читача;

11) читач — читач; результатом комунікації є створення читацької спільноти з формалізованими та неформалізованими зв'язками, а в граничному випадку — самодостатнього світу, що поєднує читацьку спільноту навколо певного тексту.

Висновки. Саме на вивченні зазначених рівнів має зосередити увагу книгознавство, якщо претендує на цілісний теоретичний погляд на види діяльності, пов'язані з функціонуванням книги в суспільстві. Безперечно, перелік рівнів може бути розширений. Подібне "картографування" має здійснюватися на міждисциплінарному рівні. Тільки в такому масштабі книгознавство може претендувати на відповідність новому постнекласичному етапу розвитку науки, обираючи як об'єкт складні системи, що саморозвиваються.

Список бібліографічних посилань

1. Броннікова Л. В. Постнекласична наука: новий тип виробництва знання. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]*. Серія: Філософія. 2015. Т. 262, Вип. 250. С. 30—33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduf_2015_262_250_7.
2. Владімірська Р. Л. Електронна книга в системі соціальних комунікацій: досвід окремих проектів. *Поліграфія і видавнича справа*. 2012. № 4. С. 29—33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pivs_2012_4_7.
3. Водозазька С. А. Електронна книга як різновид інноваційної технології у видавничій галузі країн Східної та Західної Європи. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2013. Т. 50. С. 94—97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizh_2013_50_20.
4. Дніпренко В. І. Електронне видання як об'єкт стандартизації: основні етапи та перспективи розвитку. *Вісник Харківської державної академії культури*. Серія: Соціальні комунікації. 2017. Вип. 51. С. 93—102. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/haksk_2017_51_9.
5. Каракоз О. О. Традиційна і електронна книга крізь призму проблеми популяризації книги й читання. *Питання культурології*. 2019. Вип. 35. С. 193—204. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pk1_2019_35_19.

6. Маркова В. А. Електронна книга: наукове поняття чи метафора? *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2009. № 3. С. 69—74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2009_3_8.
7. Черниш Н. *Основи бібліології : навчальний посібник*. Львів : Українська академія друкарства, 2008. 220 с.
8. McLuhan M. *Understanding Media: The Extensions of Man*. New York : McGraw Hill, 1964. 389 p.

Victoria Markova,

*Doctor of Social Communications, Professor,
Head of the Department of Journalism, KhSAC*

To the question about the object of bibliography

It is noted that nowadays there is no unanimous opinion among bibliographers regarding the object of bibliography. It is justified that the existing approaches do not correspond to the realities of the new communication environment. It is proposed to define book communication as an object of bibliography, which is a dynamic, protean, non-linear, multi-level system of interaction between the author and the reader with the help of a book and is carried out on both synchronous and diachronic levels and covers social institutions related to being books that transform in time. In a generalized form, book communication consists of the following levels, which are certainly historical: 1) the real world — the author; 2) author — own subjectivity; 3) text — cultural and historical context; 4) communicative mediators (book publishing institute) — text; 5) book — cultural and historical context; 6) communicative mediators (institute of book distribution and book preservation) — book; 7) book — reader; 8) author — reader; 9) reader — social memory; 10) the reader — own subjectivity; 11) reader — reader.

It is concluded that it is on the study of these levels that bibliography should focus its attention, if it claims a holistic theoretical view of those types of activities that are related to the functioning of the book in society. Undoubtedly, the list of levels can be expanded. Bibliographic research should be carried out at an interdisciplinary level. Only under such conditions can bibliography claim to correspond to the new post-non-classical stage of the development of science, choosing complex self-developing systems as its object.

Keywords: book study; object of book study; book; e-book; book case; book communication

References

1. Bronnikova L. V. (2015). Postneklasichna nauka: novij tip virobництва znannya. *Naukovi praci [Chornomorskogo derzhavnogo universitetu imeni Petra Mogili kompleksu "Kiyev-Mogilyanska akademiya"]*. Seriya: *Filosofiya*, 262 (250), pp. 30—33. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduf_2015_262_250_7.
2. Vladimirska R. L. (2012). Elektronna kniga v sistemi socialnih komunikacij: dosvid okremih proektiv. *Poligrafiya i vidavnicna sprava*, 4, pp. 29—33. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pivs_2012_4_7.
3. Vodolazka S. A. (2013). Elektronna kniga yak riznovid innovacijnoyi tehnologiyi u vidavnicnij galuzi krayin Shidnoyi ta Zahidnoyi Yevropi. *Naukovi zapiski Institutu zhurnalistiki*, 50, pp. 94—97. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizh_2013_50_20.
4. Dniprenko V. I. (2017). Elektronne vidannya yak ob'ekt standartizaciyi: osnovni etapi ta perspektivi rozvitku. *Visnik Harkivskoyi derzhavnoyi akademiyi kulturni*. Seriya: *Socialni komunikaciyi*, 51, pp. 93—102. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/haksk_2017_51_9.
5. Karakoz O. O. (2019). Tradicijna i elektronna kniga kriz prizmu problemi populyarizaciyi knigi j chitannya. *Pitannya kulturologiyi*, 35, pp. 193—204. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pkl_2019_35_19.
6. Markova V. A. (2009). Elektronna kniga: naukovе ponyattya chi метафора? *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informologiya*, 3, pp. 69—74. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2009_3_8.
7. Chernish N. (2008). *Osnovi bibliologiyi : navchalnij posibnik*. Lviv: Ukrayinska akademiya drukarstva.
8. McLuhan M. (1964). *Understanding Media: The Extensions of Man*. New York : McGraw Hill.

Надійшла до редакції 9 червня 2023 року

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 21783-11683ПР від 31.12.2015.

Формат 60x84¹/₈. Ум. друк. арк. 6,05. Тираж 59 пр. Зам. 39.

Журнал надруковано на обладнанні Книжкової палати України

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1954 від 24.09.2004.

До уваги читачів: електронний варіант журналу "Вісник Книжкової палати" ISSN 2076-9555 (онлайн-версія) розміщено на сайті Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в розділі "Наукова періодика України":

http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VKP/index.html
